

„Ez Magyarország - Európa kapujában”

**A 130 éves Népszava Szép Szó melléklete
(2003. február 8.)**

**Főszerkesztő:
Németh Péter**

**Szerkesztette:
Boros István**

© Népszava 2003

*(Ez az elektronikus könyv a Népszava 2003. február 8.-i,
a lap fennállásának 130. évfordulójára megjelent ünnepi száma
Szép Szó mellékletének minden írását tartalmazza.)*

TARTALOM

Ez Magyarország - Európa kapujában
Ágh Attila: A vadkapitalizmus alkonya
Andor László: Átkelés a hídon
Arató András: Hungaria ante portas
Balassa Péter: Ér(t)etlenségem rövid története
Bod Péter Ákos: Ki kell magunkat találni!
Boross Péter: Jó és rossz korszakok
Csapody Tamás: Civilek és egyházak
Darvas Iván: „Tagok legyünk, vagy szabadok?”
Fejtő Ferenc: Énekelve, át a küszöbön
Finta József: Farkas utca
Földes György: Sors és sorsszerűség
Gerő András: Minőségi béke
Gervai Pál - Trautmann László: A méhek meséje - magyarul
Göncz Árpád: Kedves Népszava!
Gyurcsány Ferenc: Baloldali polgárok
Halmai Gábor: Hány Magyarország?
Hegedűs István: Időzavarban
Heller Ágnes: Írjuk Európa történeteit
Inotai András: Európai magyarok, magyar európaiak
Kasza László: Ha átlépjük a küszöböt...
Kéri László: Te is ember vagy...
Kis János: Magyarok Európában
Koncz Zsuzsa: Százholdas Pagony
Kopátsy Sándor: Készen a felzárkózásra
Kőszeg Ferenc: Papír-jog-állam
Paul Lendvai: Az asszimilálódás diadala
Majtényi László: A személy, az álarc, a kultúra
Marno János: Drágám, mi fejlík a füled mögött?
Méray Tibor: Népszava- emlékeim
Nagy Boldizsár: Menekülés, felelősség
Pelle Andrea: Anna Európája
Petschnig Mária Zita: Volt néhány jó évünk!
Pomogáts Béla: Kolozsvári remények
Popper Péter: A kapu
Raj Tamás: Jáfet fiai
Raskó György: Remények és kételyek
Somody Imre: Valahol Európában... Magyarországon
Szabó Iván: Penitencia
Székely Éva: „Egy nagy csapat tagja leszek...”
Tamás Pál: Repedés
Töröcsik Mari: Ez nem könnyű út!
Várhegyi Éva: Hangosabb érveket!
Vitányi Iván: Által megyünk rajta
Vizi E. Szilveszter: Kiválósági Központ

Ez Magyarország - Európa kapujában

Sokféle összevetésben próbálták már jelentőségét méltatni a 2004-ben esedékes európai uniós tagságunknak, de abban, mint minimum megegyezhetünk: történelmi pillanata lesz Magyarország életének. Ahhoz persze, hogy ezt a történelmi pillanatot meg is élhessük, sikerrel kell túljutnunk az április népszavazáson, azaz: az országnak - vagy finomítsunk: a többségnek - kell akarnia, hogy csatlakozzunk Európa gazdagabbik (boldogabb?) feléhez. Itt állunk tehát a kapuban - csak rajtunk múlik, hogy belépünk-e rajta. De ha belépünk, ha ezt a reménybeli döntést hozza a nép, vajon mit hagyunk magunk mögött, milyen Magyarországra csapódik rá az ajtó? A Népszava nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy megmutassa önöknek ezt az országot, ha úgy tetszik: itt hagyja lenyomatként az utókornak a 2003. tavasz közeli állapotot. A magyar közélet kiemelkedő személyiségeit kértük fel arra, hogy írják, a fotóművészek pedig mutassák meg nekünk, önöknek és az utódoknak, miként is látják ők hazánkat az új évezred harmadik évében. Hogy miért éppen most? Nos, azért, mert - ha a lépték eltérő is - lapunk életében is történelmi a pillanat: a Népszava most tölti be 130. évét. Ha valaki hitelesen számolhat be a korról, az pont a Népszava; nincs még egy lap ebben az országban, amely történelminek nevezheti magát. Talán ez a magyarázata, hogy az általunk felkért szerzők döntő többsége azonnal igent mondott az invitációra. Így aztán parádés névsorral találja magát szemben az olvasó és persze sok-sok súlyos gondolattal. Minek következtében olyan olvasni-és látnivalót tehetünk az Ön asztalára, kedves Olvasó, ami a naponta meghaló napilapok esetében párját ritkítja; maradandó értéket. És amelynek elolvasásával élesen rajzolódik ki elénk: Ez Magyarország - Európa kapujában.

A vadkapitalizmus alkonya

Közeleg a belépés történelmi pillanata, ideje újra felfedezni magunknak az Európai Uniót. Nálunk ugyanis gyakran még mindig úgy emlegetik, mint valamiféle Közös Piacot, vagy sajátos jogrendszert, azaz az uniós jogszabályok - a sokat emlegetett „acquis” - összességét. Közgazdászok és jogászok megközelítésében ismertük meg az Európai Uniót, s ez a pusztán gazdasági és jogi vonatkozásban ábrázolt EU a legjobb esetben is torzított leegyszerűsítés. Az EU ugyanis elsősorban értékközösség, egy olyan új társadalmi forma, avagy egy olyan új demokráciatípus, amely a csatlakozó államoknak nem csupán gazdasági közösséget és egy-egy jogszabályokat kínál, hanem mindenekelőtt polgárbarát szolgáltató államot, konszenzuális politikai kultúrát és civilizált viselkedési normák rendszerét.

Ez a tágabb horizontú Európai Unió nem idealizálás, nem a vágy titokzatos tárgya, hanem tényleges társadalmi képződmény. Nem a megvalósult utópia, hanem az európai társadalmi fejlődésnek egy magasabb foka, amely persze nem a tökéletesség mintaképe, hiszen tele van újfajta feszültséggel és ellentmondással, de megoldást jelent a korábbi problémákra, amelyek még bennünket is kínoznak. Az Európai Bizottság elnöke, Romano Prodi maga is gyakran hangoztatja, hogy az EU fejlődése egyre inkább a politikai közösség irányában halad. Ugyanakkor az EU Alkotmányának előkészületei is egyre jobban kiemelik, hogy az az unió nem annyira jogszabályok, mind sokkal inkább értékek összessége, amelyet a tervezetek hosszan részleteznek az Alkotmány bevezető fejezetében. Magyarország a többi csatlakozni kívánó országgal együtt hosszú utat járt be az EU jogharmonizációval, s még jó néhány nehéz feladat van előttünk a csatlakozásig, ezért semmiképpen sem szabad ezt a jogi átalakulást lebecsülni. Ugyanakkor a világméretű recesszió és a hazai komoly államháztartási deficit már önmagában is arra kötelez, hogy nagyon fontosnak tekintsük az uniós tagsággal járó gazdasági előnyöket és azt a gazdasági támogatást, ami hathatósan hozzájárulhat a növekedéshez és a gazdasági egyensúly helyreállításához. Mégis, az ország életében az uniós tagság nem az egyébként oly fontos gazdasági és jogi átalakulásban jelent áttörést, hanem mindenekelőtt a politikában és a kultúrában.

A közép-európai országok jelentős átalakuláson mentek át a rendszerváltás kezdete óta, de a hosszú évtized tanulsága abban is összefoglalható, hogy a demokratikus átmenet minden nehézsége ellenére könnyebbnek bizonyult, mint a demokratikus konszolidáció. Nyersebben fogalmazva, az erőteljes kezdés után a kilencvenes évek közepén valamennyi közép-európai országban leállt, megtorpant vagy legalábbis lelassult a demokratizálás. Érdemi előrelépés mindenesetre nem történt az ígéretes kezdéshez képest, s mindenütt élesen jelentkeztek a demokratizálás gyermekbetegségei, a politikai elitek gyengeségei és korrupciós hajlamai, s ennek következtében a lakosság általános kiábrándulása a többpárti demokráciából, ami számos országban a választási részvétel drasztikus visszaesésében mutatkozott meg. A demokratikus alkotmányokat nem követte a demokratikus intézményrendszer további kiépítése, a pártok és kormányok érdekeivel ütközött, s ezért elakadt a politikai és a költségvetési decentralizáció, a közigazgatás átfogó reformja, valamint a szociális szereplők partnerként való elismerése, beépítése a politikai rendszerbe. A hiánylista még tetszőlegesen tovább folytatható, vagyis a magunk sorsát illetően korántsem lehetünk elégedettek, hiszen nálunk is akadozik a további demokratizálás és az új feladatokhoz új lendület kell. Ezért különösen fontos számunkra az EU csatlakozás, s nem pusztán gazdasági szempontból. Az EU 1997 óta kiadott évi országjelentései feltárták a hazai demokrácia gyengeségeit és gyermekbetegségeit, s bár az előző kormány negligálta ezeket a figyelmeztetéseket, most eljött az igazság órája. A demokratizálás további lépései a csatlakozás révén most már tovább nem halogathatóak,

vagyis az EU megadja a szükséges külső kényszert a továbblépéshez, a demokratikus konszolidáció eléréséhez.

Manapság az ellenzéki politikai nyilatkozatokban és bizonyos mértékig az egész médiában is az EU-val kapcsolatban pánikkeltés folyik. A rendszerváltás veszteseit újabb veszteségekkel ijesztgetik, azaz míg évekig csak az EU csatlakozás pozitív oldalainak a bemutatása folyt, most szinte csak a negatív oldalairól esik szó. Pedig az Európai Unió éppenséggel a korábbi vesztesek problémáira hoz megoldást, többnyire már rövid távon is. Az EU mint értékközösség ugyanis kettős alapon nyugszik: a dinamizmus és a stabilitás, a versenyelv és a biztonság egymást feltételező, kiegyensúlyozó alapelvein, ami túlmutat a kilencvenes évek közép-európai vadkapitalizmusán, a kibontakozó piacgazdaság farkastörvényein és gátlástalan agresszivitásán. Ezért jelent az EU tagság áttörést a politikában és a kultúrában, ami nem is annyira az öntelt „győztesek”, hanem a hallgatag „vesztesek” érdeke.

Az EU egyik alapértéke és működésének egyik alapelve a versenyelv. Az EU mindenben versenyt jelent, nemcsak a gazdaság szűkebben vett területén, hanem a kultúrában is megmérettetni és pályázni kell, a győzőn a jobbik elve alapján. De a versenyelv korrekt, tisztességes és szabályozott, azaz fair versenyt tétel fel, ami kibontakoztatja a képességeket, fejleszti az egyént és dinamizmusra készíti a társadalmat. A versenyelv persze nemcsak az egyénekre vonatkozik, hanem az összes társadalmi és területi szereplőre - kemény verseny van a fejlődésért és a forrásokért a régiók között is -, hiszen ez a dinamika és az alkalmazkodóképesség forrása.

Az EU másik alapértéke és működésnek másik alapelve a szolidaritás. Már a korlátozott és szabályozott verseny is egyenlő kiindulási feltételeket tétel fel, ami az EU történetében sohasem volt adott, hiszen már kezdetben, a Hatok idején is nagy társadalmi különbségekkel és területi egyenlőtlenségekkel küzdött ez az új szerveződés, s az egymás követő bővítésekkel ez a probléma csak nőtt. A közösségi szolidaritás az állampolgároknak, valamint a társadalmi és területi szereplőknek biztonságot ad, hiszen a felzárkóztatás az egész közösség érdeke. A strukturális alapok az EU-ban a szociális Európa, a közösségi szolidaritás megtestesülései, és az ellenőrzött támogatások rendszerén keresztül a különbségek kiegyenlítését és a lemaradottak felzárkóztatását szolgálják.

Az EU tehát éppen a magyar társadalom legégetőbb problémájára jelent választ és kínál megoldást. Nem csupán a versenyképes rétegeknek, hanem sokkal inkább a felzárkózásban reménykedőknek nyit meg új perspektívát azzal, hogy lezárja a vadkapitalizmus, a gátlástalan viselkedés és az agresszív nyomulás korszakát a szabályozott tisztességes verseny és a széleskörű szolidaritási elv bevezetésével. 1989 után nálunk széles tér nyílt a politikai szabadság kiteljesedésére, de a szociális biztonság hiánya árán. Ezek az évtizedes félelmek és aggodalmak kavarognak most az EU belépés kapcsán is, pedig éppen a szociális biztonság kiterjedt rendszere az, ami megjön az EU tagsággal. Röviden szólva a változás lényege nagyobb mozgástér mindenkinek, de nagyobb szociális biztonság és felzárkózási esély az eddigi veszteseknek. Eddig a nemzeti kultúra is a gazdasági átalakulás nagy vesztesei közé tartozott, ezután nálunk is nemzeti kultúra kibontakozása várható, mint a többi EU tagállamban.

Ágh Attila

Átkelés a hídon

Talán nem túlzás, ha az Európai Unióhoz való csatlakozás történetét ahhoz hasonlítjuk, amit az egyik legjobb világháborús filmben láthattunk. A híd túl messze van - gondolhattuk, amikor az EU-csatlakozás lehetségesnek vélt dátuma újra meg újra kitolódott. Az Antall-kormány megalakulásakor, 1990-ben még 1996 volt a feltételezett dátum. A csatlakozási kérelem beadásakor, 1994-ben már 1998-ra gondoltak az optimisták. A Horn-kormány számára 2002 volt a hipotetikus év, amely aztán csak két évvel tolódott ki végül, s lett a történelmileg feljegyzendő szám 2004.

A film azért állítható párhuzamba a csatlakozási történettel, mert az EU-ba vezető híd újabb és újabb megrohamozásainál nem kevés áldozatot kellett hozni. Gyors liberalizációs programoknál, a befektetők számára előnyös privatizációs ügyleteknél, szigorú stabilizációnál, de még a katonai fejlesztéseknél is szerepet játszott, hogy mindez meggyorsíthatja az EU-csatlakozást. A rendszerváltozással járó mindenféle költségeket tehát az EU-csatlakozásba való befektetésként könyvelte el a politika - tulajdonképpen kormányoktól függetlenül. Ha valamilyen okból elmaradna a csatlakozás, úgy az 1990-es években meghozott társadalmi áldozat veszítené értelmét.

A hídon túl azonban nem egyszerűen jóvátételre vagy kompenzációra kell számítani. Téved, aki így értelmezi a Brüsszelből folyósítandó támogatásokat, és - félig-meddig talán logikusan is - kevesli a tárgyalások eredményeként rögzített összegeket. A legfőbb nyereség az lesz, hogy a híd túlsó oldalán megszűnik a permanens reformkényszer, amely a csatlakozás érdekében a legutóbbi évekig állandósította és igazolta a társadalmi áldozathozatalt. A történelem nem ér ugyan véget, de a rendkívüli állapot, amelyet átmenetnek vagy rendszerváltásnak nevezünk, igen.

Gyakran hallhatunk, láthatunk olyan elemzéseket, amelyek ezt az eljövendő békeállapotot egyfajta idillnek festik le, amelyben az Unió egységes piaca - és ennek részeként a munkaerő szabad vándorlása - teremti meg a népek együttéléséhez szükséges harmóniát. Ha ezt gondoljuk, súlyosan félrevezethetjük magunkat, a múltat és a jövőt illetően egyaránt. A piaci mechanizmus sohasem teremtett társadalmi békét. A piac, amelyről mint szabad versenyről írnak dicshimnuszokat néha, nem kiegyenlít, hanem polarizál. Erőfeszítésre sarkallhat, dinamikát hozhat, de egyúttal egyenlőtlené és instabillá is teszi a folyamatokat. Általában és konkrétan az EU-ban is a szabályozás és az újraelosztás mechanizmusai jelentik azokat a fontos pilléreket, amelyek egy politikai közösség nyugodhat.

Ha az egységes piacnak, és benne a munkaerő-vándorlásnak stabilizáló hatása volna, akkor a nemzetiségi ellentétek nem feszítetik szét az Osztrák-Magyar Monarchiát. Ha viszont a piaci erők az Európai Unión belül is túlsúlyba jutnak a szabályozással és az újraelosztással szemben, úgy az EU kohéziója is gyengülhet. Magyarország tehát egy új intézményrendszer résztvevőjévé válik, amelynek keretei között a közösségi szabályok és elosztási viszonyok alakításában kell részt vennie - a magyar állampolgárok érdekeit szem előtt tartva, de a többi tagország szempontjait is folyamatosan tekintetbe véve.

Ebből a szempontból a hídon való átkelés időszakában leginkább a politikai elit felkészültségével kapcsolatban lehetnek aggályaink. A hazai vállalkozók és dolgozók felkészültek, mert hozzá kellett szokniuk a rideg piaci versenyhez. Kérdés azonban, hogy politikusaink, akik innentől fogva sokkal gyakrabban járnak majd Brüsszelbe és Strasbourgba, képesek-e arra, hogy a többi új tagország képviselőivel együtt fellépjenek a jelenleginél lényegesen

magasabb szintű újraelosztásért és a mainál sokkal differenciáltabb szabályozásért - az Unió kohéziója és stabilitása érdekében. Mindezt a már lezárt csatlakozási tárgyalásokon számon kérni nem lehet, az előttünk álló években azonban elkerülhetetlen lesz.

Andor László

Hungaria ante portas

Rendesen alkalmas ez az EU belépés - mint szinte minden - az ironizálásra. És én meg is teszem, mint szinte mindennel.

Itt van mindjárt a cím, Hungaria ante portas, hiszen az eredeti is ugyanezt az iniciálét viselte, mint kis hazánk, persze nem németül vagy magyarul. Le is fordították, Hannibál, illetve Hungaria azelőtt portás. Magát a kifejezést a rómaiak előlegezték meg a törököknek, nyilvánvaló előrelátásuk segítette őket ebben: valamilyen birodalomnak pedig lennie kell az ő - egyébként elképzelhetetlen - bukásuk után is. A törökök már kevesebbet foglalkoztak a jövővel - talán ezért is volt oly gyakori a félszemű ábrázolásmód, vagy ha mégis, akkor meg nem ismerték fel az Ungarn vagy Vengrija elnevezéseket, és a már említett, az elefántokat a lovakkal szemben korát meghaladóan, és ezért eleve bukásra ítélt módon előnyben részesítő történelmi személyiség neve közötti különbséget. Mivelhogy akkor a legbölcsebbek sem sejtették a hunokról, különösen Attiláról, hogy utódaik mennyire rákapnak a síelésre. Talán még a későbbi utódaik elődei sem, már legalábbis a honfoglalás síelésre alkalmatlan terepen történt megvalósítása mindenképpen ezt támasztaná alá, hacsak nem arra vezethető vissza a választás, hogy az Alpokban már mindenhol bevonták a később a Balatonnál oly előszeretettel újrahonosított „zimmer frei” táblákat.

Úgy tűnhet a Tisztelt Olvasónak, mintha egy kicsit elkalandoztam volna, de ez tévedés, hiszen az európai csatlakozással kapcsolatos próbálkozásaink egyáltalán nem voltak kalandozásmentesek. Gondoljunk csak azokra a kísérletekre, amelyek a tőlünk nyugatra eső vidékek otthonunkká tételére irányultak, de nem arattak osztatlan sikert az akkori kortársak nyilvánvaló szűklátókörűsége miatt. Később még volt némi nyögés (ld. Bécs) is, ez utóbbi pedig a nagy akarással volt összefüggésbe hozható, aminek tudjuk, mi a vége. Teljesen megalapozott sértődöttségünk különösen kiemeli elképesztő nagyvonalúságunkat, ami nemcsak abban nyilvánult meg, hogy hajlandóak voltunk ittmaradni a Kárpát-medencében, résztvenni a XX. század két monumentális modernizációs kísérletében, feltalálni a gyufát, a golyóstollat, a C vitamint, hanem turistaként folytatni a több mint ezer éve megkezdett utazásainkat.

Midőn egyik ilyen alkalommal, a munkásosztály és különösen a Párt vezető szerepének teljes tudatában fogyasztottuk az amszterdami Rijks múzeum parkjában a spiritusz tablettán melegített, és egyébként azon a vidéken egyáltalán nem elérhető székelykáposzta konzervet. És miután egy gazdi által pórázon csak lazán vezetett, az étünk és testi épségünk veszélyeztetése miatt aggodalmat keltő három nagytestű, de fejletlen ízlésvilágú eb megérezvén táplálékunk illatát, messze elkerült minket, kis társaságunk okosságát azóta is számtalanszor bebizonyító tagja kijelentette, hogy nálunk (Hungaria) viszont sokkal nagyobb a társadalmi mobilitás. Én akkor ezzel a megállapítással, a székelykáposzta rám eső részének birtokában, vitába szálltam, teljesen elfeledkezvén az ingázókról.

Arról a fölényünket a napnál is világosabban bizonyító körülményről nem is beszélve, mely szerint mi tudjuk (megtudtuk), hogy Európán kívül is van számunkra élet, ezzel szemben az Unióban senki nem gondol arra a Hungaria nélküli létformára, ami nincs is.

Félreértés lenne aktuális kérdéshez hozzászólásként értékelni a pénzzel kapcsolatos, ezért aztán nem a témának megfelelő eleganciával bíró retrospekciót. Nem felejtkezhetünk el azonban arról az időszakról, negyvenhatról, amikor hazánknak több pénze volt, mint a kontinensnek összesen, az euró valójában innen származik, európengőnek hívták volna, csak sajnos a környezet nem volt még alkalmas a forradalmi újítás befogadására. Ezért átmenetileg

forintot adtunk a világnak. Olyat, amelyből tizenhárom tett ki egy rubelt, hacsak nem a Vörös Október Ruhagyár, ismertebb nevén VOR, blue jeans, pardon, blúdzsinszeinek alapján klíringeltünk, mert ez utóbbi esetben eljuthattunk a kettőszázhuszonkét forintos euró árfolyamhoz, ami viszont az Unió alapját képezi, legalábbis monetárisan. Ellenállásunk mindenfajta egybankrendszerrel szemben - ha valaki jegybankrendszernek olvasná, az sajtóhiba áldozata - egészen példamutató volt. A Dunyha Bank sejtjei teljesen befedték Európát, a betétek csak a forintot ideiglenesen és korlátozottan helyettesítő euró bevezetése előtti pillanatokban váltak spanyol tengerparti ingatlanokká.

A közös nyelv terén még sok a tennivaló. Most még honfitársaink közel húsz százaléka képes kalandozó verbális kommunikációra a tagállamokban tett látogatása során, a viszonzás aránya ki sem mutatható. Nagy a feladat tehát, mert sokan vannak, ráadásul az első ciklusban bukattani sem szabad, csak testnevelésből vagy kedvtelésből. Az arányokra hagyományos következetességgel kell vigyáznunk, ahogy eddig is tettük, például amikor az egyik fajta áldozatok nyomasztó túlsúlyát a megemlékezésre biztosított felülettel mintegy kiegyenlítettük. Vagy amikor rendíthetetlen republikanizmusunkat látványosan megkoronáztuk, a futballról nem is beszélve, ahol is korábbi, eléggé el nem ítélt dominanciánkat többévtizedes, következetes, munkát helyettesítő folyamattal a létszámarányunknak megfelelő színvonallal váltottuk fel. Más területeken is vannak már kialakult és a csatlakozás feltételeinek megfelelő arányok. A lakosság egyik fele valóságsózik, a másik fele azt hiszi, hogy nem, az egyik oldal kajakozik, a másik kenuzik, vannak férfiak és nemférfiak, gyerekek, keresők és nyugdíjaskorúak, ismerősök és idegenek, autópálya kapuk. Illetve ez utóbbit nem tudom.

Biztosak lehetünk a történelmi tapasztalatok terén szerzett előnyeink hasznosságában is, hiszen itt van mindjárt a termőföld kérdése, amiben ha eleink oly következetesek lettek volna, például a dualizmus idején, mint mai jeleseink, akkor holmi Andrassy utak, körutak, nem szűkítenék a magyar rozs életterét, vagy hogy van ez.

Minden írásmű közös tulajdonsága - talán a Csendes Don és a Zilahy család kivételével -, hogy előbb-utóbb eljut a végéhez, vagy legalábbis közeledik hozzá, a szerző bánatára, az olvasó örömére, vagy fordítva. Jelezném, itt is ez a helyzet, feltétlenül kipótolv a hiánylistát a Háború és békével, valamint a Winnetouval.

Tehát ott tartottam, pontosabban azzal kezdtem, hogy itt állunk a kapuk előtt már néhány éve, gondolkodva, belépünk-e rajta. (Erről eszembe jut az a vicc, amelyikben a dinoszaurusz lány addig kéreti magát a dinoszaurusz fiúval, amíg szép lassan kihalnak. Ez persze most nem tartozik ide.) Viszont jó eséllyel várhattuk, hogy majd a kapu megy, pontosabban jön idebb. Nyilvánvalóan zavarbaejtő körülmény a győztes oldalra kerülni. Évszázadok óta nem fordult elő, megszokottabb a dicső, vagy kevésbé dicső vesztes csapatban játszani. Hiszen vesztesként nincs az a nehezen viselhető erkölcsi nyomás, mely a vereséget szenvedettel való együttérzésre kötelezi a győztest. Nem is tudom, hogyan fogjuk elviselni. Igaz, most nincs kit sajnálni, legyőzöttek hiányában könnyebb a nyereség terhét cipelni. Emlékeznek arra a viccre (?), mely szerint a frissen feltámadt Ferenc József, amikor elújságolják neki, hogy este Ausztria-Magyarország focimeccs lesz, azt kérdi: „Igen? És ki ellen játszunk?” Szóval, Európa ante portas.

Arató András

Ér/t/etlenségem rövid története

Tizenéves koromban hallhattam először az alábbi történetet, és most, 2003-ban újra gondolkodnivalót ad, az 1989 óta eltelt szűk másfél évtizedben, különösen az elmúlt négy évben tovább romló közbeszéd és közszellem fényében. Mértéktelenül gyűlölködő hangvétel, ítélet, ítélezés, bosszú, gyanúsítás, hisztéria, az elvi kérlelhetetlenség mögötti kicsinyes érdekek, rossz kompromisszumok és rossz indulatelvezetési módok szétválasztatlan, rosszul keveredő masszája fortog, szétválasztás, megkülönböztetés, mérlegelés, józanság, magunktól eltekintés, stb. helyett. Nem valami optimális szellemi gyógyulást várnék, vártam volna egész életemben, s különösen '89 után, ellenkezőleg: egy bizonyos minimum nemzeti-társadalmi felismerését, eltanulását, pl. más, hajszállal okosabb, mértéktartóbb nemzetektől. Ez a minimum egyszerűen a tanulásra, feldolgozásra, mérlegelésre, önmegértésre való hajlam begyakorlása, kidolgozása. Ehelyett: az önmagunkon végzendő komoly munka és a magunkkal való törődés hisztérikus-infantilis elutasítása, csökkent (belső) tanulatlanság, lelki és értelmi munkátlanság, kóros ismétléskényszer, ami a trauma-frusztráció-ellenérzés-sérelem-bosszúvágy szokásos köreit újrzza, miközben a magyar történelem és politika, miként bármely más országé: tanulság tanulság hátán, tanulni való és megint csak tanulni való (pl. tanulni az elszenvedett, egyben nem ártatlanul kiváltott traumákban való saját felelősségből, a sérelmekre adott válaszok kórosságából). Miközben váratlan szerencséivel megúsztuk - egyenként és összesen - a sokat emlegetett és nem teljesen légből kapott nemzethalált, és az ország nem ment teljesen tönkre (gazdaságilag), mégis az a benyomásom, hogy nem más ez az egész, mint egyetlen nagy iskolakerülés. Mindez akkor alakul így s akkor romlik tovább a közszellem, amikor - úgymond - Európa kapujában állunk, magunk is eleve európaiak. „Ez Magyarország?” Sajnos igen. A közmentális, sőt a szellemi egészség rohamos hanyatlása ugyanis „békésen” összeférhet azzal a formális és tartalmi fejleménnyel, hogy intézményesen is Európa részévé válunk. Ez így nem fog már jelenteni semmit. Maradhatunk rémes kicsi ország, szüntelen egészségtelenségünkben és értetlenségünkben, miközben profi mód, flottul és persze nemzetileg duzzogva, sértve és sértegetve teljesítjük az úgynevezett uniós elvárásokat, modernizálódhatunk, amennyire csak idegekkel, aritmiás túlhajszoltsággal bírjuk, mi, valójában notórius antimodernek, sőt az új trendhez való dörgölözésünkben még fölfújtan elégedettek is lehetünk, hiszen végtére is túléljük szörnyű XX. századunkat, s mégis vittük valamire, „felzárkózunk”, stb. Ezekben a hónapokban, hetekben megterhelődik még az egész a mostani amerikai kormány (és nem Amerika!) nagyon is bírálható, némileg karikaturisztikus, következményeiben persze kiszámíthatatlan, veszedelmes, agresszív, kioktató, fölfuvalkodott háborús politikájához való kritikátlan (lásd az értelmes kritikai hangok és érvek szórványosságát), olykor nevetséges felsorakozásunkkal. Maradhatunk tehát önmagunk szellemi-értelmi-lelki lehetőségeihez képest teljesen elmaradottak, olykor, kis kiterjedésünk, láthatóságunk miatt még koncentráltabban ijesztőek (elsősorban talán önmagunk s egymás szemében), olyanok, amiről a modern antropológia is régóta, nem kevésbé éleslátóan és ijesztően beszél: „a primitív mentalitás elég jó leírását adja a legtöbb modern ember mentális viselkedésének, eltekintve technikai és tudatos intellektuális tevékenységüktől”. (P. Nilsson)

Mindezt alapvetően és évtizedek óta nem értem, tehát éretlen vagyok. Ami nem jelenti azt, hogy elegánsan, ellenszenves fölénnel kivonhatnám magam a társadalom-antropológia idézett felismerése alól. Nyilván adott esetben magam is... De ettől még nem értem (magamat), tehát éretlen maradtam. Ennek az állapotnak a rövid - vélhető? konstruált? - előtörténetét mondom el most.

A történetet egy öreg újságíró, zene- és színikritikus mesélte nekem a konyhánkban, több, mint negyven éve, aki történetesen az apám volt. Amikor eljött az ideje és persze a negyvenes évek elején eljött, annak rendje, módja s törvényszegő törvénye szerint származása miatt kizárták az átfasiszálódott Sajtókamarából, a felzárkózás rendje és trendje szerinti új vezetőnek, Kolozsváry-Borcsa Mihálynak a listái, rendelkezései és nyilván a „választmány” vagy mifene szavazatai alapján. A kizáró határozatot a Kamara hivatalsegédje hozta apám akkori szerkesztőségébe, mely egy katolikus sajtó- és kiadóvállalat lapja volt. A határozat enyhe volt: cikkei ezután is megjelenhetnek, aláírás nélkül vagy mások nevén, csak nem tagja többé a Kamarának (még ez is afféle magyar abszurd). Történt vele, ami annyi kollégájával megtörtént akkoriban. A jó keresztény hírlapíró társak, apám barátai pedig, naiv, Monarchiában tanult, mérhetetlenül igyekvő asszimilációjának őszintétlen, szemforgató s némileg kárörvendő, „befogadó” közege, annak rendje-módja szerint szánakozott, rázogatta a kezét, biztosította, hogy továbbra is írhat, persze névtelenül, a honor rendben lesz és így tovább. Lehet-e azt mondani, s különösképpen mondhatja-e az a fiú ott a konyhában és azóta is, hogy apja „megkapta, amit érdemelt”, vagy „így jár az, aki...”, stb.? Legföljebb az igazodás igyekezetének az egész monarchiás zsidóságra jellemző túlméretezettségén, vétlen-vétkes önfeladásán, védtelenné tevő önveszélyességén lehetne vitatkozni. De lehet-e jogos, jó darabig nem alaptalan illúziókról, homályos látásról, fölemelkedés-vágyról? És kivel? Egy régen halott öregemberrel? Csaknem hatszázezer magyarországi halott zsidóval? Apám nem került az elhurcoltak és a halottak közé. Noha túlértékelt asszimilációs közege, katolikus barátai azt sem tették, amit megtehettek volna. Másképpen írta fölül az egészet.

A felszabadulás után arra a népbíróági perre idézték be tanúként apámat, amelyikben Kolozsváry-Borcsa volt a fővádott. A tárgyalás közönségéről, légköréről csak ennyit mondott: „ordenáré lincshangulat, tudod, a túlkompenzált rossz lelkiismeret..., mindig ugyanaz a csöcselék”. Meg még annyit, hogy: „a népbíróság elnöke egy vadállat volt, úgy beszélt, mint aki nincs tisztában vele, a vád teljesen megalapozott, a bíróságnak van igaza, de ez itt mégsem népgyűlés, hanem tárgyalás”. Amikor megkérdezték a tanút, tanúsítja-e, hogy a vádlott kizáró aláírása miatt érte meghurcolás, nélkülözés és kirekesztés, végül állástalanság és üldöztetés, ezt mondta: „Kérem, a kizáró határozaton a vádlott neve állt, de azt nem tanúsíthatom, hogy valóban ő írta alá, mert nem voltam jelen az aktusnál. Kétségtelen, hogy a vádlott volt akkor a Sajtókamara elnöke, többet nem tudok biztosan állítani”. A közönség szitkozódott, bekiabálásokkal adott hangot nemtetszésének. Mármint apám tanúskodása miatt. A népbíró fitymáló megjegyzéseket tett rá, majd fejcsóválva elbocsátotta. A fiú ott a konyhában a történetnek ezen a pontján mormogta maga elé: „Tényleg? Hiszi a piszi!”, vagy valami durvábbat. Mindenesetre megkérdezte: „Te tényleg megbocsátottál ennek a szörnyetegnek?” „Fenéket. Csak nem bírtam a légkört, meg ahogy a népbíró beszélt. Egyébként persze fel kellett akasztani. Meg is történt.”

Mindez nem legközelebbi rokonom apologikus szobra. Hiszen tanúskodásának a magasságát csodálom ugyan, azt a bizonyos, egész életét átjáró igyekezetét és illúziókergetését azonban máig vitatom, ha nem is ítélem meg, különösen ha ő nem ítélte el nyilvánosan, a pillanat s a tárgyalóterem hangulatának nyomása alatt és üldöztetése hatására még egy nyilvánvaló háborús bűnöst sem. Úgy látszik, valahonnan, fogalmam sincs honnan, érzett vagy reflexszerűen tudott valamit a valódi szuverenitásról, a „jelen voltam, láttam/nem voltam jelen, nem tudhatom bizonyosan” mérhetetlen különbségéről. Ez a történet számomra nem apám jószágosságát vagy irgalmasságát, esetleg puhaságát tanúsította (sokan voltak, lehettek ilyenek, akkor és most), inkább valami mást. Meggyőződésem, sem akkor, sem később nem értette saját történetét (sem ezt az epizódot, sem az egészet). Neki nem a megsemmisítő táborok foglyainak pusztulása jutott ki, nem is a hazatértek folytatólagos rossz közérzete, hanem a

végtelen, élethosszig tartó „nem értem” sajátságos pokla. Inkább ezt a sajátságos változatot, ezt a „sem-sem”-et (amiről kevesebb szó esik egykor és most), illetve a fölülírás: ítélettől való tartózkodás irracionális aszkézisét mondja nekem ez a kis történet. Mondja továbbá értetlenségem, éretlenségem eredetét, amellyel az antropológia emlegette primitív mentalitás mai, fokozódó, egyre ítéletesebb, ítélkezésre szomjas, stb. működését nézhetem országszerte: mintha bűnnek, bűnbaknak, („ügynöknek”, stb.) bárminek lennie kellene, s ha nem találunk, akkor majd kitaláljuk. Meg mit is mond még ez a jelenet? A fölülírás elérhetőségére kérdező-kétkedő reményem eredetét. Ér/t/etlenségem megvitathatóságát.

Balassa Péter

Ki kell magunkat találni!

Ország-karaktert kell ismét választanunk. Volt szocialista országból néhány év alatt „első körös” tagjelöltté váltunk, most pedig több sorstárs nemzettel együtt európai uniós meghívást kaptunk. Szükséges tehát megfogalmaznunk magunknak és külső használatra is, hogy mi a sajátos, másokkal össze nem keverhető rendeltetésünk, mi az uniós sokszínűséghez való különleges magyar hozzájárulásunk.

Ez - elfogadom - nem kormányzati ügy. Valamikori kormánytagként magam is megkaptam a kioktatást: ne a miniszterek határozzák meg, hogy milyen legyen az ország arculata, karaktere. Elismerem ezt, de csak azzal: a többség akaratából létrejött kormány teendőibe igen is beleértem a lehetséges jövőképek kidolgoztatását, a közöttük való választásra való felkészülést, az ország kívánatos jövőjét szolgáló stratégiai döntések meghozatalát. Annak idején azonban a közvélemény-formálók zöme kritikus volt a kormányzati értékválasztás minden megnyilvánulásával szemben. Ugyanakkor befolyásos közszereplők a Találjuk ki Magyar-országot! felkiáltással lényegében hasonló jövő-építést hirdettek meg. Most magam is azt mondom: ki kell magunkat találni; el sem kerülhetjük ezt a teendőt. Ám nem elsősorban a kormányzat, sem az önmaguk fontosságában bízó média-értelmisségek feladata az ország karakterének meghatározása. A társadalom, a gazdasági élet egésze vesz részt - tudatosan vagy tudtán kívül - e kötelező gyakorlatban.

De miért is lenne szükség minderre az európai uniós csatlakozás kapcsán? Az nem éppen arról szól-e, hogy az európai alapértékek és intézmények elfogadásával, belsővé tételével a csatlakozó országban végképp a múlté lesz a kívülállásból, meg nem felelésből fakadó „karakter”? Nem anakronizmus-e, hogy valaki éppen most hozza szóba a nemzeti sajátosság amorf fogalmát? Nos, aki akár csak nyaralóként a tengerparton vagy síelőként a havas hegyoldalon időzött már több náció tagjai között, jól tudja: igen is megfigyelhetők kulturális különbségek. Persze nem minden olasz zajos, és nem minden német fegyelmezett; ezek olyan sztereotípiák, amelyek a közvetlen tudást helyettesítik - elégtelenül. De attól a tény még tény marad: amint a kereskedelmi márkákról, ugyanúgy a régiókról, népekről, országokról is forgalomban vannak általánosítások. Rólunk is él ilyen-olyan sztereotip kép az európai testvérnemzetekben; legtöbbjük nem is előnytelen, sőt talán kedvezőbb is az önképünkénél. A magyar gazdaságról, a magyar termékekről, a Made in Hungary eredetjelzésről kialakult külső értékelés vonzóbb, mint volt - legalább is ez idáig - a hazai vásárlói többségé.

Vissza-csatlakozásunkkal az európai és a saját belső ország-imágó ügye új fordulatot vesz. Az európai közösség korábbi kibővítései mind azt mutatták, hogy az újonnan belépő országok a szervezettebb és intenzívebb kapcsolatok következtében újabb oldalukról mutatkoznak be. Egy kis ország addigi esetleges média-megjelenését a közös ügyek kapcsán a „klub” szokásos mércéi szerinti folyamatos értékelés váltja fel. Ha korábban a régi tagországok újságjaiban leginkább a kis hírek oldalain jelent meg a periférián található nemzet, a csatlakozást követően a rendszeres rovatokba is bevonul, hiszen az új tagország léte és milyensége széles körben érint érdekeket. Velünk is így lesz: munkanélküliségi, államháztartási, ipari növekedési adataink, inflációs indexeink a „klubtagok” adataival együtt szerepelnek majd.

Éppen a közös mérce szerinti rendszeres megmértetés idézi elő azt, hogy a magyar, meg persze a lengyel, a cseh, a szlovén, észt társadalom és gazdaság másfélesége szembeötlővé válik. Eddig - ismerjük el - alapvetően más mérce szerint ítélték meg; de hiszen más kategóriába is tartoztunk. Tagként talán nem lesz részünk olyan - néha kellemetlen - rácsodálkozásban: „nahát, maguk egészen ügyesek”. Ám paradox módon éppen a formai egyenlőség hozza

meg az új tagok nemzeti sajátosságainak tudatosulását és megszilárdulását a régi tagok közvéleményében.

E helyütt nem arról szólok, hogy a klub új tagjáról milyen kép alakul majd ki, és kell-e, lehet-e valamit tennünk imázsunk javításáért. Abban azonban biztos vagyok, hogy a külső képet az önmeghatározásunk is formálja. És persze a valóság. Vegyük csak a gazdaságot. A rendszer-változás kezdete óta erőteljes a tőkebeáramlás, és ennek következtében (noha nemcsak emiatt) gyorsan nőtt a termelékenység. Ez tényadat, ami azonban a szakértők szűk körét érdekli. Annak viszont szélesebb üzenete van, hogy ez a sikeres gazdaság valójában milyen vezető termékeket tud felmutatni. Hogy jók vagyunk az Audi-motorok gyártásában, Nestlé-csokoládé előállításában? Ez is fontos tény, aminek benne kell lennie mind a magunkról szóló belső tudásunkban, mind a külvilág felé menő üzenetben: az ország fegyelmezetten és hatékonyan képes bedolgozni a legigényesebbek keze alá.

Itt azonban meg kell állnunk egy pillanatra. Az elmúlt tíz év nagy tanulási folyamata eredményesnek bizonyult, de ez már nem lesz elég. Mi magunk éppenséggel azt gondoltuk magunkról, hogy invenciózus, alkotóképes, noha némileg szalmaláng természet jellemez minket. A szorgos bedolgozói ipari szerep jobb, mint a szubvención tengődő szocialista vállalkozások jövő-nélkülisége, de kevés ahhoz, mint amit szeretnénk. Olyan ez, mintha egy vállalat az önértékelését s különösen az üzleti tervét arra alapozná, hogy jó alvállalkozója másoknak. A nemzetgazdaság nem azonosítható egy vállalattal. Mégis elgondolkodtató: a sikeres vállalatok sikere mögött rendre megtalálható a jól kigondolt és végig is vitt vállalati misszió. Azt a kormányzati küldetéstudattól irtózók is elismerik talán, hogy az elkerülendő veszélyek és az elérendő célok meghatározása nélkül a kormány csupán sodródik az eseményekkel. Csak felelevenítem: 1990-ben néhány nagy stratégiai döntést meghoztunk, így eldöntöttük, hogy nem ragaszkodunk a nagy hagyományú, de jövő nélküli ipari nagyvállalatok továbbéléséhez. Azt eleve tudtuk: a „szén és acél” uralmára épített ipari szerkezet a mi viszonyaink között teljes zsákutca lett, ám a logikus következmények levonásához mégis kellett bátorság. És az a meggyőződés is, hogy a magyar társadalom és gazdaság alkalmas lesz a külföldi tőke (meg az azzal együtt járó technológia, szervezettség, irányítási kultúra) befogadására.

A mostani gyárbezárási, termelés-áthelyezési hírek ellenére elmondhatjuk, hogy az akkori döntés helyes volt. Néhány más hasonló starthelyzetű ország példája azt mutatja, hogy minél később szánták el magukat a gazdaság újra-pozicionálására, annál inkább elhúzódott az új szerkezet megszületése, és annnyival többbe is került a változás a társadalomnak.

Nem minden akkori stratégiai cél valósult meg. Ma már tudjuk, sok naivitás volt abban a törekvésünkben, hogy Budapest váljék a régió pénzügyi központjává. A rendelkezésre álló humán tőke, üzleti készség és erkölcs a remélnél gyengébbnek bizonyult, a kiinduló helyzet a feltételezetténél rosszabb volt. És ami végleg döntött: a globális pénzmozgások világában a tőlünk keletebbre és délebbre fekvő térség finanszírozásához nincs szükség regionális közvetítőkre. Budapest nem lett pénzügyi alközpont, a tőzsdénk még saját gazdaságunk tőkeellátásában sem tölt be meghatározó szerepet, nemhogy a régió belül. Bankjainknak azonban ma már nincs rossz híre; jön hozzánk is megtakarítás nehezebb helyzetű szomszéd-jainktól, és van sikeres példa magyarországi pénzintézet határon túli terjeszkedésére.

Ezek az ügyek azt példázzák, hogy a stratégiai célok akár teljes, akár hiányos teljesülését követően újabb döntés elé állít minket az élet. Mint a főként külföldi tőkebevonásra alapozott ipari megújulás esetében: a talpra álláshoz és új ipari kultúrák megteremtéséhez megfelelőnek bizonyult az eredeti döntés, de a tovább haladáshoz valami másra van szükség. A pénzügyi

élet átalakulása az akkori tervektől nagyban eltérő módon ment végbe, de itt is új szakaszt nyit az ország gazdaságának közelgő teljes kinyitása.

Milyenek szeretnénk lenni? Milyen gazdasági szerepet kívánhat az ország a realitások határain belül betölteni? Még egyszer mondjuk ki: nem elsősorban a kormányzati szándék az érdekes itt (noha fontos lenne, ha az éppen aktuális kormányzat meg tudná fogalmazni a maga válaszát ezekre a kérdésekre). Támpontot ad jövőbeli helyünk meghatározásához mindaz, ami Ausztriával történt az európai közösség fokozatos bővítési folyamatában. A határ-ország gazdasága szervesen összenőtt nyugati szomszédjaival, de végig megtartotta a maga nyilvánvaló osztrák sajátosságait. Megismerte, jól elsajátította az uniós szabályokat, ám gazdasági szereplői értik (értegetik) a tőlük keletebbre fekvő térségek ügyeit is, és igen jól profitáltak a közvetítő szerep betöltéséből az 1980-as és '90-es évtizedben.

Nos, az uniós hatás keletebbre húzódásával nekünk nyílik meg a tér ehhez hasonló pozíció betöltéséhez. Ha nem is pénzügyi központ, de kereskedelmi, logisztikai, turisztikai, és talán oktatási, fejlesztési területeken nagyot léphetünk előre. Mindezekhez valójában jobbak az adottságaink, mint az olcsó-közepes bérű összeszerelés és bedolgozás terén.

A magyar gazdaság jellege elkerülhetetlenül átalakul ismét, immár kevésbé drámai körülmények között, mint ahogy az 1990-es évek elején. Jó néhány tevékenységet kiszelektál a bérek növekedése és az európai munkavédelmi, környezetvédelmi normák szerinti működés ráfordításainak megjelenése, azaz a költségek változása. Másfelől a jövedelmek növekedése, az európai fogyasztási minta-átvétel hatása, vagyis a keresleti oldal is változást gerjeszt. Hogy miként is megy végbe ez szakmánként, településenként, akár családonként, erre nincs kormányzati terv, nem is lehet. Igazából az adaptáció, az alkalmazkodó-képesség vizsgálja minden nagy társadalmi változás, amely egyszerre nyújt esélyt és tartalmaz fenyegetést. Becsléseim vannak a közeljövőben végbemenő folyamatok jellegéről, irányairól mindazok alapján, amiket más országok felzárkózásából és a mi rendszerváltoztató éveinkről megismerhettünk. De csak becslés mindez, mert az, hogy milyen helyet foglalunk el az európai áruk, tőkék, emberek és ideák kavargó terében, az milliónyi egyéni döntéstől függ majd. Attól is, hogy miként tekintünk magunkra, gazdaságunkra, társadalmunkra, hazánkra.

Sokszor elmondják: a magyar társadalom nem tud eleget arról az Európáról, amely elszánta magát intézményes befogadásunkra. A társadalmi méretű ismerethiány azonban - attól tartok - nem korlátozódik az európai ügyekre. Magunkat sem ismerjük eléggé. Tudjuk-e kellő mértékben, hogy melyek a valóban kiváló magyar termékek? Az igazán sikeres, megalapozott magyar vállalatok? Kik a valóban kiemelkedő kutatóink, tudósaink, művészeink? Tudatában vagyunk-e annak, hogy mely tudományos központok, oktatóhelyek versenyképesek már mai is?

Személyes benyomásaim szerint mindezen ügyekben kevés a társadalmi ismeret, és talán a valóságosnál is pesszimistább a közvélekedés. Igaz, már azt sem könnyű megmondani, hogy mi is a magyar vállalat, magyar termék. Mégis, ezekre a kérdésekre választ kell tudni adnunk. Hiszen kérdezni fogják tőlünk, mint ahogy a szlovénoktól, észtektől is. Joggal érdekli a többi társ-nemzetet, hogy mi is ezeknek az új országoknak a hozománya. S lassan ráeszmélhetünk, hogy valóban több itt az érték, mint ahogy mi eddig magunk gondoltuk. A nemzetközi összevetés kikényszeríti és reálisabbá teszi a folyamatos önértékelést. Ezért gondolom, hogy új ország-karaktert fogunk alkotni. Fogunk, mert kell. Együtt.

Bod Péter Ákos

Jó és rossz korszakok

Szíves felkérést kaptam a Népszava főszerkesztőjétől, hogy ezzel a címmel foglaljam írásba gondolataimat. A kérés meglepett. Mindenki így jár, ha a politikai árok vélt túloldaláról keresik meg és kínálnak alkalmat gondolatai közlésére. Mert nem szokás. De eszembe jutott az a bizonyos karácsonyi szám 1942-ből, amikor hasonló felkérésekre jelentős személyiségek - köztük nagy szellemek - fejezhették ki a háborús Magyarországgal kapcsolatos véleményeiket és szorongásaikat.

Közel hetven éve, hogy Újvárfalván Spitzer néni kitárta a szatócsüzlet kopott fa ajtaját és két festékálló pléh-tábla virított rajta. Az egyik a Friss Újságot, a másik a Népszavát hirdette olyan faluban, ahol ilyen újság sosem járt. De jól mutattak és takartak. Mindegyiken rövid szöveg is volt, a Friss Újságén az, hogy kisemberek harcos lapja. Ez tetszett, mert Nagy-Magyarország visszafoglalására készültünk, a másiké nem tehetett rám különösebb benyomást. De tizenhat-tizenhét éves kora előtt az ember nem olvas újságot, gondolom ma is így van, meg ahol én éltem, valóságos szociáldemokratát senki nem láthatott.

Minden ismeret pótlására aztán csöstül kapott alkalmat az ember a II. világháború utáni zavaros években. A szovjet tájakon nem a német kollaboráció, a nyilasokhoz tartozás volt csak megtorlandó, hanem a korábbi vezető réteg, a középosztály nagy részének kegyetlen üldözése is megkezdődött. Olyanok lettek, ha nem háborús bűnösök, akkor népellenesek nagy számban, akik a nyilas börtönökből csak átültek a népi demokrácia börtöneibe. A szociáldemokrata párt - mint a baloldali blokk pártjainak egyike - lapján, a Népszaván keresztül is alakító részese volt ennek a mai szemmel elképesztő viszonyok megteremtésének. Aztán éppen úgy balekja lett a történelemnek, mint a többi történelmi jogon is létező irányzat. A kommunista párt fölfalt mindenkit. Sőt, Magyar Dolgozók Pártja néven fő ellenségnek kiáltotta ki a jobboldali szociáldemokratákat, szociálfasiszták lettek és munkás-arisztokraták, na, meg abban a kitüntetésben is részesültek, hogy a párt tagjai és a Népszava munkatársai „alapító tagok” lehettek a recski munkatábor létrehozásánál.

Talán sok évtizedes múltja, talán a szokások miatt, mégis meghagyták az újság nevét, igaz szakszervezeti orgánummá degradáltan.

Mára nincs olyan szociáldemokrácia, amelyiknek lapja lehetne. Illetve az egyik létező nagy párt azon kínlódik, hogy azzá váljon, két kisebb pedig csak igyekszik kibújni saját jelentéktelenségéből. De akárhogy is, a 130 év tiszteletreméltó, jó és rossz korszakai mellett is. Mert volt idő, amikor - tetszik nekem vagy nem - de a munkásság érdekeinek valódi és egyetlen kifejezője volt. És ott bábáskodtak körülötte már a XIX. században Frankel Leó és a különös nevű Külföldi Viktor valamiféle munkáspártok élén, és ott találjuk a családfáját Botond vezérig visszaálmódó, erdélyi Kászonyiak elfajzott Dániel nevű fiát, akire a család későbbi leszármazottjai kedves mosolygással emlékeznek, mint fekete báránra. De árulók mellett volt Mónus Illés, akit a náci téboly, Peyer Károly, Kéthly Anna vagy Ries István, akiket a kommunista diktatúra üzött vagy pusztított el, és Révész Sándor is, aki nem tudta megtagadni valódi szociáldemokrata mivoltát.

Szabó Dezső valahol elismerően szól a szociáldemokrata célokról, csak kifogásolja, hogy a magyarság sorskérdései iránt érzéketlenséget mutat. Bizony így volt ez száz év előtt is, talán Jászi Oszkár polgári radikálisainak túlzott befolyása miatt, miközben német vagy francia földön már komoly politikai erőként, akár kormányzati szerepre is alkalmassá válhattak. (Van okom, hogy áthallást érezzek a jelenre?)

Itt állunk valóban a kapuban, de mintha az egykori dualizmus - a XIX. és XX. századi fordulójának - rosszízű és romboló pártharcai uralnák belviszonyainkat. A jelenért folyik a küzdelem, megfeledkezve a jövőről. Ki finomabban, ki goromba egyértelműséggel érvel a csatlakozás ellen, jórészt az érzelmek hangszerén billentyűzve, ki pedig, talán örökségként mutatja fel a szervilitás korántsem népszerű tüneteit. Mi lehet a magyarázat arra, hogy a Verheugen levélre nem a kormány nyilatkozott először, azzal a mértéktartó önérzettel, ami tőle az érintett kérdéskörben a magyar közfelfogás joggal elvár? Miért engedte át az ellenzéknek, ahol komoly érvelés mellett vadhajtások is születtek? („Ki az a Verheugen?”) Miért feledkezünk meg arról, hogy mai szomszédaink és belépésre jelölt társaink a történelem során egyszer már ügyesebben érveltek - vagy vezettek félre - döntéshozókat számunkra tragikus következményekkel?

Az unióhoz való csatlakozás feltételeit előre eldöntötték. Talán Lengyelország kivételével nincs a tízre növelt országsorból egy sem, amelyik kimaradása különösen jelentős lenne a befogadók számára. És ne áltassuk a közvéleményt, hogy a szabott feltételek méltányosak, mert nem azok. És azzal se, hogy a sok összetevőből adódó hatások mellett, már szakmánként is meg tudjuk mondani kit, hogyan érint - csak kissé késlekedünk. Annyit azonban mondjunk, hogy külgazdasági kapcsolataink kétharmadát már úgy is az uniós országokkal bonyolítjuk és nincs alternatívája a csatlakozásnak. És mondjuk azt, ha aggódunk is a multik - lényegében eddig mérsékelt - kivonulása miatt, hogy nem támadjuk őket, illetve mi történik e téren, ha az unióból kimaradunk? Mondjuk tehát azt, amit tudunk és mérsékeljük azt a sok önzést és számárságot, amit hallanunk kell.

Ma a Népszava nem pártlap. De múltja van, mint a szép hölgyeknek, tapasztalata és képe a jövőről. Éljen soká, ha az igazmondás mellett az ország és a magyarság érdekei vezérlik tollforgatóit.

Boross Péter

Civilek és egyházak

Az egyházak és az egyházi intézmények fenntartásának mikéntjéről ismét vita folyik Magyarországon. Az egyik álláspont szerint az egyházakat minden lehetséges módon, alanyi jogon és „szerzett jog” alapján, pozitív diszkriminációt biztosító jogszabályok által, a vallásszabadság biztosítása miatt kell támogatni. Ez a megközelítés és gyakorlat alakult ki a rendszerváltás után, és érte el eddigi tetőpontját az Orbán-kormány alatt. A másik felfogás szerint alapvetően szét kell választani az egyházak hitéletének anyagi támogatását a normatív feladataiknak a finanszírozásától. Ezen egyházfinanszírozási-modell szerint ugyanis a hitélet anyagi támogatása kizárólag az adott egyház híveinek a feladata, azt az egyházaknak kizárólag önerőből kell finanszírozniuk, míg a normatív feladatok ellátását az államnak kell továbbra is támogatnia. Ezt az álláspontot osztja az egyházi berkekben radikálisnak vagy liberálisnak minősített „reform-egyházaiak” többsége. A jelenlegi kormány a két egyházfinanszírozási-modell között próbál navigálni úgy, hogy a hitéleti támogatáshoz nem kíván hozzányúlni, míg az egyházak költségvetési támogatásának - csökkentéssel nem járó - elveit és az egyházi fenntartású, szociális alapellátást nyújtó intézményekre vonatkozó, támogatás csökkenéssel is együtt járható elveit meg kívánja változtatni. A Medgyessy-kormány tehát nem kívánja támogatni az egyházakat minden lehetséges, eddig meghonosodott módon, a pozitív diszkrimináció elvét korlátozni kívánja azáltal is, hogy a történelmi egyházak mellett a kisegyházak érdekét is figyelembe veszi. Ugyanakkor továbbra is privilegizált helyzetben kívánja hagyni az egyházakat, továbbá a hitéletüket és az intézményeiket anyagilag is támogatni akarja. A köztes megoldásban mindössze az a nem elhanyagolható változás, hogy határt próbál szabni a történelmi egyházak törekvéseinek, a jelenleginél alig rosszabb helyzetben szeretné tartani és megtartani az egyházakat, a „szerzett jogokat” szeretné megnyírni. Az anyagilag kevesebbet nem nyújtó, de a „fékentartó” Medgyessy-féle egyházpolitikának az elvi jelentősége érdemel inkább figyelmet.

Az Orbán-kormány államilag támogatott szintre emelte a keresztény Magyarország eszméjét, keresztény alapokon akarta, valósította meg a „lelki újjáépítést”, amely természetesen egyben politikai hatalmának építésének szerves része is volt. Ezt az egyoldalú megközelítést, a keresztény-keresztyén egyházak elvi-ideológia túlhatalmat, egyház és állam túlzottan a jobboldalhoz kötődő összefonódását akarja korlátozni és a saját maga számára átalakítani a Medgyessy-kormány. Az elvi, egyházpolitikai törésvonal egyáltalán nem új keletű, ugyanakkor attól ilyen mély, hogy 1994-1998 között a Horn-kormány sem kezdte meg az egyházi finanszírozás radikális átalakítását és az utána jövő Orbán-kormány pedig radikálisan tovább növelte az egyházak támogatását és ezáltal az állam egyházi befolyását. A történelmi egyházak és a köztársasági elnök részéről érkező, az Alkotmánybíróságig és a Vatikánig elérés heves kritika teljesen érthető, hiszen akkora pénzről, egzisztenciáról és a lelkek feletti valamint politikai hatalomról van szó, amely rövid és hosszú távon egyaránt döntő lehet több szempontból is.

Az állam és az egyház teljes, mindenre kiterjedő szétválasztásának nagyon sok akadálya van. A magam részéről a szétválasztás súlyos akadályának látom azt, hogy az egyházak transzcendens elkötelezettségüknél fogva önmagukról azt gondolják, hogy a közjó megvalósításában meghatározó, kiváltságos és kizárólagos szerepük van. Ökumenizmustól és „a minden ember szeretésének” parancsától függetlenül, az egyházak az általuk egyedül üdvözítőnek tartott út költségein más egyházakkal nem kívánnak osztozni. Mindegyik egyháznak külön és egyedi transzcendens legitimitációja van arra, hogy tanítva, szociális tevékenységet folytatva, hitéletre buzdítva és misszionálva, kultúrát teremtve és azt védve éljen, terjedjen. Mindehhez azonban

pénzre is szüksége van, amelynek az előteremtését az egyházak egyedül nem tudják és nem is akarják vállalni. Pontosabban az általuk önként vállalt tevékenységi kerethez nem tudják arányosan megteremteni a kizárólagos saját forrásaikat. Vagyis nem addig nyújtózkodnak, amíg a híveik befizetéseiből, az egyházi szolgáltatásaikért kapott fizetésből és a minden állampolgár után, bármilyen egyházi intézménynek kifizetett normatív támogatásból az lehetséges lenne. A reális vagy valós bevételeiket messze meghaladó tevékenységet, missziót akarnak folytatni és ezáltal az anyagi helyzetükhöz képest jóval nagyobb befolyásolásra törekcszenek. Ehhez viszont biztos és folyamatos eltartóra van szükségük, amely nem más, mint a közpénzekből gazdálkodó és a kedvezményeiket jogszabályban garantáló állam.

Az egyházakat és az egyházi személyeket egy sor közteherviselési kedvezmény illeti meg. Az adózásukra, az illetékek fizetésükre, a tulajdonszerzésükre, az oktatási, a szociális és kulturális valamint média tevékenységükre vonatkozó kedvezményeiknek se szeri se száma. A közteherviselésből az egyházak lelkészei azáltal sem veszik ki a részüket, hogy katonai szolgálatra nem hívhatók be. Különösen irritáló a közalkalmazotti vagy köztisztviselői munkakörben alkalmazott egyházi személyek helyzete, akik állami fizetéssel, állami fenntartású intézményekben hitoktatók, tábori lelkészek vagy börtönpasztorációt végzők. Az egyházi és „emberi” előnyökön túl, mindennek számos negatív következménye is van. Az egyházak és az egyházi személyek kivonják magukat az általános, egyébként mindenkit sújtó anyagi (adók) és személyi kötelezettség (katonai szolgálat) alól. Ez sérti a közteherviselés és a társadalmi igazságosság elvét. Ráadásul, mivel velük szemben nem érvényesül maradéktalanul az adófizetési kötelezettség, kisebb adófizetői az államnak, miközben az állami támogatások révén jelentős fogyasztói az adókból származó jövedelmeknek. Az állam fegyveres védelmét - nem elvi okokból - elutasítják, de az általános hadkötelezettség alapján - elvileg - mindenkit érintő katonásdiban, kizárólag mint az állam által jól fizetett katonatisztek vesznek részt. További probléma, hogy az egyházak, az intézményeik működtetése, a beruházásaik, az építkezéseik révén és a kontroll hiánya miatt a feketegazdaság részei úgy, hogy az egyházaknak APEH vizsgálattól soha sem kell komolyan tartaniuk.

Mindezek nyomán számomra nem vitás az, hogy az egyházak (legyen az történelmi vagy kisegyház), a politikai akarattól eltérő mértékben jobban vagy kevésbé, de egyaránt részei az államhatalmi gépezetnek. Addig, amíg nem tudják megteremteni teljes anyagi függetlenségüket, amíg a bármilyen formában, bárhol megnyilvánuló (iskola, katonaság, börtön) hitéleti-missziós tevékenységüket kizárólag nem saját maguk finanszírozzák; amíg a közterhek egyenrangú és igazságos viseléséből nem kérnek; amíg a normatív támogatásokban az állami intézményrendszer fölé helyezik magukat - addig ez nem is fog változni. Az egyházak állami feladatokat vállálnak át, állami pénzen, állami vagy egyházi keretein belül egy meghatározott világnézeti ideológiát közvetítenek. Ez egyben a mindenkori államot és gyakran egy politikai irányzatot is szolgáló ideológia. Éppen ezért - sajnos - szó sem lehet arról, hogy az egyházak a civil társadalom részei legyenek. Az államhatalommal való összefonódásuk olyan sokrétű és mélyreható, a jogi formát öltő kivételezettségük olymértékű és oly annyira az állam által biztosított, hogy - legalábbis az egyházi vezetés - talán közelebb áll az államhoz, mint a civil társadalomhoz. Az egyházak mint intézmények és a főállású tagjaik, a kedvezmények és függőségek rendszere miatt állandóan félúton vannak az állami és az egyházi alkalmazotti lét, és gyakran az állami és egyházi lét között. A kettős identitás szorítását tovább fokozza, hogy az egyházakon belül is létezik a feloldhatatlan határ a hivatásos papság (a hierarchia) és a laikusok („a civilek”) között.

A kettős identitás megszüntetés érdekében a Medgyessy-kormány nem akar sokat tenni és valószínűleg kevesebb is tehető annál, mint ahogyan a radikális szétválasztás-pártik azt szeretnék. Azonban amennyiben szociál-liberális kormánynak sikerülne keresztülvinnie az egyházi fenntartású, szociális intézményekre vonatkozó törvénymódosítását, akkor azért egy ponton megtörténne a „civilesítés”. Nevezetesen, ha az alapellátás fő szabálya az lesz, hogy az alapellátás a helyi önkormányzatok feladatává válik, akkor a valóban civil fenntartók ténylegesen egyenrangúvá válnak az egyházi fenntartókkal.

Csapody Tamás

„Tagok legyünk, vagy szabadok?”

Lehet-e a publicisztikának fontosabb feladata manapság, mint hogy hiteles információval szolgáljon, mint hogy felkészítse az olvasót, a polgárt, a bő egy év múlva bekövetkezendő alapvetően fontos eseményre, amidőn döntenie kell majd, Európához, a művelt Nyugathoz csatlakozzunk-e, avagy netán Fehéroroszország, Albánia, Jugoszlávia, Törökország társaságában maradjunk továbbra is valahol a periférián, várjuk, hogy valamikor, egyszer magától is a szánkba repül majd a sült galamb?

Úgy tűnik, a jobb máris aktívabban, összehasonlíthatatlanul célratörőbben igyekszik befolyást szerezni a közgondolkodásra, mint a baloldal. Ő tudja, miért! „Szabad Magyarországért Mozgalom”, „Kék Szalag Társaság” és ki tudná még felsorolni, mi minden alakul nap mint nap, milyen hangzatos nevek alatt bukkan fel mindig ugyan az a - nemrég kétes hírnévre szert tett - érvrendszer: „Van élet az Európai Unión kívül is!”.

Van, persze, ki tagadná! Ha valaki, hát mi aztán bízvást kijelenthetjük, ismerjük, tövestül, tetőtől talpig, fél évszázadig benne éltünk, nincs oly parányi mozzanata, nincs az a rejtett árnyalat, amit ne a saját bőrünkön tapasztaltunk volna, akasztástól vasfüggönyig, háromévenkénti hetven dolláros nyugati úttól 98.3 százalékos Népfrontgyőzelemig, Munkára Harcra Kész Mozgalomtól Békeharcig, munkaversenytől békekölcsönig, kiismertük minden csínját-bínját, bátran mondhatjuk: kiélveztük mindent, az utolsó cseppig. Köszönjük, elég volt, többé nem kérünk belőle! Most már jöjjön Európa! Márpedig a sajtó ú.n. nemzeti elkötelezettségű, jobboldali része egyöntetűen fennen hirdeti a szlogent: „EU-csatlakozás: Nem!”

A „gyáva bolsevik had” most Brüsszelbe szaladgál, a proletár internacionalizmust most úgy ejtik az ő köreikben, hogy „Eurokonformitás”. Most a szovjet elvtársakat „a mi amerikai szövetségeseinknek” mondják.

Nap mint nap jelennek meg ilyen, sőt még „ilyenebb” vélemények az internet különböző vitafórumain, ráadásul az összes közvéleménykutató intézet is egyöntetűen vallja: napról napra csökken azoknak a száma, akik továbbra is az Unióhoz való csatlakozás mellett voksolnának.

Vajon mi lehet az oka ennek a (fordított) pálfordulatnak? Hisz nemrég még arról volt nevezetes hazánk, hogy itt a legnagyobb a csatlakozás támogatottsága. Valóban annyira kézenfekvő, annyira meggyőző, annyira megalapozott lenne a szélsőjobb érvelése? Vagy idővel csakugyan olyannyira átláthatatlanná vált a világpolitikai helyzet, hogy azt se tudjuk már, mi jobb nekünk: „Tagok legyünk, vagy szabadok?”.

Kötve hiszem. Attól tartok, ennél sokkal kevésbé bonyolult a helyzet. Egyszerűbb, igaz fájdalmasabb is, s - ha úgy tetszik - egyszersmind gusztustalanabb is.

Vannak csoportok, akiknek jól felfogott egyéni érdeke, hogy semmi esetre se a jelenlegi kormány vezetői legyenek a csatlakozási szerződés aláírói. Pártpolitikai (s egyszersmind igen földhözragadt anyagi) érdekeik (is) azt diktálják nekik: jobb ha Magyarország most kimarad a csatlakozás első köréből; a következő választásokon - így okoskodnak - úgyszólván bukik majd a bal-liberális koalíció, újra jobboldali kormány kerül hatalomra, s akkor az ő nevükhöz fűződik majd Magyarország uniós csatlakozása, - így remélik - az ő ölükbe pottyán majd a dicsőség.

Ilyen egyszerű ez. Egyedül ez az oka a felfokozott kampánynak. S e cél érdekében - úgy tűnik - semmilyen eszközt nem tartanak elvetendőnek, semmi se drága. Az sem, hogy annyi elvesztegetett évtized után újabb éveket veszíthetünk, az sem, hogy legrosszabb esetben akár végleg is kimaradhatunk Európából.

Ennek nem szabad megtörténnie. Gátat kell vetni az effajta önző politizálásnak. Már pedig semmilyen más ellenszere nincs, mint a pontos, naprakész, hiteles tájékoztatás. A minél szélesebb információáramlás. Ijesztgetni csak azt lehet, aki tudatlan. Aki tudja, mi vár rá, mit kockáztat, milyen nehézségekkel kell megküzdenie, előnytelen esetben mekkora hátrányok érhetik, ugyanakkor azonban világosan látja a változás várható előnyeit is, azt hiába riogatják a fogyó magyarság, a küszöbön álló nemzethalál látnoki víziójával, vagy a szokásos végső érvként előrángatva a New-York-Tel-Aviv-tengely emlegetésével. Aki tájékozott, az tudja: Európa - igaz - korántsem a nyugodt otthon, nem a biztos rév, soha nem is volt az. Európa - kaland. Kétségtelen. Az emberiség nagy kalandja. Mindig is az volt, amióta csak létezik. Az volt Homérosz idején, a Római Birodalom, a Német-Római Császárság, a Reformáció, a Harminc Éves Háború, a Francia Forradalom, Napoleon idején, az volt a két világháború között is, és nem más, ugyanaz a kaland, az immár múlt század ötvenes évei óta alakuló Európai Unió is. Mindig változó, mindig más-más alakot öltő, a meglévőt, a régit valamiképp mindig meghaladni kívánó, soha nem nyugvó, sokszor zsákutcába torkolló, épp ezért mindig új utakat kereső, új reményeket felvillantó, izgága, kalandos kísérlet arra, hogy kialakítsa az emberi együttélés lehető legkevésbé fájdalmas, viszonylag igazságos, minél hatékonyabb, minél korszerűbb módozatait. Ezt nem adják ingyen. El kell tudni szenvedni a kudarcokat, tanulni kell tudni a hibákból, a legkisebb eredményért is keményen meg kell dolgozni.

De megéri.

A jó múlt korában ment a televízióban egy beszélgető-műsor. Egy valamikor nagy hatalmú, azóta már visszavonult államférfiú nagy elokvenciával óvta a nemzetet az Európához való csatlakozástól. Fogyóban a magyar! - intette a nézőt Ha betagozódunk, rövid idő múltán - úgymond - óhatatlanul el is tűnik majd a magyarság a föld színéről.

Egy-két csatornával arrébb kapcsolva, véletlenül valamely ismeretterjesztő műsorba botlottam: Dániát mutatta be a film. Mulatságosan gyorsan pergő, fekete-fehér képekben mutatta az azóta rég elhunyt, nem tudom már hányadik Keresztély királyt, amint kerékpárján - kíséret nélkül, csak úgy, egymagában - vígan karikázik Koppenhága zsúfolt utcáin, s miközben az angolul beszélő bemondó szóvá teszi ezt a - mai szemmel - szokatlan körülményt, idézi a (holt) király ezzel kapcsolatos mondását is: „Aki dán, az egytől-egyig úgyis mind a testőröm”.

Aztán vált a kép. II. világháború. Német megszállás. Bemondó közli, hogy a zsidóknak sárga csillagot kellett viselniük, de a dánok úgy jártak túl a megszállók eszén, hogy minden dán felvarrta a mellére a sárga csillagot. Nem volt kit megkülönböztetni. Rövidre rá meg motoros hajón, halászbárkán, csónakon éjnek évadján átszöktették az összes dán zsidót (zsidó dánt) az ellenséges, de biztonságos Angliába.

Újból vált a kép. Meghalt a király, szép fiatal lány, a frissen megkoronázott dán királynő. Dán királynő beleszeret francia fiatalemberbe. Kép vált. Két jóképű tinédzser srác. A két dán (francia) királyfi. Új kép. Már egyetemisták, katonák, stb., stb. Bizakodók, gazdagok, hülyéskednek, viccelődnek, hol dánul, hol franciául - nyilván a tv-felvétel kedvéért olykor angolul is -, láthatóan jókedvűek, ahogyan az egy dántól (franciától) tv-felvételkor legalább is elvárható. Nyoma se látszik rajtuk a dánságért való aggódás. Ki tudja mióta, ott élnek Európa közepén, és a dán nemzethalállal való viaskodás legkisebb jelét sem mutatják. Hogy csinálják? Rejtély. Angol bemondó egyetlen szót sem veszítet a problémára. Dánok.

Ismét másik csatorna: Magyar külügyminiszter magyarázza a csatlakozás részleteit. Görcsösen magyarázkodik, vergődik a riporter szigorú kérdései hallatán. Pont olyan, mint Karinthy Magyarázom a bizonyítványomat-ban a bukott diák, aki a papájának azt próbálja beadni, hogy csak pikkel rá a tanár.

Úristen, de nehéz kenyér! - gondolom magamban -, de aztán azzal nyugtatom magam: ez a dolga, ezt vállalta. Másképp nem megy. Így kell. Ez itt Magyarország.

Nem Dánia.

Sok szerencsét hozzá!

A Népszavának meg boldog 130. születésnapot kíván:

Darvas Iván

Énekelve, át a küszöbön

Európa kapujában állunk, féllábbal és szellemileg már benne is vagyunk. Függetlenek vagyunk, akár csak a nyugati nemzetek, amelyek már 1945-ben felszabadultak a német hódoltságból és Amerika segítségével és védelme alatt gazdaságilag, technikailag, művelődésileg elérték azt a színvonalat, amelynek további fejlesztését már csak szervezettebb módon, kontinentális méretű egységben folytathatták.

Szóval, egy már részben integrált Európa kapujában állunk, amely épp, amikor új tagokkal készül gyarapodni, ott tart, hogy alkotmányt adjon magának, azzal a világtörténelemben példátlan feladattal, hogy egy sok nyelvű, sok múltú, sok kultúrájú nemzetszövetségben a közös ügyek intézésére, a partikuláris érdekek egyeztetésére intézményeket teremtsen. Tehát, egy olyan Európa tagjaivá készülünk lenni, amely még nincsen készen, amelynek építkezésében részt kell majd vegyünk. Egy olyan európai egység kapujában, amely még nem volt, amely nincs még, amely csak lesz, és alig, hogy átléptük küszöbét, akár tetszik, akár nem, felelősséget kell vállalnunk sorsáért, nem elég, hogy a szabályokat, amelyeket az unió már eddig is érvényesített, be kell tartanunk, a szélesebb Európát illető szabályosításokban nekünk is részt kell vennünk. Helyünk lesz a törvényhozásban, részt veszünk az igazgatásában.

Ezentúl nemcsak magyar állampolgárok leszünk, azokhoz a játékszabályokhoz alkalmazkodva, amelyet az alapító államok dolgoztak ki, nem csak jogállamok polgárai, hanem európai útlevelel, európai szabadságjogokkal, európai kötelezettségekkel. Hogy ez a tény nagy előrelépést jelent történelmünkben, mint ahogy a szomszéd népek történelmében is, hogy hatalmi gyarapodást jelenthet, az kétségtelen. Fiataljaink előtt tanulásban, munkavállalásban, az élet orientációjában nagyobb távlatok nyúlnak, ez sem kétséges. Megszűnhet az elszigetelődés, amelyre földrajzi helyzetünk kényszerített, és amelyen mindeddig függetlenségünk kárára tudtunk valamelyest segíteni. Persze az egység, mint minden szövetkezés, korlátokat jelent az állami szuverenitásra, az egyenlő jogok egyenlő kötelezettségekkel fognak járni. Ami az egység előnyeit illeti, azokat az Európai Unió tagjai életmódjukkal a mienket jóval felülmúló prosperitásukkal igazolják.

Mindez megnyugtató és bátorító, viszont mi, akik Európa kapujában várakozunk a belépés örvendetes pillanatára, nem tagadhatjuk a nyugtalanságot, amelyet a világ jelenlegi helyzete ébreszt bennünk, valamint az unió kilátásai a forrongó világban. Az Európai Unió és Európa közt felvetődött feszültségre - sőt konfliktust is mondhatnék - gondolok, amelyet az iraki háború kérdésében való lényeges nézeteltérések váltottak ki. Épp azokban a napokban, amikor az Európa egymásra találásának modelljei és motorjául szolgáló német-francia kibékülés, barátság 40. évfordulóját ünneplik Párizsban, a két európai nagyhatalom, élesen szembefordult az Egyesült Államokkal, amely az Irak elleni, úgynevezett megelőző háborúra készülve számított szövetségeseinek, s elsősorban az Európai Uniónak és az Atlanti Szövetségnek támogatására. Márpedig az unió két vezető állama nyíltan ellene szegült az Egyesült Államok stratégiájának, mert nincs meggyőződve Bush elnök érveinek helyességéről, Irak elsődleges veszélyességéről. A két álláspont között, egyelőre nehéz lehet elképzelni a kompromisszum lehetőségét.

Amikor e sorokat írom, úgy tetszik, hogy az Egyesült Államok abban reménykednek, ha az egész unió gyanakvását nem is sikerül neki lefegyverezni, az unió több tagját, elsősorban Nagy-Britanniát maga mellé tudja állítani, ami azt jelenti, hogy tudatosan meg akarja osztani az uniót, és különös az, hogy e törekvésében az Egyesült Államok nagyon számít a közép- és kelet-európai tagokra, szinte biztos abban, hogy azok, ha Európa és Amerika között kell

választaniuk, Amerikát fogják választani. Viszont ha e reményében nem tévedne, attól lehet tartani, hogy Európa kapuja hirtelen bezáródnék a belépésre váró tagok előtt. És mi maradna az egységes Európából? Amennyiben Bush minden figyelmeztetés ellenére elhatározná, hogy a Biztonsági Tanács halasztó döntése ellenére egyesegyedül legfeljebb egy-két csatlós és talán Nagy-Britannia segítségével megindítja hadseregeit Bagdad ellen, ezzel végleg diszkreditálná az Egyesült Nemzeteket, megosztaná és hatásképtelenné tenné a NATO-t, felrobbantaná az Európai Uniót. Olyan kaotikus állapotot teremtené a világpolitikában, amelynek nagy károsultja a nyugati civilizáció lenne.

Végül is, ami Magyarországot illeti, ez az ország jövő-képét az egész nyugati világ közösségére építette. És elsősorban Európa és Amerika egységére. Egyelőre, még állva marad a kapu előtt, arra várva, abban reménykedve visszafogott lélegzettel, hogy azok a hatalmak, amelyektől a világ sorsával együtt az ő sorsa is függ, - óriási felelősségük tudatában - képesek lesznek megoldani azt a válságot, amely sokkal súlyosabb, mint amelyet a Szovjetunió és a kommunizmus összeomlása nyitott meg. A lidércnyomás hirtelen szétfoszlik, a kapu tárva-nyitva marad, és a magyarok az Európa Himnusz és az Isten áldd a magyart énekelve, átlépik a küszöböt.

Fejtő Ferenc

Farkas utca

Ha csupán szívemre, érzéseimre hallgatva írhatnék Európáról, magyarságomról - úgy az írást a kolozsvári Farkas utcával kezdeném; a református templom hatalmas-súlyos-méltóságos gótikus testével, a kollégium földbegyökerezően tömörszerű kálvinizmusával, s az ablakunk alatt virágbontó hársfák illatával. Az a Farkas utca akkor, és abbéli életemben is Románia volt, de magyar - és perelhetetlenül „első osztályú Európa”. Ma, minden munkanapon - reggel és este - végigmegyek villamossal a Margit hídon, pár percet utazva Mechwart téri lakásunk, s Szent István körüli építész-stúdióm között. Különösen a reggeleket szeretem, a végleges ébredés ama perceit a hídon, amelyek szemembe robbantják a Dunát, a két városrész panorámáját, a felkelő Nap fény-lebegéseit a folyó, s az általam is tervezett új Dunasor szállodái felett, éles kis csillogásokkal a vári Hilton arany színű ablakain. Ez ne lenne Európa!? Hétvégén Tihanyban sétálunk - fel az apátságához - s lenézve a belső tó medencéjére - tekintetünk is akként hullámszik a késő délután majdnem alkonyi ragyogásában - mint Pannónia maga, míg szemünk bele nem akad a Badacsonyi szfumatós kékjébe. Ki vitatná el ettől a látványtól az európai jelzőt!? Oly sokszor hangzik el az a megjegyzés-kijelentés, hogy Európa kapujában vagyunk, s olyannyira irritáló számomra e megjegyzés tartalma. Ha mocorogna bennem valami gög, azt mondanám, Európa kopog a mi ajtónkon; a két igazság együtt érvényes. Ennél jobban csupán a Kelet-Európa, a Kelet-Közép-Európa, Közép-Kelet-Európa kínálódott nevei-jelzői háborítanak fel. Közép-Európa vagyunk - az Istenért! -, a legközelebb, csehekkel, lengyelekkel, szlovákokkal, szlovénekkel, horvátokkal együtt, s nem keletibbek Ausztriánál, Németország keleti és bajor, vagy Olaszország északi térségeinél! Hogy különféle politikai döntések, fejünk felett meghozott ítéletek, üzleti gazemberségek, rabszolga-kereskedelmi akciók okán fél évszázadunkat Bizánchoz kötötték s rabláncos szegénységbe taszítottak, nos, ez a közel ötven év nem negligálhat egy ezeréves történelmet, kultúrát, szellemiséget, habitust és jogot! Nem rúghatja pontatlanul fogalmazóan egy-egy meggondolatlan szlogen kelet felé Szent Istvánt, Mátyást, Bethlen Gábort, Petőfit, Aranyt, Tóth Árpádot, Radnótit, Szentgyörgyi Albertet, Csontváryt, Aba Novákot, Bartókot, Kodályt - s nehogy bárki félreértse tapadni vágyásomat ehhez a „hatalmas” sorhoz -, de kikérem magamnak, még engem se! Szegények vagyunk persze, s sokáig Európa szegényei is leszünk. De melyik francia tagadná meg egy-egy szegény parasztjától, gyári munkásától, piaci kofájától, kávéházi pincérétől az európai jelzőt? S tudom persze, hogy csatlakozásunknak vannak „kész átverés show” motívumai is. Tudom, hogy a „tízek” illetlen összerelése nem egy megértő, testvéri szeretet mozdulata, nem a közelmúlt igazságtalanságait helyrehozni kívánó human indulat aktusa, hanem steril politika (geopolitika), piactágító szándék, hatalomgerjesztő és dagasztó akarát megnyilvánulása, matematika, mérlegelés, ráció - és szerencsénkre, „abba” az irányba is dolgozó - kényszer! E gyorsuló idő-folyamatban újrendeződő világban, a gazdasági-politikai-katonai hatalmi jövő várható átrendeződésében egy immáron látóterünkbe tornyosuló vihar-idejű kelet-nyugati küzdelem peremén Európa lábommaradása eme egyesülés nélkül teljességgel elképzelhetetlen. S már nem is csupán Róma és Bizánc választása a kérdés, hanem talán a létezés és pusztulás súlyos kérdőjele!

Hogyan lehetünk „igazi” európaiak? Egyedül csak úgy, ha megmaradunk európai magyarnak!

Nem idevaló tisztelnem a globalizáció, az amerikanizáció veszélyeiről fecsegnem. Ha valaki érti-érzi ezt a veszélyt, annak nem kell az ilyen figyelmeztetés; aki pedig süket erre a problémára, minek ordítsunk neki. Körülöttünk még mindig „kisantant” sovinizmusok ordasodnak (reméljük nem sokáig), túl-önérzetes nemzetek-nemzetecskék ácsolgatják a mi kontónkra is nevetséges piedeszáikat. Gyengeséget, túl harsány internacionalizmust mutatni e jelenségekkel

szemben nem csupán veszély, de bűn is. Öntudatunk gyönyörű és megszenvedett magyarságunk a „vegyességünkre” épül: Vörösmartyra, Adyra, Radnótira, Szerb Antalra, Füst Milánra, és, ha viselni lesz képes azt a „terhet”, Kertész Imrére is! S mert európaiak vagyunk, nem lehet gond számunkra ez a minden létező és belénk nevelt kishitűségünket szemétre dobó inspiratív nemzettudat, amely a legtágabb értelmű kell legyen, s a legkevésbé kirekesztő és lenéző szellemű.

Apámnak, aki a legemelkedettebb értelemben volt erdélyi és magyar, igen sok román barátja volt - talán ezért is fordította Eminescut olyan kiválóan. Igen, én már gyerekkoromból hoztam és örököltem magyarságomat és európaiságomat. Még utazásainkban is - feleségemmel együtt - megszállott európaiak vagyunk. Most Kenyába sikk utazni, meg Thaiföldre, Malajziába, a Karib tengerre, lehetőleg minél távolabb az európai otthontól. A mi úti céljaink: Velence, Firenze, Párizs, Bécs, Prága, Madrid, Róma, Athén. Santorini lemenő Napja előtt sírunk és nevetünk, A Rue d'Artist valamelyik kis éttermében vagy a Rialto egyik kávéház-teraszán csodálkozunk bele a borospohár bíborába, Chartes üvegablakainak fény-csóváiban keressük az Istent, s a Baptisterium Ghibert-kapujában térdepelünk le az ember előtt. S őszi-téli vásárnapjaink ünnepe egy-egy pesti belvárosi bolyongás, kiállítás látogatás az Ernst múzeumba, átrévedezés a még mindig lankatag életű korzóról Budára, a Vár, a Gellérthegy felé.

A tévén élvezettel nézem a bűnügyi adást, mert ötször megjelenik benne az általam tervezett Rendőrpalota sima-fényes-domború-homorú szoborteste. Ez is Európa - kérem, s nem is a legutolsó! Mint építész, berzenkedve konstátálom azt a „lengőajtót”, amely csupán egy irányba, azaz felénk nyílóan pántolt, kirekesztően és megalázó kiszámítottsággal. Mert a pénz, a tőke, a finansziális bizalmi állapot nem a mi oldalunkra áll, nem a mi tulajdonunk. Egy egyesült európai versenyben roppant nehéz pozícióból indulunk, szinte lehetetlenből. Ám, egész történelmünk a lehetetlen (és mégis túlélte és megoldott) helyzetek végtelen sorozata. Képesség, tudás, elszántság, önbizalom - ennyi fegyverünk lehet ehhez a csatához. De, úgy hiszem, meg fogjuk nyerni, mert magyarok vagyunk, és európaiak. Európaiak, s belátható múltunkban és jövőnkben, mindenkor belül, nem a kapuban ácsorogva és kopogva!

Finta József

Kossuth-díjas építész
c. egyetemi tanár
az MTA r. tagja

Sors és sorsszerűség

A múlt

Nem gondoljuk róluk, a már „európaiakról”, hogy jobbak, okosabbak, ügyesebbek, szebbek mint mi, de egy tekintetben mégis irigyeljük őket: szép történelmi városaikért, melyeket már helyreállítottak, váraikért, múzeumaikért, szeles, hullámos tengerpartjaikért, égis égis hegyeikért. Egyszóval szerencsésebbeknek hisszük őket magunknál. Jobb helyre születtek, nagyobb a családjuk, a rokonságuk. Sokszor kosaraztak ki bennünket, amikor mint nemzet kopogtattuk kérésként az ajtajukon. Bár az is igaz: egyesével, menekülteként sokunk befogadták.

Keletről mi védtük őket, nyugatról nyugatra meg nem is akart senki rájuk támadni. Egymással vívott háborúik miatt sem maradtak le semmiről, mivel sokáig ők haladtak legelő, legfeljebb a maguk teremtette lehetőségeket mulasztották el, csak (!) terveikhez, vágyaikhoz képest késnek. Mi meg tőlük voltunk mindig elmaradva. Aztán a XX. században kétszer ismét, úgy istenesen egymásnak estek, hogy az egész világot magukkal rántották a harcba - és mi lett a vége? Mi nagyon rosszul jártunk: oda a nagyságunk, sokunk kívül rekedt határainkon, amelyeket ők rajzoltak térképre. A falat is mi kezdtük bontani, kaptunk-e jutalmat érte?

Barátaim, ugyan miért mulasztanánk az alkalmat, hogy kintről beljebb kerüljünk? Volt elég okunk a honfibúra. De higgyétek el oly sokszor megsértett honfitársaim: nem lehet már hiteles az önsajnálát sem, ha most önként lemondunk a felkínált lehetőségről, hogy az ők és a mi ellentétét az egymás elfogadására épülő szövetségünk oldja föl.

A jelen

Az egész ország útra készül, ám valójában inkább vendéget vár. Növekszik az izgalom: remények és aggodalmak sorakoznak tudatunkban

Az út Európába most nem országhatárokon keresztül, hanem önmagunkon át, jó esetben önmagunkhoz vezet. Csakhogy ez a holnapi önmagunk jobb lesz nálunk, mert remélem, mi nemcsak többek, hanem jobbak is szeretnénk lenni annál, amik ma vagyunk. Akadnak közöttünk szép számmal, akik attól félnek: elveszítjük magunkat, saját énünket az úton. De az ő Unióba tömörült, saját kis népeik feladták-e nemzeti identitásukat az elmúlt évtizedekben? Kevésbé dán-e a dán mióta uniós polgár? Ők akadályoznának bennünket abban, hogy többet tegyünk kultúránkért? Azok a magyarok lennének a funkcionális analfabéták, akik egy másik nyelvet is megtanultak-megtanulhattak az anyanyelvük mellett? Ne hárítsuk el a felelősséget. A kultúra alapvetően szociális kérdés és mint ilyen nemzeti ügy. A belső szakadás, a kirekesztődés a legnagyobb fenyegetés a társadalom jelentős része számára, hogy eszközök, szolidaritás és korszerű műveltség hiányában kiszorul a nemzetből. A kor szintjén, emberi körülmények között élő nép alkothat saját kultúráját megújítani képes nemzetet. Erre kínál esélyt az uniós tagság.

A jövő

Ne tegyünk úgy mintha az egyenlőtlenség, a kirekesztődés, a szegénység, a társadalom nagy részének távolmaradása a hatalomgyakorlástól, a közélettől csak a mi bajunk, csak a félperifériás társadalmak betegsége és nem európai jelenség lenne. Ezért sem szabad a csatlakozást pusztán mint alkalmazkodást és mint gazdaságunk versenyképességét javító, új külső forrásokat megnyitó folyamatként értelmeznünk. Többről van szó: egy pillanatra sem feledkezhetünk

el a kritikus hozzáálláson alapuló aktív részvételről az európai viszonyok alakításában. Nem engedhetünk ugyanis az igazságosság követelményéből. Az uniós csatlakozás folyamatában a magyar társadalomnak meg kell győződnie arról, hogy a rendszerváltás velejárójaként kialakult gazdasági-társadalmi viszonyok, az óriási vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek nem örök időkre szólnak. A nyertesek nem monopolizálhatják kezükben a lehetőségeket. Az alulélvőknek is esélyt kell kapniuk a felemelkedésre.

Nemzeti nézőpontból az uniós tagság azt jelentheti, hogy a régi időktől, a hagyományoktól eltérően, végre már nem pusztán sorszerűség, hanem egyszerű sors magyarnak lenni.

Földes György

Minőségi béke

Az elmúlt, nagyjából kétszáz évben eléggé zaklatott volt a magyar generációk élete. S itt nem az élet megszokott megpróbáltatásaira gondolok - családi problémák, betegségek, gazdasági bajok -, hanem arra, hogy a nagybetűs történelem mélyen belenyúlt az itt élők sorsába. A XIX. század eleji, napóleoni háborúkban az ország területéről majd egymillió ember vett részt, miközben a lakosság - arányosan - nagyjából a mainak a felét tette ki. Az akkori háborúfolyam - hiszen Ausztria mindegyik Napóleon-ellenes koalícióban részt vett - fizikailag kevésbé érintette az ország területét, társadalmát, az emberek megszokott életvitelét azonban mélyen befolyásolta. Rövid, harminchárom - egy generációt átfogó - békeidőszak után jött 1848-49. A háború és polgárháború sok tízezer család életébe nyúlt bele közvetlenül (magyar részről is több, mint félszázezer áldozat volt) s közvetve milliók sorsát befolyásolta. 1849-től 1914-ig hatvanöt békeév következett. Nem véletlen, hogy ez az időszak produkálta a magyar história egyik leglátványosabb fejlődési szakaszát - Budapest, a modern magyar gyáripár, s a magas-kultúra számtalan műhelye (Operaház, múzeumok, stb.) mind ekkor született. A béke, a konszolidáció az alkotást segítette.

1914 és 1918 között, az I. világháborúban három millió 800 ezer embert mozgósítottak az akkori Magyarország területéről. 661 ezren meghaltak, 743 ezren megsebesültek, s körülbelül ugyanennyien estek fogságba. A háborút követő vörös és fehér terror csak fokozta a társadalom életébe való durva beavatkozást. Utána pedig még egy generációnyi békeidő sem maradt, hiszen 1920 és 1941 között alig huszonegy év jutott ki a több-kevesebb békességből.

A II. világháborúban nem csak a nemzeti vagyón mintegy 40 százaléka pusztult el, hanem az összlakosság több, mint hat százaléka, 900 ezer ember. S akkor még nem esett szó a sebesültekről, rokkantakról, fogságba esettekről. A nemzeti katasztrófa fogalma fizikailag is értelmezhetővé vált. 1945 és 1956 között tizenegy békeév jutott. 1956 azonban - s nem pusztán a halálos áldozatok miatt - megintcsak háborús állapotokat teremtett az országban, megintcsak több százezer ember életútját, életmenetét változtatta meg, avatkozott bele radikálisan a hétköznapi életvilágba. (Csak az országból elmenekültek száma több, mint háromszázezerre tehető.)

1956-tól napjainkig - 2003-ig - negyvenhét év telt el. Még mindig tizennyolc évvel kevesebb, mint az 1849 és 1914 közti békeidőszak, de mégis, az elmúlt kétszáz év második leghosszabb olyan békeperiódusa, amikor is magyaroknak nem kellett a politikába tízezzrel, százezzrel belehalni.

Persze a kép tovább árnyalható, sőt elengedhetetlen az, hogy a békeperiódusok minőségéről is szó essék. Az 1815 és 1848 közti békeidőszak egy termelési-társadalmi-politikai struktúra szétrothadásának s egy új típusú rendszer eszmei-politikai érlelődésének időszaka volt. A „szentistváni életmű” fogalmába ugyanis nem csak az államalapítás, hanem a feudalizmus is beleértendő. Ha szabad így mondani az életmű ezen része túl jól sikerült. 1815 után a történet és a főszereplők tevékenysége arról szólt, hogy felszámolják az életmű feudális részét - többek között azért, hogy a másik rész új erőre kapjon. 1848 épp ezért áttörési pont - a jogegyenlőtlenségből a jogegyenlőség világába. 1815 után az a rendszer a jogegyenlőtlenséget konszolidálta. Konszolidáció volt, de rossz minőséggel társulva.

1849 után egy egyre gyengülő erejű, neoabszolutisztikus konszolidáció 18 esztendeje következett, ami aztán csak 1867-től tett szert alkotmányos kellékekre. Kiszámítható jogbiztonság, a személy- és a tulajdon szabadsága - jónéhány olyan vívmány, ami a politikai félelmet

száműzte a monarchikus konszolidációból. Ezzel szemben megmaradt a szociális biztonság hiánya - az, amitől jóval több embert vesztett az ország a kivándorlás miatt, mint amennyi aztán az első háborúban elpusztult. A két háború közti, alig több, mint 20 esztendő konszolidációs békeperiódus is elképesztő deficiteket hozott. S itt most nem csak az életkereteket sok esetben szétroppantó trianoni béke hatásáról, vagy éppen a gazdasági világválságról van szó. Sokkal inkább arról, hogy a '30-as évektől a béke a politikai félelemkeltéssel, a jogegyenlőtlenség állami szintű deklarálásával járt együtt. A zsidótörvények azt mutatták, hogy a szabadságjogok, a személy- és vagyonbiztonság s így a jogegyenlőség értékei nem szerves részei a békesség fogalmának. A Horthy-világ a jogfosztás állami politikájával mintegy bevetté, hivatalossá tette azt a gyakorlatot, amit a kommunizmusnak aztán csak folytatnia kellett, kétségkívül nem zsidóban, hanem „osztályellenség”-ben fogalmazva. A két háború közti békesség minősége megintcsak nem eredményezett félelemmentes életet.

A második háború utáni egyre dominánsabban sztálinista konszolidáció folytatta a '30-as, '40-es évek „békéjének” minőségi vonulatait. Jogegyenlőtlenség, a szabadságjogok önkényes negligálása, a személy- és vagyonbiztonság semmibevétele. 1956 ez ellen is lázadt, hiszen az ötvenes évek „konszolidációja” a félelem konszolidációja volt. 1956 pedig - legalábbis a közérzület szintjén - arról szólt, hogy az emberek nem akarnak többé félni.

Az 1956 utáni béke első fél évtizede megintcsak a félelemkeltésről szólt s csak utána, fokozatosan kezdett el működni egy olyan konszolidációs logika, ami soha nem tüntette el a félelem-tényezőt, de érvényesülésének lettek határai. Elviselhető békesség alakult ki, de a konszolidáció nélkülözötte a szabadságot.

A békésen lezajló rendszerváltás a konszolidáltság mellé társította a szabadságot, a félelemmentesség lehetőségét, de a politikai áttörés pont annak, a nagyjából tízesztendő időszaknak a közepe táján történt, ami a társadalomnak nagyobb gazdasági válságot hozott, mint a híres-neves 1929-1933-as időszak. A '80-as évek közepétől a '90-es évek közepéig tartó időszak a szociális elbizonytalanodás tömeges élményével járt együtt - a politikai félelem helyét sokszor az egzisztenciális félelem vette át.

Az elmúlt kétszáz évben nem csak a háborús, forradalmi vagy éppen ellenforradalmi kataklizmák törték meg a magyar társadalom konszolidációit, hanem a békesség minősége sem volt kielégítő. Annyira nem, hogy forradalmat, vagy éppen más politikai megrázkódtatást eredményezett. A békesség rendszerei - az 1867 és 1914 közti időszaktól eltekintve - a jogegyenlőtlenségre és a félelemkeltés különféle szintű és erejű működésére alapozódtak.

Most és itt, Magyarországon, Európa kapujában ez a tendencia először látszik alapjaiban megváltozni. A politikai szabadság rendszerében élő ország, ami túlkerült a XX. század legnagyobb honi gazdasági válságán egy olyan nagyobb egység tagja lesz, ami gazdaságilag, szociálisan és politikailag a szabadság és a biztonság egymást erősítő értékeire épül, s ami egész belső berendezkedését a félelem minimalizálására alapítja. Ráadásul ez a közösség erős, s arra is némi garanciát nyújt, hogy tagállamai kormányzatai se tudjanak korlátlanul elfajulni. Az Európai Unió - tagállamai révén - részben átfedi a világ legerősebb katonai tömbjét a transzatlanti NATO-t is.

Az erő, a szabadság és biztonság közösségébe kerülhet Magyarország. Más szóval: most minden alapvető paramétere arról szól, hogy békében éljen s ez a békesség az élet minőségét garantáló módon működjék. Azaz, ha létezik a körülmények által teremtett predesztináltság - s ez szerintem létezik -, akkor most a minőségi béke köszönthet be Magyarországon hányatott történetében.

Nem bánom, hogy 1952-ben születtem, habár szívesen születnék most. Jobb kilátásaink vannak a jövőre nézve, jobb „kényszerpályán” vagyunk jelenleg, mint bármikor eddig. Jobb a jövőnk, mint a múltunk.

Gerő András

A méhek meséje - magyarul

Morus Tamás mintegy ötszáz éve írta le, hogy igazságtalan az a társadalom, amelyben tolvajnak nevelik az embereket, és azután megbüntetik őket. Senkit sem szabad magára hagyni életfeltételei előteremtésében, hacsak nem éppen ez a büntetése. Ennek ellenére a történelemben azóta is, mint ahogy azelőtt is, rendre váltakoztak az erényes és az erény-ellenes korszakok, de ezzel a rossz körforgással nem lehet megbékélni. Ki kell zárni a jogsértést a társadalomirányítási eszköztárból. Szakítani kell a neoliberalizmussal, az átmenet uralkodó ideológiájával, mert annak kapitalizmus-fogalma bűnpártolásra való felszólítást tartalmaz. A neoliberalizmus kapitalizmus képe még csak nem is Adam Smith vagy Kant által képviselt klasszikus republikánus hagyományhoz kötődött, mert ez mozgásformát próbált találni a gazdaság és az erény ellentéte számára, hanem az azt megelőző lazább erkölcsökhöz nyúl vissza. Elfogadja, hogy a szabadság fogalmából egyes társadalmi csoportok kizárhatóak.

Ez az újkori európai magaskultúrának az a hagyománya, amelyik az erény és a bűn valamilyen egyesítésével kísérletezett. Mandeville A méhek meséje című könyvében amellet érvel, hogy korlátozott keretek között a bűn elkövetése a gazdasági növekedés forrása lehet: „A bűn a jólét alapja, ha korlátját a törvény kiszabja” - szól a rigmus. Bizonyos társadalmi csoportok szabadságjogoktól való megfosztása a nemzet gazdagodásának a tényezője lehet, de a nemzet uralkodó osztályának tulajdonát viszont védeni kell. „Az erénynek nincs szüksége munkára” - mondja később, hiszen a szabadság gyakorlása ellentétben áll a szolgai jellegű munkavégzéssel. De ez a szellemes mondás fordítva nem igaz; a munkának szüksége van az erényre. Mandeville feladja a jogegyenlőség elvét, az uralkodó osztályt más jogvédelem illeti meg, mint a köznépet, a köznép nemcsak munkájával, hanem a jogbiztonság alacsonyabb szintjével is hozzájárul az ország gyarapodásához. Ha ellopják a kocsmában valakinek a pénzét, vagy ha éppen italozásra költik a bért, az a nemzet gazdagodásához is hozzájárulhat, mert a felhalmozott pénz keresletet támasztva a termelés növekedéséhez vezethet.

Nem véletlen, hogy a kilencvenes években újra kiadták magyarul Mandeville művét. Ez is arról tájékoztató, hogy a neoliberalizmus kapitalizmusképe csak részben egyeztethető össze a jogállamisággal. A társadalom számára világossá kell tenni, hogy a jogállamiság megteremtésében nem lehet kompromisszumot kötni. A szabadságot is demokratizálni kell, a szabadságjogok mindenkit megilletnek. Ahogy Kossuth mondta: csak a demokrácia az igazi szabadság.

A rendszerváltás nem teremtette meg azonnal a jogállamot, ahogy az általa leváltott rendszer sem. Az átmenetet gazdasági-társadalmi szempontból a nyugati rendszerhez való fokozatos felzárkózás, ideológiai szempontból egy anakronisztikus, feudálkapitalista, a Horthy-korszak és főleg '56 hagyományaiból építkező elméleti modell jellemezte, mert a Kádár-rendszer örökségéből ez maradt vissza. Az anakronisztikus kapitalista ideológiai diktatúra a „teremtő rombolás” idején betöltötte a szerepét, siettetta a társadalom felszabadulását a korhadttá struktúrák alól, de ma már akadály a további fejlődésnek, hiszen ez is egy a felszámolandó elmaradottság elemei közül. Az uralkodó szemléletnek (propagandának) is meg kell felelnie a jogállamiság normájának, ami túlmutat a jelenlegi politikai kultúrán. A parlamentáris rendszer nem szükségképpen azonos a jogállamisággal, aminek példája, hogy a korszerű szociáldemokrácia meg volt fosztva politikai képviselési lehetőségétől az elmúlt több mint tíz évben, ezzel szemben a jobboldali populizmus aránytalan befolyáshoz jutott. A közvélemény csodálkozott a bűnözés terjedésén az átmenet időszakában, holott az részben az akkor uralkodó gazdaság-politikai propaganda és közhangulat következménye volt. Ez annyiban módosult, hogy az

átmenet legutóbbi szakaszában az elitista neoliberalizmust az elitizmust a populizmussal kombináló neoliberalizmus, a posztmodern evolúciós változata váltotta föl. A tömegek felé való fordulás haladás volt, de nem minden tömegbarátság demokrácia.

John Lukács a kilencvenes évek elején írt A XX. század és az újkor vége című könyvében már pontosan rámutat a magyar rendszerváltás után kialakult helyzet problémáira. Jobbközép elvi irányultsággal és kimondottan nem rokonszenvezve a szocialista világnézettel, mégis megfellebbezhetetlen erkölcsi alapállásból mond ítéletet a magyar közállapotokról, ami a mai szociáldemokrácia értékítéletével egybeesik. Fő gondolata, hogy a rendszerváltás után még nem alakult ki jogállam, és a társadalmat nevelni kell a jogállamiságra. Beszél a tömeg zsarnokságáról, arról, hogy a magyar lakosságból még hiányzik a politikai kultúra a demokratikus részvételhez. Tárgyalja, hogy az állami erőszakot a pénzért való erőszakos hajsza váltotta fel, hanem is így nevezi, de lényegében megállapítja a bűnöző kapitalizmus jelenlétét. Szól arról, hogy a politika irányításában az arisztokrácia és a polgárság kíváncsatos együttműködése helyett a nemtelen és kultúra-ellenes módszerek uralkodtak el. Az arisztokrácia nem egy másik tőkés csoport, ahogy azt a neoliberalizmus képzei, hanem a politikában az értékek képviselőjével foglalkozó réteg. (Szépirodalmi erővel érzékelteti a fasiszmus és a korszerű kereszténydemokrácia ellentmondását egy II. világháborús egyéni tragédia leírásával. Hitler szülővárosában 1932-ben csak egy olyan férfi volt, aki nem hajlandó Hitlerre szavazni, és nem fogadja el a fasiszta ideológiát katolikus meggyőződése alapján. A szeretet-eszme következetes alkalmazásáért a város, családja, sőt még egyháza is kitagadja, de ennek ellenére vállalja meggyőződését.) John Lukács talán legfontosabb megállapítása arra vonatkozik, hogy a tárgyalt időszakban az országot nacionalista szellemben akarták a Nyugathoz csatlakoztatni. És valóban. Hosszú ideig beszéltek arról, hogy Magyarországnak félperifériaként, bértmunkát adó régióként kell a fejlett országokhoz kapcsolódnia, és cserébe érvényesítheti bizonyos fölényét a szomszédos országokkal szemben.

Lukács csak nem nevezi néven, hogy a rendszerváltás utáni korszak gyakorlatilag a jogállamiság fokozatos felépítése, elméletileg ugyanakkor ideológiai fasiszmus, mert a szocialista propagandában és az ehhez kapcsolódó államkapitalista gyakorlatban érdekelt társadalmi csoport másodrendű állampolgárok tömegévé vált. (Ennek a szociográfiáját hitelesen mutatja be Moldova György Európa hátsó udvara című könyve.) A hazai jobboldalnak is meg kell szabadulnia az ideológiai fasiszmus örökségétől.

Európa kapujában a jogállamiság kiépítésének befejezése van napirenden. A korszerűsödés legújabb szakaszának a körvonalai kirajzolódnak. Végre olyan integrációs modell formálódik ki, amely a nacionalista irányzat hatását megszünteti, és a jogállamiság szellemét érvényesíti mind bel- mind külpolitikai vonatkozásban. Ez a jelentősége a tudásalapú gazdaság közép-pontba kerülésének. Ez az a technológiai kultúra, amely a szükséges szellemet a globalizáció jelenlegi szakaszában a gazdaságban és a társadalomban érvényre juttatja. Vizi E. Szilveszter nemrég így nyilatkozott az Élet és Tudománynak: „Ma már nem a nyersanyagigényes vállalkozások települnek ide, a fejlettebb régió vállalkozóit - az olcsóbb munkaerőn kívül - a szellemi tőke vonzza. Ha ez utóbbit megtalálják itt, akkor is maradnak, amikor a munkaerő már nálunk sem lesz olcsó. A műveltségnek tökemegtartó ereje van.”

Ennek a megállapításnak különös aktualitást ad, hogy ezekben a hetekben szerkezetváltás zajlik a nemzetközi vállalatok magyarországi foglalkoztatási profiljában, csoportosan szűnnek meg az alacsony képzettséget képviselő bértmunkán alapuló munkahelyek. Arányeltolódás megy végbe a képzetlen munka hátrányára. Ez politikai gazdaságtani szempontból éppen a populista nacionalizmus gazdasági struktúrájának visszafejlődését jelenti, átadva helyét a stabil középutat megvalósító gazdaságnak. A közvetlenül hátrányosan érintettek számára is

nyitva áll a magasabb szintre emelkedés útja - elhagyva a járhatatlan utat. A szemünk előtt zajlik a modellváltás és az érési folyamat. Vége a bér munkás-integráció korának és a szolgá-nemzet elméletének. (A szolgá-nemzet képződménye Mátyás király óta a magyar történelem egyik fő szerkezeti eleme.)

A tudásalapú gazdaság megújítja a vállalati szervezetet is. Korábban a politikai rendszer idomult a vállalathoz, most a vállalat idomul a politikai rendszerhez. Nem a vállalat határozza meg az erényt, hanem fordítva. A tudomány- és a szervezetelméleti szakirodalom szerint a kutatási irányt a gazdaságban kifejeződő társadalmi szükséglet, a vállalati szervezeti formát a tudományos műhely jellege határozza meg. Egyetem és vállalat közeledik egymáshoz, de inkább a vállalat hasonul az egyetemhez. A vállalat hosszabb távon megszűnik a gazdaság meghatározó alapegységének lenni, ahogy a nagyobb régió és az ország gazdasági-gondoskodási szervezeti egységgé válik.

A tudásalapú társadalom kiépülésével kedvező és nem kevésbé fontos folyamatok bontakoznak ki a szűkebben vett gazdasági területeken kívül is. Elkezdődött a tekintélyelvű társadalmi-gazdasági modell közvetlen tudati lebontása is. A tekintélyelvűség volt az ideológiai fasizmus szellemi támaszpontja. Az integrációs folyamat azonban összeegyeztethetetlen ezzel a szellemiséggel. A Nyugat a szabadság-központú magyar kultúrát támogatja, amit Kertész Imre Nobel-díja is mutat. Az úgynevezett „autokratikus demokrácia” leépülésének egy másik jele, hogy az új katolikus egyházi vezető a tolerancia erkölcsi imperatívuszát hirdeti; ez a szolgá-lelkűség kritikája. A lelki élet és a tudományos világnézet közötti átjárhatóságot az erkölcsi szilárdság széles útja biztosítja. A neoliberalizmus áthidalhatatlan szakadékot tételezett fel a szabadság és a szükségszerűség között, a szabadságot nem tudta összeegyeztetni sem a vallással, sem a tudománnyal. Ez tévedés, mert nemcsak a gazdaság, hanem a társadalom egésze is irányítható tudományosan, ennek záloga a bölcséleti törvények felismerése. Apadó-ban van a magyar filozófiában kialakult realista-naturalista hullám, ami a neoliberalizmussal összekapcsolt populizmus szolgálatában állt.

A tudományos társadalomirányítás szellemében lendületet vett a „tudás demokráciájának” rendszerré válása. A tájékoztatás-politika legjobb hagyományait felelevenítve tudományos ismeretterjesztési offenzíva indult - a valóságshow-k ellentétéként is -, amelynek a jelenleg látható eredménye a Mindentudás Egyetemének a sikere, és sokat mondó a Navigátor című műsor mottója is: „A tudatlanság ideje lejárt”. Mindez hadüzenet a tömegek rossz ösztöneire ható, és a tétélesen kultúra-ellenességet hordozó korábbi tájékoztatás-politikai rendszernek. A sztárok után ismét a példaképek kora következik el. A kettő között az a különbség, hogy a sztárokat nem lehet követni, a példaképeket igen.

Gervai Pál - Trautmann László

Kedves Népszava!

Szeretettel üdvözlöm a lapot és valamennyi munkatársát a lap megjelenésének 130. évfordulóján.

Hadd kezdjem azzal, hogy számomra mit jelképez a Népszava. A munkásszolidaritást.

Nem tudom, tudják-e, életemnek egy szakaszában munkásként dolgoztam - vasipari szakmunkás voltam: autogén hegesztő és csőlakatos. Életem nagy tanulsága volt ez az időszak, és azt hiszem, a legkellemesebb munkahelyem egész életem során. Ahol dolgoztam, egyedi gépgyár volt, következésképpen a munka állandóan változott, s tíz-tizenketten alkottunk együttműködő csoportot. Egymás munkájától függött valamennyiünk jövedelme, s a legfontosabb közöttünk a csoport vezetője, egy kiváló szakember volt. A kiviteli tervet, amit a tervező részleg készített, többnyire ő ellenőrizte, a gyakorlati kivitelezés szempontjából tanácsait megfogadták. Ott tanultam meg, hogy egy lakatos csoportvezető egy egyedi gépgyárban hami-sítatlan értelmiségi munkát végez, és ahhoz, hogy jól végezze, igen magas szintű szaktudás szükséges. Mindmáig nem felejtettem el, s máig is bennem él szakszervezeti bizalmink nagy élettapasztalatra valló megállapítása: „Ha ma megrövidítenek két forinttal és hagyod, a jövő héten húsz forinttal fognak, két hét múlva kétszáz forinttal”. Következésképpen, ha bárki is megpróbálta bármelyik szaktársunkat megrövidíteni, ő fölment a bérszámfejtésre, és az illetékes ügyintézőre ráborította az íróasztalt.

A Népszavát rendszeresen olvastam már akkor is: ez még a háború utáni rendszerváltás idején volt, amikor a lap szociáldemokrata szelleme szabadon érvényesült. Vagy legalábbis félszabadon. A lényege mindmáig megmaradt: egy-egy hír címe és tartalma egybeesik, szűkszavú, és nem a sorok között igyekszik alattomosan tájékoztatni „valamiről”, aminek a tényekhez édes-kevés a köze.

A Népszavát ma is elsőnek olvasom minden nap valamennyi újság közül, amelyet naponta átnézek. Szinte azt mondhatnám, számomra a Népszava az adott nap „tartalomjegyzéke”. A hírek eltérő értelmezését, ilyen-olyan magyarázatát futólag a többi lapban is megnézem. Immár nem a tájékozódás, hanem az eltérő értelmezések ismerete érdekében. Az újság maga, amely a tények lényegéről tájékoztat, a Népszava.

Szívemből remélem, hogy ezt a szerepét, amit többrendbéli vezetés- és tulajdonosváltás után változatlanul megőrzött, továbbra is meg fogja őrizni. Nem több ez, mint a póre megbízhatóság.

Ha valamit kívánhatok az ünnepi napon, azt kívánom, hogy a lapnak ezt a szikár jellegzetességét őrizzék meg az idők végezetéig - legalább addig, ameddig az írott sajtó még sajtó marad, és nem alakul át teljes egészében „való világgá”.

Őszinte barátsággal:

Göncz Árpád

Baloldali polgárok

Mondjuk a Somogyi-Bacsó gyilkosságról. Nem a Horthy rezsim felelősségét firtatnám, hanem azt, hogy a rendszernek oly kínos politikai bűncselekményt nem ellenzéke, hanem a királypárti Az újság leplezte le 1925-ben. A szakmai tisztesség fontosabb volt, mint a politikai elkötelezettség.

Vagy szót ejthetnénk arról, hogy a századelőn a Népszavában a polgári és a népi baloldal, a szociáldemokraták, szabadelvűek egyaránt publikáltak. Ady Endre, Csáth Géza, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Nagy Lajos írásai egymás mellett szerepeltek a vasárnapi mellékletben. Később, 1941 karácsonyán pedig a Szakasits Árpád által szerkesztett lapban a korabeli magyar politikai ellenzék szinte minden árnyalata szerepelt: megszólalt Szekfű Gyula, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Móricz Zsigmond, Benedek Marcell, Darvas József, Mód Aladár, Földes Ferenc, Kállai Gyula. A következmények ismertek. A német megszálláskor a lapot betiltották, s csak 1945-től jelenhetett meg újra.

Vagy emlékezhetnénk 1956. október 24-re, amikor a Népszava a központi utasítás ellenére sem közölte Gerő Ernő előző esti rádiónyilatkozatát, helyette Nagy Imrének az Országház előtt elmondott beszédét ismertette. A következmény most sem maradt el. A lapot betiltották, átnevezték Népakaratra, s csak 1958 végén jelenhetett meg ismét „saját nevén”. A valódi sajtószabadságra pedig még további három évtizedet kellett várni.

De nem a múltba szeretnék kapaszkodni. Inkább az elmúlt időszak politikai küzdelmére fordítanám figyelmünket - ez jobban illik a Népszavához és hozzám is.

A rendszerváltást követő, 1989-ben kezdődött és a 2004-es Európai Unió csatlakozással befejeződő átmenet hosszú évtizedének a balközép politika és a Magyar Szocialista Párt a nyertese.

A '90-es évek első felének politikai arculat- és karakterváltozásait követően az évtized közepére kialakult a hagyományos kétpólusú politikai felállás. A pártok a politikai skála bal- és jobbpólusa köré rendeződtek. Az 1994-ben győztes szocialisták és koalíciós partnerük a szabaddemokraták kormányzásuk első évének végére elvesztették többségi támogatottságukat, és a következő öt év tartós jobboldali fölényt hozott. Ebben az időszakban a jobboldali pártok együttes támogatottsága 30 százalék felett, a baloldali, balliberális pártoké pedig az alatt mozgott. 1997 tavaszán a jobboldalnak csaknem kétszer annyi támogatója volt, mint a kormányzó szociálliberális koalíció pártjainak együttesen. Bár a következő évben a kormánypártok nagyrészt behozták hátrányukat, de fordítaniuk mégsem sikerült. A választások elvesztésekor az olló úja kinyílt. Orbán az 1995 elején megszerzett előnyt nem tudta megtartani, a jobboldali pártok támogatásának növekvő trendje 1997 tavasza után 1998 őszén másodszor is megtört. A kormánypártok támogatottsága folyamatosan csökkent, az ellenzék pártjaié ezzel arányosan nőtt. 2000 tavaszára kiegyenlítődtek a politikai erőviszonyok, és a következő két év a politikai táborok fej-fej melletti küzdelmét hozta. A 2002 tavaszi választásokat egy hajszállal a szocialisták nyerték. A következő hónapokban a Medgyessy kormány pártjainak együttes támogatottsága tartósan 40 százalék fölé emelkedett, a jobboldalé 30 százalék alá süllyedt.

A baloldalra 1996 nyara óta folyamatosan növelte támogatónak számát. Ezzel szemben az egységesülő jobboldal folyamatosan teret veszített pozíciójából. Míg 1995 tavasza és 2000 vége között átlagos támogatottságuk hét százalékponttal magasabb volt, mint a rivális politikai blokké, a 2001 óta eltelt időszak átlagában már a szociálliberális tábor pártjai vezetnek két százalékponttal. Mindez összesen kilenc százalékpont pozícióromlást jelent.

A baloldali politika 1997 márciusa óta tartó előbb lassú, majd a kormányváltással felgyorsult átalakításával, konszolidációjával és térnyerésével szemben Orbán jobboldali politikájának hanyatló támogatása, és a választási vereséget követő politikai, szervezeti, vezetési dezintegráció áll.

De a versenyfutás folytatódik.

A rendszerváltást követő időszak baloldali politikája három szakaszra tagolható. Az elsőt a reformkommunista szakasz lezárása, a másodikat a szociáldemokrata irányzat megerősödése és felülkerekedése, a harmadikat szociáldemokrata politika modernizációja jellemzi.

Az 1996-ig tartó első időszak ellenzéki éveiben Horn Gyula a reformkommunista utódpartot kormányképes, technokratikus szocialista párttá alakította, amely a felerősödő és szélsőségbe hajló jobboldali radikalizmus ellen fellépő politikai erők vezetője lett, és sikeresen mutatta fel a racionális, szakértő kormányzás alternatíváját. Ez elégnek bizonyult 1994-es választás megnyeréséhez. Hosszú hezitálás után, 1995 tavaszán az MSZP nekilátott az örökségül hagyott és államcsőddel fenyegető gazdaság szanálásának, de a kiigazítás - 1996 végére már érzékelhető - eredményeire nem tudott olyan meggyőző programot építeni, amely a többség számára akár utólag igazolta és elfogadhatóvá tette volna a jelentős szociális terhek vállalását. A kormányzás utolsó évében elkövetett taktikai hibák, a stabilizáció társadalmi következményei, a távlataiban elbizonytalanodott kormánypolitika, a félbeszakadt pártátalakítás, a Tocsik-üggyel megtépázott morális megbízhatóság továbbá a készülő jobboldali választási szövetség megítélésében elkövetett stratégiai tévedés végül együttesen okozták az MSZP 1998-as választási vereségét. Horn végérvényesen lezárta az MSZP múltját és a rendszerváltás utáni átmenet első szakaszát, de már nem ő nyitotta meg a jövőt.

A választási vereség után a volt miniszterelnök önként adta át helyét Kovács Lászlónak, aki egy önbizalmában megcsappant, útkereső pártot örökölt. Kovács nem hagyott kétséget afelől, hogy a párt karakterét szociáldemokrata irányba kívánja elmozdítani. Ez következett gondolkodásából és személyiségéből. Az 1998 nyarán 18 százalék támogatottságú párt egy év alatt további tíz százaléknyi támogatóra tett szert, de a népszerűség növekedése 1999 végén megállt, majd enyhén süllyedni kezdett. A Kovácsot másodszor is megválasztó 2000 őszi kongresszusig befejeződtek az értékviták, az MSZP végleg elkötelezte magát a szociáldemokrata hagyomány és gondolat mellett. Ezt bizonyította az elfogadott hosszú távú program és az új alapszabály. Többé tehát nem az volt a kérdés, hogy a párt szociáldemokrata-e vagy sem, hanem az, hogy milyen szociáldemokrata, azaz, hogy miként képzei el a közeljövő kapitalista Magyarországot. Az MSZP Kovács vezetésével eljutott az Orbán kormány leválthatóságának küszöbéig, de az MSZP bázisának és vezetésének egyre növekvő része nem bízott abban, hogy a párt és vezetésének dinamizálása, valamint a párt politikájának kinyitása nélkül ez a küszöb valóban átléphető lesz. Ez a félelem nyitott utat Medgyessy Péternek.

Medgyessy párton kívüli, de önmagát szociáldemokratának tartó politikusként 2001 júniusában lett az MSZP miniszterelnök-jelöltje. Megválasztását megelőző egy év során az MSZP támogatottsága a 23-26 százalékos sávon belül mozgott, ami nem tűnt elegendőnek a választások megnyeréséhez. Medgyessy feladata ezért az volt, hogy a meglévő támogatók megtartására és az újak megnyerésére alkalmas programmal álljon elő.

Először is le kellett számolni egy illúzióval. A szociáldemokrata politika Bad Godesbergben a két nagy társadalmi osztály közötti stratégiai együttműködésről szólt. De mi a teendő, ha bár létezik munkás, de nem már létezik a politikai alanyként megjelenő munkásosztály? Ha nincs többé elkülönülő társadalmi, politikai osztály, akkor nincs többé zárt osztálypolitika, és nem létezhet osztálypárt sem. Lejárt az osztálykormányok ideje. Az utolsó burzsoá kormányt

Szállasi Ferenc, az utolsó munkáskormányt Grósz károly vezette. Németh Miklós óta Magyarországot polgári kormányok irányítják. Nem osztályok, hanem megoldások versengenek egymással, széles értelemben vett kultúrák állnak egymással szemben. Medgyessy polgári politikát, polgári magatartást és politikai kultúrát ajánlott. Erős baloldali karakterrel, és a társadalmi közép iránti nyitottsággal. Az osztálypolitikaként létezett szociáldemokrata politika helyébe a balközép polgári politika lépett. E politika alapja a társadalmi igazságosság és a társadalmi-gazdasági modernizáció összeegyeztetésének szándéka, amelyben egyszerre van jelen a megújuló és megerősödő munkáspolitikája és a középosztályok érdekeinek védelme.

A magyar jobb- és baloldal között ma nem az a különbség, hogy az egyik polgári, a másik meg mondjuk munkás-, vagy esetleg kommunista politikát képvisel. Ez sem szimbolikusan, sem konkrét tartalma szerint nem igaz. A baloldal nyitott, demokratikus nemzetben, szolidáris közösségben, világgazdaságba integrálódó szabályozott piacgazdaságban, a magán és közönségi kezdeményezések összhangjában, szomszédaival békében élő európai Magyarországon gondolkodik és ezért cselekszik. A jobboldal az állami és nemzeti tekintély helyreállítását, a keresztény erkölcsre épülő társadalmi gyakorlat megerősítését, a magántulajdon korlátozását, a „történelmi magyar sérelem” orvoslását tekinti legfontosabb célkitűzésének. A baloldal politikája nyitottabb, a jobboldalé befelé fordulóbb. Önmagában egyik sem polgárabb a másiknál. Hogy melyik hasznosabb a nemzet számára azt csak a történelem dönti el. A választók 2002-ben kétszer is döntöttek: a baloldalra szavaztak.

Biztos vagyok benne, hogy helyesen tették.

Gyurcsány Ferenc

Hány Magyarország?

Hadd kezdjem a választ két viszonylag friss, január közepi magyarországi közéleti ügy felidézésével. Közös jellemzőjük, hogy mindkettő több évtizedes társadalmi megosztottság jelzője. Az egyik esetben az állt a háttérben, hogy a választópolgárok egyik fele nehezen emészti meg, hogy az ország irányítására olyanok kaptak bizalmat a másik féltől, akik - köztük maga a miniszterelnök is - kétségkívül kapcsolódnak az 1989 előtti rendszerhez. A másik eset lényege, hogy egyesek nehezen emészti meg, hogy egy zsidó származású magyar író kapta az első magyar irodalmi Nobel-díjat. Ezt a keserű pirulát egy írástudó ember úgy próbálta lenyomni a csalódottak torkán, hogy kissé elrelativizálta a holokauszt tényeit.

Az előbbi ügy Loppert Dániel 20 éves debreceni diáké, aki az előző nyáron, a kapolcsi eseményeken megjelenő Medgyessy Péter miniszterelnök felé háromszor azt kiáltotta: „áruló”. A tapolcai rendőrkapitány feljelentése nyomán a fiatalembernek rendzavarás szabálysértéséért kellett felelnie, vagyis azért, mert „közterületen, nyilvános helyen... olyan kihívóan közösség-ellenes magatartást tanúsított, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen”. A Tapolcai Városi Bíróság pedig - igaz a lehető legenyhébb szankció, az úgyszólván szimbolikus figyelmeztetés alkalmazásával - elmarasztalta a fiatalembert. Emlékezzünk, mekkora felháborodás kísérte annak a vidéki férfinak a megbüntetését, aki a '80-as évek legvégén levelekben juttatta kifejezésre ellenszenvét az akkori pártfőtitkárral szemben. Majd másfél évtizeddel a rendszerváltás után a magyar állami jogszolgáltatás mechanizmusa még mindig működésbe lép, ha valaki veszi a bátorságot magának ahhoz, hogy ne tessen neki az ország első számú vezetője, és ezt kifejezésre is juttatja. Mintha az Alkotmánybíróság nem hozott volna határozatokat a véleménynyilvánítás szabadságáról, mint a demokrácia egyik „anyajogáról”, a közszereplők bírálhatóságáról, mint a közügyek vitathatósága elemi feltételéről.

A másik esetet Varga Domokos György írása képviseli, amely az Élet és Irodalom hasábjain jelent meg nemrégiben. A cikk a Sorstalanság kapcsán ajánlja a holokauszt alternatív értelmezését. A szerző Kertész érdeméért értékeli, hogy „nem érzi szükségét érvekkel megerősíteni vagy megvédeni” az auschwitzi gázkamrák létét, és ezzel - természetesen csak a szerző értelmezésében és általa kívánatosnak tartott módon - annak történelmi valóságként való elfogadását az olvasók belátására bízta. Varga szerint Kertész németországi sikerének is az a titka, hogy „bár mindenki Auschwitzról beszél, ő igazából Buchenwaldot mond”, vagyis a megsemmisítő tábor helyett a munkatábor írásának tárgya. Az írás, ha nem is tagadja a holokausztot, legborzalmasabb tényeinek relativizálása mellett érvel.

Ennek az esetnek az előzőhöz hasonló jogi vonatkozása, hogy vajon korlátozható-e az ilyen tartalmú vélemény. Ha a magyar Alkotmánybíróság már említett gyakorlatát tekintjük, akkor ennek semmi alapja sincs. (Ugyanakkor a szerző véleményszabadságának problémája, vagyis, hogy mondandója nem korlátozható, nem jelenti azt, hogy alanyi joga lenne bármely sajtóorgánumban megjelennie. Az írás közlésének visszautasítása ugyanis a szerkesztési szabadság kérdése. Itt most nem kívánom megvitatni azt az egyébként fontos kérdést, vajon azt követően, hogy több jobboldali lap - nyilván Kertész érdemeinek elismerése miatt - visszautasította, a tartalommal alapvetően egyet nem értő - és ezt egy szerkesztői válaszcikkben kifejezésre is juttató - Élet és Irodalomnak kellett-e vállalnia az irodalmi értéket nyilvánvalóan nem képviselő cikk közlését. Erre a kérdésre legfeljebb annak alapján lehetne igennel válaszolni, ha bizonyosak lehetnének abban, hogy a közlés valóban elindít egy értékes vitát a megosztott magyarországi közélet szereplői között.) Ugyanakkor - mint látható - az alkot-

mánybírák által lefektetett elvek nem jelentenek garanciát a konkrét esetekben ítélező bíróságok tiltásával szemben, másrészt egyelőre nyitott kérdés, hogy vajon az Unióhoz való csatlakozásunk nem ront-e a szólásszabadság helyzetén?

A magyar az igazságügyi kormányzat ugyanis a gyűlöletbeszéd hazai újraszabályozását illetően pillanatnyilag várakozó álláspontra helyezkedett. A büntetőjogi kodifikációval meg kívánják várni, amíg az Európai Unió Tanácsa elfogadja a Bizottságnak a rasszizmus és idegengyűlölet elleni küzdelemről szóló kerethatározat-javaslatát. A javaslat preambuluma szerint „tovább kell tökéletesíteni a tagállamok büntetőjogát, annak biztosítására, hogy hatékonyan megvalósuljon a rasszizmus és idegengyűlölet elleni küzdelemre vonatkozó átfogó és egyértelmű jogalkotás (...), hogy ugyanaz a cselekmény mindegyik tagállamban bűncselekménynek minősüljön.” Ennek jegyében a kerethatározat-javaslat 4. cikke meghatározza a nemzeti büntetőjogok által szabályozandó bűncselekményeket, köztük olyanokat is, amelyek a jelenlegi magyar Btk-ban nem szerepelnek, mint például a Nemzetközi Büntetőjogi Bíróság Alapszabályának 6., 7. és 8. cikkében meghatározott népiirtás, az emberiség elleni bűncselekmények és háborús bűnök rasszista vagy idegengyűlölő céllal történő nyilvános megbocsátása, a Nemzetközi Katonai Törvényszék 1945. április 8-i Londoni Egyezményhez függelékben csatolt Chartájának 6. cikkében meghatározott bűncselekmények nyilvános tagadása vagy jelentéktelen színben való feltüntetése, a köznyugalom megzavarására alkalmas módon, a rasszista és idegengyűlölő megnyilvánulásokat tartalmazó röpiratok, képek vagy más anyagok nyilvános terjesztése és szétosztása.

Kérdés, ha a magyar törvényalkotónak a csatlakozást követően át kell vennie ezeket a tényállási elemeket, vajon nem lesz-e jogalkalmazó, aki a Vargáéhoz hasonló érvelésekben felfedezi a holokausz jelentéktelen színben történő feltüntetésének motívumát és a köznyugalom megzavarására való alkalmasságot is. Pedig ahogy a miniszterelnök „leárulózása”, akként Kertész Imre holokausz-relativista olvasata esetén sem jelentenek megoldást a vélemény-szabadság állami korlátozásai. Társadalmunk ideológiai, politikai megosztottságának ezeken a megnyilvánulásain a jogi tilalmak nemhogy segítenének, inkább szaporítják azokat, miközben akadályozzák több évtizedes megosztottságainkról való közbeszélgetés esélyeit.

Halmai Gábor

Időzavarban

A magyarok történelmük során gyakran elkéstek. Sorolhatjuk a nemzeti mitológia részévé vált elszalasztott nagy lehetőségeket - a várva várt mohácsi felmentő seregtől a sikertelen 1944-es kiugrási kísérletig. 2003. április 12-én, a népszavazás napján, amikor a magyar szavazópolgárok többsége minden bizonnyal támogatni fogja az ország európai uniós csatlakozását, ez a búsmagyar hagyomány örökre megszakadhat.

Hacsak nem halogatta túl sokáig korunk hazai politikai és intellektuális elitje a tisztázó vitákat. Miközben már a csatlakozási megállapodás szövegét véglegesítik, Kocsis Györgyi, a HVG tudósítója az ÉS értelmiségi olvasóinak még azt kénytelen elmagyarázni - Brüsszelből „jelenteni” -, hogy mi a különbség az Európa Tanács és az Európai Tanács között. A szélesebb közvéleményben pedig az utóbbi időben gyorsan terjednek az euroszeptikus mendedmondák. Válaszképpen az Index című on-line lap Európára rovatában igyekszik cáfolni a mák várható betiltásától az európai bürokraták túlhatalmán át az uniós gyarmatosítás veszélyéig terjedő tévképzeteket. Az alulinformáltság nyomasztó. Mindössze két hónappal a voksolás előtt már látszik, hogy csak rámenős, leginkább az érzelmekre ható kampányra lesz idő - a szellemi élmény alighanem ezúttal is elmarad.

Persze nem könnyű feladat az „objektív tájékoztatás”. Először is, akárhogy alakulnak a 2004-es európai választások, mindenképpen pontosan huszonnégy magyar európai képviselő vehet majd részt a strasbourgi és a brüsszeli üléseken. Másodszor is, az Európai Néppárt tagszervezeteit különféle képpen hívják, így a magyar testvérpárt (Fidesz-MPP) névváltoztatása se nem oszt, se nem szoroz a valószínűleg két-háromszáz fős, összeurópai konzervatív parlamenti frakción belüli befolyását tekintve. Végül pedig az Európai Parlamentre is igaz, ami az Európai Bizottságra: ebben a szupranacionális intézményben sem a tagállamok megbízottai vitatkoznak egymással. Az egyes kormányzatok által nemzeti érdeknek tekintett politikai érdekérvényesítés ugyanis a kormányközi „arénára”, az Európai Unió Tanácsára jellemző. Vagyis Orbán azt a megszokott belpolitikai tézist ismételte meg, miszerint csak a (megújuló) jobboldal képes megnyugtatóan képviselni az országot a külföldiekkel szemben.

Márpedig érdemes lenne a magyar polgárokat bevonni a jövő Európa közös kormányzásáról szóló valódi, meglehetősen izgalmas és izgatott kontinensnyi párbeszédbe. Az Európai Konvent tagjai mostanában az európai intézmények egymás közötti kíváncsian egyensúlyán vitatkoznak. Joschka Fischer német külügyminiszter az unió bővítésével is indokolta az Európai Tanács „szuperelnökének” ötletét, amit nem csak az Európai Bizottság, de nagyon sok konventtag is ellenez. Mindenekelőtt azért, mert az állam- és kormányfők fölé emelt tekintélyes politikai feladata egyelőre teljesen tisztázatlan. A többség azzal ugyanakkor egyetért, hogy az Európai Bizottság elnöke, Romano Prodi utódának 2004 őszi megválasztása már az Európai Parlament jogköre legyen. Éppen ezért a legfőbb dilemmává az a kérdés válik, ha két „erős” elnök tevékenykedne az Európai Unióban, nem vezetne-e ez a helyzet automatikusan elkeseredett hatásköri küzdelmekhez?

A magyar konventtagok aktivitása ellenére a brüsszeli tanácskozás híre alig jut el hozzánk. Kár, hiszen Pat Cox, az Európai Parlament íráspárti elnöke szerint a színpad mögött egyenesen „alkotmányos forradalom” zajlik. Az egységesülő Európa felé vezető újabb jelentős előrelépésnek márpedig nálunk is az lehet a következménye, hogy az idei áprilisi referendum után, a 2004. május elsejei csatlakozást követően megegyezően a szavazóurnákhoz szólítják az akkor már európai állampolgársággal rendelkező magyarokat. Elképzelhető ugyanis, hogy egyetlen összeurópai népszavazás keretében egyszerre kéri majd az új alkotmány elfogadását

az összes tagállam polgárától. Talán össze lehetne kötni ezt a döntést a 2004 júniusában esedékes európai parlamenti választásokkal, így csökkentve azt az érzést a választókban, hogy egyszerűen újabb belpolitikai küzdelemként éljük át a pártok ismerős kampányát. Amennyiben az Európai Parlamentben a saját ideológiai frakciójukban helyet foglaló szocialisták, liberálisok és konzervatívok az Európai Bizottság élére kiszemelt elnökjelöltjüket is népszerűsíténék, ahogy ezt a brüsszeli Európai Politika Központ nyilatkozata indítványozza, akkor világosabbá válhat az európai szintű vetélkedés sajátos jelentősége. Az európai választások nemzeti jellegét pedig tovább csökkenthetné, ha a versengő pártlisták élén a transzeurópai pártok négy-öt ismert személyisége szerepelne minden egyes tagállamban, ahogy ezt Pat Cox felvetette. Ha javaslatát elfogadják, akkor lehetséges, hogy 2009-ben a brit miniszterelnök, Tony Blair vezetné az európai választásokon az MSZP listáját...

Magyarországot mindezek a viták egyelőre nem nagyon érintették meg. A hangulatot Koppenhágát követően a „miért nem fizetnek többet?” össznépi feljajdulása jellemezte. A kormány maga sétált bele a csapdába, amikor felejtve az Európához tartozás távlatos és fontosabb szempontjait, a „mikroalkudozások” győztes bajnokaként viselkedett. Eközben még egyértelműen Európai Unió-barát szerzők is folyamatosan a tagállamok szűkmarkúságáról cikkeztek.

A HVG karácsonyi címlapján egy körbeharapdált eurót láthattunk: a helyes megfejtés valószínűleg az, hogy a belépődíj alig terheli meg a jelenlegi tagállamok pénztárcáját, illetve nekünk nem sikerült elég nagyot szakítanunk. Ezzel párosul a másodosztályú állampolgárságunkról szóló általános fanyalgás és kisebbségi érzés. A két szokásos érv közül az egyik szerint „bezzeg a görögök sokkal több pénzt kapnak” - akkor tehát a dánok egyenesen harmadosztályúak, mert ők a közös költségvetés nettó befizetői? A másik szempont szerint a derogációk miatt nem lesznek ugyanolyan jogaink, mint a régi tagállamoknak - erre mondta Günter Verheugen bővítési biztos, hogy a mediterrán országok esetében sokkal több területen és hosszabb ideig voltak érvényben átmeneti megoldások. Azért lassan érdemes feltenni a kérdést: ha a nyolcvanas évek óta az Európai Unióban nem az lenne a szokás, hogy a gazdaságilag gyengébb régiókat központilag támogatják, akkor nem is akarnánk részévé válni az egységesülő Európának?

A legújabb közvéleménykutatás szerint, bár még mindig jóval magasabb az áprilisban várhatóan igennel szavazók aránya az ellentáboréhoz képest, az EU-barátok közül is egyre többen félnek a feltételezett hátrányoktól, mintsem hogy a remélt előnyöknek tudnának örülni. Nem sokra megyünk azzal, ha bíráljuk a mechanikus kérdésfelvetést, vagy ha kimutatjuk a válaszadók inkonzisztens gondolkodásmódját. A most már leplezetlen jelenség magyarázataként alighanem az a régóta megbúvó rosszkedv és óvatosság szolgál, amellyel számos magyar polgár az uniós csatlakozást kezeli: minden lelkesedés nélkül, „jobb híján” támogatja a belépést. A magyar közgondolkodásban mélyen gyökeret vert az a - politikusok és publicisták által régóta hajtogatott - gondolat, hogy „fel kell készülnünk a negatívumokra is”. Mintha a tej megengedett zsírtartalmát előíró egységes belső piaci jogszabály hatása a fogyasztói magatartásra, az euróövezetbe néhány év múlva történő belépésünk közgazdasági, illetve a nemzeti identitást is érintő következményei, vagy az európai külpolitikai döntéshozatalba és védelmi tevékenységbe való bekapcsolódásunk kérdése egyszerűen a jó és a rossz kategóriáival lennének megragadhatóak! Hogyan is lehetne minden esetben „tárgyilagosan” kiiktatni az ízlést, a hagyományt, a kulturális attitűdöket vagy a világról alkotott ideológiai nézeteket az adható válaszokból?

Szó sincs tehát arról, hogy „csökkentek az illúziók” és a „kiábrándulás” akár egészséges folyamatnak lenne tekinthető. Inkább az unióval folytatott csatlakozási tárgyalások - különösen a pénzügyi vita - kíméletlen csataként való megjelenítése fokozhatta azt az érzést a társadalomban, hogy ellenérdekű, sőt, ellenséges felek állnak egymással szemben. Ráadásul az „ők és mi” politikai retorikáját és táborszervezői logikáját a Fidesz-MPP, mióta ellenzékbe került, gátlás nélkül használja fel az európai uniós terepen is. A Szonda-Ipsos adataiból világosan kiderül, hogy a magasabb iskolai végzettségűek közül mindenekelőtt ennek a pártnak a hívei változtatták meg a közelmúltban az Európai Unióról alkotott, korábbi pozitív véleményüket.

Visszamenőleg egyértelműen a közép-európai pesszimizmusnak és gyanakvásnak tudható be, hogy még az ezredforduló után is sokat idézték Hanna Suchocka, korábbi lengyel miniszterelnök vicces mondását: „mi mindig öt évre vagyunk az Európai Uniótól”. Abban pedig erősen bízhatunk, hogy a magyarok ezúttal nem fogják átaludni a történelmi napot. 2003. április 12-én remélhetőleg még időben, viszonylag nagy számban érkeznek majd meg a szavazófülkéhez, mégpedig azért, hogy egyértelmű többségi akarattal szentesítsék a rendszerváltás jelentőségével egyenértékű európai uniós csatlakozásunkat.

Hegedűs István

A szerző a Magyarországi Európa Társaság elnöke

Írjuk Európa történeteit

Nem Európa, hanem az Európai Unió kapujában állunk. Európának ugyanis nincs kapuja, legfeljebb földrajzilag, mint például a Gibraltár. Európának története van, s mindenkor ezekben a történetekben élte meg és értette meg önmagát.

Az első ilyen történet igen régi, még a hellenisztikus ókorra nyúlik vissza: Eszerint Európa a szabadság földje szemben a keleti, ázsiai despotizmus szolgátságával. Európa római, republikánus, hősies, nem adja meg magát. Ez a történet néha hosszú időre eltűnik, hogy mint Főnix makacsul újra és újra feltámadjon hamvaiból.

A második történet középkori eredetű. Eszerint Európa a kereszténység bástyája a hitetlennel, pogányokkal, eretnekekkel szemben. Ebben a történetben Európa lassan Nyugat-Európává változik, s a Keletről ideszármazott vallás - a kereszténység - Bizánc ellenében nyugati vallássá lesz.

A harmadik történet a Renaissance korától a felvilágosodásig válik egyre fontosabbá. Európa a kultúra hazája, egyedül Európa a római és a görög filozófia, tragédia, szobrászat legitim örököse. Európa a szépséget és a bölcsességet isteníti, szemben a torzzal, a nevetségessel, a rútval.

A vallásháborúk korában és utána alakul ki a negyedik - utópisztikus - történet Európáról, a vallási türelem eszméjének őshazájáról. Eszerint csak Európában gyökeredzett meg a humanizmus és a tolerancia gondolata, csak itt ismerik el a másik jogát s másságát.

A felvilágosodás korában született meg az ötödik történet, mely a haladásról szól. Nyugat-Európa a haladás földje, mely az elmaradott kontinenseknek példát mutat. Európa jelene a világtörténelem célja.

A XIX. század két nagy történetet juttatott diadalra. Az egyik a nemzet államok története, a másik a modernitás története. A hatodik történet szerint a soknemzetiségű birodalmak roskadó szerkezetével szemben Európában mindenkor az ifjú és erős nemzetállamok bizonyultak sikeresnek, míg a hetedik szerint Európának, mint egyedül modern, haladott, iparosodott, keresztény és szabad kontinensnek joga van az egész világ leigázására és civilizálására.

Mindezek a történetek mítoszok, bár racionális mítoszok. S mindegyiknek van ellentörténete is. Mint a ragadozó Európa története, melynek az ártatlan kultúrák áldozatául estek, mint a gazdag Európa története, mely a szegények kiszípolozásából él, mint a felfújt Európa története, akinek a szemében minden alacsonyrendű, amit meg nem ért, mint a hideg, gyűlölködő nemzetállamok története, melyek egymás leigázásából éltek és hullaházzá változtatták ezt a kis kontinenst, mint a modernitás története, mely elpusztított életformákat, kultúrákat, mint a totális államok története, melyek ezt a kis Európát a haláltáborok ezreivel népesítették be, nem is olyan régen. Mindezekben a történetekben és ellentörténetekben van igazság. Sokféle Európa van, mert sokféle történetben tud az európai ember önmagára, önmaga vágyaira, kínjaira, ígéreteire és veszteségeire ismerni.

Ha ezekre a történetekre gondolunk, azt kell mondanunk, hogy Magyarország mindig Európához tartozott, hiszen ezek a történetek a magyarság története is. A felvilágosodás korától kezdve azonban a büszkén vállalt történetek itt nem a tényleges identitást erősítő történetek voltak, hanem normatív, azaz egy efféle identitás kialakítására vágyó, arra felszólító történetek. Vigyázó szemünket Párizsra vetettük, de Párizs ott volt és nem itt, Dévénynél törtünk be új időknek új dalaival, de ezek az új idők és dalok nem itthon születtek. Európaiak

voltunk, de - bár nem teljesen saját hibánkból, mégsem hibánkon kívül - páriák Európán belül. Az Európai Unió kapujában állva nem Európa kapujában állunk, hanem az előtt a választás előtt, hogy Európa páriái maradunk-e, vagy ezentúl együtt fogjuk szőni Európa többi népeivel Európa történeteit.

A szabadságtörténetek ma már rég nem szilaj, vad és függőséget nem tűrő népekről szólnak. A szabadság szelleme ma elsősorban az emberi jogokban és politikai jogokban, azok biztosításában és tiszteletben tartásában él. Mégis szabadságunkban áll e törekény szabadság elpusztítására törekedni - Európa keresztény hagyatékát manapság nem ildomos kijátszani az eretnekekkel, pogányokkal, zsidókkal és moszlimokkal szemben, sem a keresztényt a kereszténnyel szemben. Mégis egyaránt lehet az öküme és a gyűlölködő türelmetlenség oldalán állni.

Az Európai Unió olyan európai államok közössége, melyek Európa története folyamán állandóan háborúztak egymással. Az ellenségekből barátok lettek. Így lehetünk mi is baráta történelmi ellenségeinknek. Ha azok is jogállamok, demokráciák.

Itt olyan probléma előtt áll Európa, mellyel eddig még csak kivételesen szembesült. Vajon a béke mindenké felett áll-e? Vajon a türannia, a népirtás is inkább elfogadható-e, mint a háború? Vajon békés életünk gyávaságot szül-e, vajon veszélyeztethetjük-e szabadságunkat? Vajon a demokrácia engedményt tesz annak, aminek türhetetlennek kellene lennie?

Európát nemzetek alkotják. Az Unió nemzetek szövetsége. A XIX. század kérdése: „mi a nemzet”? Megint egyszer terítékre kerül. Származás teszi a nemzetet? A kulturális hagyomány? Az alkotmány? A bevándorló is a nemzethez tartozik-e? Lehet-e a bevándorlást korlátozni? Európa története ma nem fenyegetnek sárga veszedelemmel, vagy barbár betolakodókkal. Akkor hát minek a nevében korlátozzuk a bevándorlást? És kinek a nevében? Új kérdések ezek. Európa új történeteket kezd írni és ezeknek a történeteknek az írásában mi is részt veszünk.

Európa visszautasítja a világ csendőrének szerepét, megtagadja a gyarmatosítás - egy évszázaddal korábban még büszkén vállalt - történeteit, nem kér a „fehér ember” felsőbbrendűségének mítoszából, legalábbis ebben a pillanatban nem. De mi következik mindebből Európa történeteire nézve? Következik-e az európai kultúra relativizálása, a művészi alkotások összehasonlíthatatlanságának doktrínája, a magas és alacsony közötti különbségtetés megszűnése? Tudja-e Európa saját kultúráját valamivel - egy másik kultúrával szemben - meghatározni? Új történetek ezek is, melyek írásában mi is részt fogunk venni.

És mi van Európa, a haladás nagyszerű bástyájának történetével? Ma, amikor az egész világ modern, ez a történet játssza az első hegedűs szerepét. De ennek a történetnek a legbefolyásosabb és leghatásosabb az ellentörténete is. Van-e nyereség veszteség nélkül? Mi az, amit nyertünk, mi az, amit veszítettünk? És - így szól az ellentörténet - mások sokkal többet veszítettek, mint mi magunk. Tudjuk-e ezt a veszteséget kompenzálni? Felelősséggel tartozunk-e ezért másoknak vagy sem? Ezek is mind új történetek, melyek elbeszélésével Európa most van elfoglalva, s melyek írásában mi is ki fogjuk venni a részünket.

Nem Európa, de az Európai Unió kapujában állunk. De ebben az esztendőben s ebben a pillanatban ez már lényegében ugyanaz. Ma ugyanis, s a közeljövőben bizonyosan, Európa története az Európai Unió története lesznek. Ma Európa sok lényeges kérdésben tanácstalan. A tanácstalanság termékeny lehet, ahogy lehet terméketlen is. A jövőről nem tudunk semmit, csak azt, hogy azok a történetek, melyeket most írunk részt fognak venni alakításában. Közös munka, közös felelősség.

Heller Ágnes

Európai magyarok, magyar európaiak

Európa - több mint ezer éves hányatott történelme során - mindvégig vitatott fogalom volt. Ugyanis a földrész földrajzi határai, amelyek kelet felé önmagukban is sokféleképpen értelmezhetők, rendszeresen nem estek egybe a politikai, a gazdasági vagy a kulturális és vallási határokkal. Amikor ma, az Európai Unió küszöbön álló bővítése kapcsán egységesülésről beszélünk, ismételt újragondolásra szorulnak ezek a határvonalak. De másként, mint a korábbi időszakokban. A földrajzi határ nem elválasztást, hanem tartós és stabil jószomszédi kapcsolatokat kell, hogy jelentsen. A politikai és gazdasági határokat a bővítés megszünteti, legalábbis azon országok számára, amelyek most lesznek az Unió tagjai. Igaz, e határok csak papíron szűnnek meg a belépés pillanatában, a mindennapi politikai és gazdasági folyamatokban már évekkel ezelőtt leomlottak a válaszfalak - egyes területeken talán túl gyorsan is. Ami pedig a kulturális, értékrendbeli és vallási eltéréseket illeti, ezeket nem elválasztó, hanem az európai sokszínűség előnyeit előtérbe helyezve célszerű megélnünk. Éppen ez a sokszínűség az, ami az európai integráció mozgásterét bővítheti, kapcsolatrendszerét gazdagíthatja, és az immár közel 500 milliós európai társadalmat versenyképessé teheti a globalizációs folyamatok páratlanul gyors kibontakozása idején.

Magyarország földrajzi, kulturális-vallási vonatkozásban ezer éves történelme során mindig is Európa szerves része volt. Miután a társadalmi tudat és értékrend csak nagy megkésettiséggel követi a történelem által kívülről ránk kényszerített politikai-gazdasági normákat, sőt, amennyiben ezek a szabványok eltérnek a társadalom által évszázadokon keresztül elfogadottaktól, a kultúra és a vallás válhat az „idegen testtel” szembeni védekezés fő terepévé. Így a megkésettiségben sem az alkalmazkodás, hanem az ellenállás válik a meghatározó irányzattá. Ami a magyar EU-csatlakozás történelmileg új eleme, az a politikai, gazdasági és intézményi értelemben való beépülés a modern Európába. Az a fajta integráció, amire Magyarország sok évszázada mindig is törekedett, de amelyet hol külső, hol belső okok, hol ezek szerencsétlen egymásra hatása sorozatosan meggátolt. A jelenlegi helyzet annyiban is új, hogy az új Európa kialakításában, a II. világháború után létrejött szétszakítottság megszüntetésében Magyarország rendkívül aktív, kezdeményező szerepet vállalt. Továbbra is kiemelt feladatunk, hogy a jövő Európájának kiépítésében is megőrizzük ezt a fajta aktivitást. Ehhez történelmi tapasztalataink jó kiinduló alapot nyújtanak, földrajzi helyzetünk, gazdasági céljaink pedig kifejezetten erre indítanak. Ahhoz azonban, hogy sikeres Magyarország élhessen egy sikeres európai integrációban, több feltételnek kell teljesülnie.

Ezek egy része nyilvánvalóan meghaladja a magyar politika és gazdaság mozgásterét és kapacitását. De - ellentétben a korábbi évtizedektől, sőt nagyrészt évszázadoktól - e nagyszabású programok kidolgozásában és megvalósításában igenis aktív részt vállalhatunk, hiszen teljes jogú tagjai leszünk egy nagy nemzetközi közösségnek. Kétségtelen, hogy a nagy kereteket a globalizáció és az arra adott európai válaszok, az Európai Unió belső reformjainak fő irányai és sebessége, a közösségi politikák gyorsan kiépülő új területei határozzák meg. Ezekben azonban - ellentétben a múlttal - megfelelően képviselhetők és érvényesíthetők a legfontosabb magyar érdekek, hatékonyabban védhetők regionális szinten azok a területek, amelyek a hagyományos nemzetállami keretek között ugyancsak sebezhetők lennének. Az EU jelenlegi tagállamai is arra számítanak, hogy az akár tíz országos bővítés nemcsak új kihívásokat jelent a (nyugat)-európai integráció esetenként ugyancsak megcsontosodott és az idő által túlhaladott struktúrája számára, de innovatív magatartásra, fokozott intézményi-társadalmi rugalmasságra is sarkall, vagyis az integráció egyes kulcsfontosságú területein létrehozza azt a kritikus tömeget, amely biztosítja az alapvető megújuláshoz nélkülözhetetlen

áttörést. Az intézményi és döntéshozatali reformok, a közös mezőgazdasági politika új alapokra helyezése, a számunkra oly fontos pénzügyi alapok új prioritásainak kialakítása éppúgy ide tartozik, mint a legutóbbi években erősödő bel- és igazságügyi, a későbbiekben pedig várhatóan izmosodó kül- és biztonságpolitikai együttműködés.

A minden szempontból „európai Magyarország” létrehozásának és meggyökeresítésének azonban meghatározó fontosságú házi feladatai is vannak. Az egyik legfontosabb: valamennyi közösségi politika területén felmérjük a magyar stratégiai érdekeket, és ezek alapján megfogalmazzuk hozzáállásunkat az integrációs folyamatokhoz. Magyarország történelmi komparatív előnye éppen abban van, hogy jelentős külső hatások és kényszerek, mint adottságnak tekinthető keretfeltételek között is megtalálta mozgásterét. Nincs ok annak feltételezésére, hogy a demokratikus európai közegben miért ne tudnánk ezt a zsigereinkben meglévő előnyt érvényesíteni - feltéve, ha a demagóg és rebellis voluntarizmust, ami oly sok egyébként elkerülhető tragédiát okozott a magyar történelemben, ki tudjuk iktatni az életünkéből.

Európaiságunk egyik meghatározó ismérve az, hogy európai dimenziókban tudunk gondolkodni és cselekedni. Nemzeti érdekeink nem állíthatók szembe az európai (és globális) fő áramlatokkal, akár részleges érvényesítésük alapfeltétele, hogy a fő irányokba ágyazódjanak, és azokon belül keressék és találják meg saját(os) mozgásterüket. Az európai gondolkodásmód európai felelősséget is jelent. Nemcsak a határainkon túl élő magyarokért, hanem a közép- és kelet-európai térség stabilitásáért, az új EU-régió mielőbbi és sikeres gazdasági felzárkóztatásáért, de Európa világban elfoglalt helyének megerősítéséért is.

A térség biztonságát tekintve ezt egész Európa elvárja tőlünk és számonkéri rajtunk. A tíz országgal bővülő Európai Uniónak háromfajta külső határa lesz. Az egyik Európa természetes földrajzi határait jelenti. Ehhez van szükség egy átfogó mediterrán politika megfogalmazására. A másik határ Európán belüli, de intézményi szempontból tartósan ígérkezik. Ez a finn-balti-lengyel-szlovák keleti határszakasz, amelynek keleti oldalán Oroszország, Belarusz és Ukrajna helyezkedik el, amely országok a belátható jövőben nem várható, hogy az Unió teljes jogú tagjaivá váljanak. Végül van egy Európán belüli „lágy” határvonal, ami a most belépő országokat választja el azoktól az európai országoktól, amelyek joggal törekednek teljes jogú tagságra az újra bővülő Unióban. A 2004-ben belépő tíz ország közül egyedül Magyarországnak és Szlovéniának van ilyen határa, az utóbbinak egy, nekünk egyszerre három is. Ennek stratégiai jelentősége messze túlnő azon a „nemzeti csőlátáson”, ami a térséget kizárólag a határaink túloldalán élő magyarok vonatkozásában látatja és próbálja (sikertelenül) elfogadtatni az európai nagypolitikával. A sorrendiség ugyanis éppenséggel fordított: a térség stabilitása, gyors integrációja és gazdasági felemelkedése a záloga annak, hogy a magyar nemzet a megújult és kibővült Európában megtalálja boldogulását.

A méreteinkhez képest nagyobb szerepet az uniós költségvetés 2007-től esedékes újabb hétéves periódusának kialakításában való részvétel kínálja. Nemcsak arról van szó, hogyan tud Magyarország és a többi közép- és kelet-európai új tagállam a jelenleginél jóval több pénzügyi erőforrást kapni azután, hogy a csatlakozást lehetővé tevő kompromisszum pénzügyi keretei enyhén szólva szerények. Nem a pénzek újraelosztásának előre látható áldatlan és végeláthatatlan vitáit kell gerjeszteni, hanem olyan konkrét célt vagy célokat kell megjelölni, amely vagy amelyek egyszerűen nem utasíthatók el Brüsszelben. Tálcán kínálkozik a mostani bővítés földrajzi jellege. Ugyanis nem az európai földrajzi periféria egy-egy országa lép be az integrációba, hanem egy földrajzilag összefüggő kontinentális „mag”, csupa tranzitország, és nem végpont. Ezért igen fontos, hogy 2007-től a közép- és kelet-európai nagyrégió szintjén valósuljanak meg a nagy infrastrukturális (és esetleg környezetvédelmi) projektek. Ahhoz,

hogy a térség egésze számára oly fontos prioritás elfogadásra kerüljön, kezdettől fogva közösen kell fellépnie az új tagállamoknak.

A sikeres tagságnak a következő és a népszavazás kapcsán egyre jelentősebb eleme a társadalmi tudat formálása. József Attila szavaival élve: „ordas eszméknek” nincs helye az európai Magyarországon. Mindenféle demagógia, bármilyen világos vagy alantas cél is táplálja, rendkívül költséges, gazdaságilag és tudatilag egyaránt. Egy társadalom tudati szintje, helyes valóságérzékelése, az esélyek és kockázatok világos felmérése meghatározó versenyképességi tényező. Ezt tudatosan rombolni, akár nyilvánvaló hazugságokkal, akár féligazságokkal, vagy a veszélyek egyoldalú bemutatásával, vagy túlhangsúlyozásával, valójában hosszú távú aláásása a sikernek. Arról nem is beszélve, hogy végletesen kettéosztja a társadalmat, és mindazokat lebeszél az aktív és pozitív cselekvésről, akiknek reális esélye lenne arra, hogy korán részesülhetne az EU-tag Magyarország sikereiből.

Nincs semmi ok annak feltételezésére, hogy Magyarország nem tud sikeres tagja lenni az Uniónak. Csak önsorsrontó magatartás foszthat meg minket a sikertől, vagy hosszabbíthatja meg indokolatlan módon az ezen állapothoz való eljutás idejét. Nem lehet eléggé hangsúlyozni a média történelmi felelősségét. Annál is inkább, mert mindenki számára világos, hogy a politikai-gazdasági változások és azok tudati „leképeződése”, át- és megélése, az egyéni világkép szerves részévé válása között esetenként akár évek is eltelhetnek. Az egészében véve igen sikeres, bár kétségtelenül nagyon költséges rendszerváltás tudati hatásai éppen az EU-csatlakozás időszakában erősödhetnek fel. Ha erre tudatosan ráterheljük az EU-tagsággal kapcsolatos nagyrészt alaptalan, de felelőtlen demagógiával „eladott” félelmeket, veszélyeket és kockázatokat, a társadalom nagy részét lehet olyan passzivitásba kergetni, ami megakadályozhatja, hogy Magyarország társadalmának túlnyomó része egyértelmű sikerként élje meg az EU-csatlakozást.

Ezért sürgősen szükség van a társadalom pozitív mozgósítására. Annak tudatosítására, hogy az Unió tagság új, európai mozgásteret kínál Magyarországnak. Hogy megszűnünk az európai külső periférián létezni, amiből évszázadokon keresztül annyi feszültsége, problémája és balsikere származott az országnak. Hogy az előnyök kihasználása és a költségek csökkentése nagyrészt saját erőfeszítéseink függvénye. Hogy az egyes területeken megjelenő költségek még mindig sokkal kisebbek, mint amilyeneket a kívül maradás okozna. Hogy a nemzetközi közösségben sikeresebben érvényesíthetők a magyar érdekek, mint azon kívül, nem beszélve annak érdekeivel dacolva vagy szembeállva.

Spanyolország öt éve volt már az integráció tagja, amikor 1990-ben széleskörű felmérést készített egy külföldi cég a spanyol társadalom tudati változásáról. Arra a kérdésre, hogy az ország öt év alatt európaibb lett-e, mint korábban volt, az volt az általános válasz, hogy „nem tudjuk, európaiabbak lettünk-e, de kevésbé vagyunk spanyolok, mint korábban”. A magyar társadalom sikeres integrációja esetén 5-10 éven belül ennél jóval optimistább válasz fogalmazható meg. Európaiabbak lettünk, mindenekelőtt gondolkodásunkban, de közben a korábbiaknál világosabban látjuk és valljuk, hogy magyarok maradtunk. Európai magyarok és magyar európaiak.

Inotai András

Ha átlépjük a küszöböt...

Sokszor elmondták, de nem lehet eleget ismételni: az EU csatlakozáshoz mérhető fontos esemény csak egy volt történelmünkben, a kereszténység felvétele. Ahogy Szent István döntésének köszönhetjük, hogy ez a környezetében rokon nélküli magyarság fennmaradt az elmúlt ezer évben, úgy biztosíthatja számunkra a csatlakozás a következő milleneumot. Persze rajtunk múlik, hogy az egyesült Európában fennmaradunk-e, de rajta kívül minden biztonnal nincs élet számunkra. Éppen úgy nincs, mint az ezt már évtizedekkel ezelőtt felismerő, nagy és kis nyugat-európai államoknak. Szemben a szélsőjobb és szélsőbal (sajnos már a magát jobbközépnek valló gondolkodást és egyes egyházakat is megfertőző) propagandájával, az Egyesült Európa nem veszélyezteti, hanem biztosíthatja a nemzeti fennmaradást, az identitás megőrzését. Ha ez nem így lenne, elképzelné valaki, hogy nemzeti öntudatért nem a szomszédba járó franciák, németek, angolok, osztrákok, svédek beléptek volna az EU-ba és ott jól éreznék magukat?

Az persze természetes, hogy mint minden közösségben az új tagoknak, nekünk is meg kell találni helyünket az Unióban, alkalmazkodnunk kell az ottani játékszabályokhoz. Ezen a próbán túl kellett jutni az eddigi tagok is. Nekik sem volt könnyű, nekünk nehéz lesz. Hányatott történelmünk során nacionalista göggel kompenzált kisebbségi érzésünk, a rendszerváltás előtti fél évszázad polgári erkölcsöt szétzúzó rendszere olyan mentalitást alakított ki bennünk, amely alkalmatlan a demokratikus közösségi életre. Változnunk kell.

Kiindulási feltételeink nem rosszak. Most nem arra gondolok, hogy mit sikerült kialkudni a tárgyalások során, bár az is jelentős. Arra sem, hogy nekünk vannak komoly európai hagyományaink, ami szintén fontos. Sokkal inkább azt tartom döntőnek, hogy közös az érdek, az Uniónak érdeke a bővítés, nekünk a csatlakozás. Brüsszelben tudják, hogy a volt kommunista országok felvételével saját békéjüket, elért életszínvonalukat teszik biztosabbá. Nekünk pedig létünkéről van szó. Ez az érdekközösség sokkal jobb alap a jövőbeli együttéléshez, mint holmi romantikus álmódosítás - „mi mindig Európaiak voltunk” -, vagy irreális követelőzés - „ezzel tartozik nekünk a Nyugat”.

Jó, ha szakítunk számos, történelmi szerepünket illető, belénk nevelt elmélettel és inkább arra összpontosítunk, hogy mit tudunk most az asztalra tenni. Értetlenséget, jobb esetben fáradt mosolyt váltunk ki például azzal, ha „védőbástya” elméletünkkel állunk elő. Egyrészt ez ma senkit nem érdekel, másrészt nem is igaz. Mi nem a nyugatot védtük Mohácsnál, hanem sajátmagunkat. Nem őket akartuk megóvni a kommunizmustól 1956-ban, hanem saját szabadságunkért harcoltunk. És egyáltalán: ha eddig nem vettük tudomásul, a tapasztalat értésünkre fogja adni, hogy sértődöttségünk történelmi szerepünk, kulturális értékeink vélt alulbecsülése miatt legfeljebb udvarias sajnálkozást vált ki. Nem azt sajnálják, hogy nem ismerik Petőfit, Aranyt, Adyt, hanem azt, hogy mi ezen kesergünk. Legyen bennünk annyi öntudat, hogy a magyar költőóriások akkor is zsenik voltak, ha lefordíthatatlanok idegen nyelvre. A bajorok nem sértődnek meg, ha a Dunától északra egyetlen német sem ismeri Karl Valentin nevét. Legfeljebb sajnálják, hogy nem tudnak nevetni nemzeti hősként tisztelt humoristájuk viccein. Át kell rendezni agyunkban az öntudat, sértődékenységi kategóriákat.

Szemben a nálunk elterjedt felfogással, igenis ismerik kortárs irodalmunkat, zenénket. Az, hogy Kurtágnak, Ligetinek nagyobb tábora van külföldön, mint nálunk, felrázhatná más esetekben olyan élénk nemzeti tudatunkat. Talán soha nem olvastak a Lajtától nyugatra olyan sok magyar író, mint ma. Kertész, Esterházy, Nádas, Konrád, és az újra felfedezett Márai kötetei otthon vannak a családi könyvtárakban. És mi, akik nem győzünk panaszkodni

értékeink külföldi elnemismerése miatt, nem hogy örülnénk ennek, hanem a felsoroltak közül néhány nevét megjelöljük: „nem közülünk való”. Sőt külföldön ünnepelt Nobel-díjas írókat a közszolgálati TV olyan műsorral köszöntötte, amelynek „irodalmár” résztvevői büszkén vallották, hogy nem olvasták könyveit. Ezzel érzékeltetve, hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak annak a magyarnak, akire minden más nemzet büszke lenne. A csatlakozás jó alkalom lehetne arra, hogy felülvizsgáljuk ezt a sérült nemzeti tudatot.

Van tennivaló az állampolgári tudat kialakítása terén. Adót szerte a világon senki sem szeret fizetni. Az adócsalás mindenütt ismert fogalom, gyakorlat. Csak nálunk ez úgyszólván természetes, amivel egy sör mellett eldicsekszünk a haveroknak. Szilárd demokráciákban szégyelli, aki ezt teszi. Tudja, hogy nem az államot, hanem a társadalmat rövidíti meg, a tisztességes adófizetőktől lop. Ennek megfelelően az egyik legszigorúbban szankcionált bűntény.

A „világhírű magyar konyháról” is csak mi tudunk, a világ erről nem értesült. Míg Nyugat-Európában minden sarkon van valamilyen külföldi vendéglő, magyart alig találunk köztük. Ennek nem csak az az oka, hogy túl zsírosan főzünk, hanem az alaptalan öntudatnak és kisebbségi érzésnek különös keveréke. Egyrészt aki el tud készíteni egy jó pörköltet, azonnal azt hiszi magáról, hogy kitűnő szakács és vendéglőt nyit. De ha valaki - pláne egy külföldi - manapság elvetődik a Balatonhoz, azt tapasztalja, hogy ott csapják be, ahol tudják.

A kommunizmus alatt kihalt belőlünk a tisztességes üzletember máig csak lassan újraéledő mentalitása. Nem úgy szolgáljuk ki a vevőt, hogy az elégedett legyen és legközelebb is visszajöjjön, hanem egyszerre leszakítunk tőle annyit, amennyit nem szégyellünk. Az üzleti életben uralkodó mentalitásra még mindig jellemző az eladó felszólítása: „tessék kérni!” Ez az állami elosztó rendszer szavajárása, amikor a mindent eltulajdonító és újra szétosztó állam helybeli képviselőjétől, az eladótól kérni kellett, hogy adjon valamit a pénzünkért. Ez a rendszer az eladót döntési helyzetbe hozza. Tőle függött, hogy eleget tesz-e kérésüknek, vagy visszatartja az árut ismerősei számára. A normális üzleti életben a vásárló az úr. Őt így kérdezik: „mit parancsol, mi tetszik, miben segíthetek, miben lehetek szolgálatára?”

Hát így. A kép tudatosan torz. Hiányoznak róla elvitathatatlan előnyeink, mint vállalkozó kedv, élelmesség. De ezeknek úgyis tudatában vagyunk. Annak is igaza van, aki azt mondja: a felsorolt negatív jellemvonások hiánytalanul megvannak a már tagállamok társadalmaiban is. Így van. Csak rájuk ezek kevésbé jellemzők, mint ránk, és ott többé-kevésbé kiegyenlítik őket azok a polgári erények, amelyeknek mi szűkében vagyunk: tisztesség, a munka megbecsülése, őszinteség, pontosság. Ralf Dahrendorf mondta és rajta kívül bizonyára sokan: a volt kommunista országokban nem a gazdasági elmaradottság, az alacsony életszínvonal az igazi probléma. Ezeken viszonylag gyorsan lehet segíteni. Sokkal lassabban megy majd, ami fontosabb, a fejekben, a mentalitásban végbemenő változás.

Ha átlépjük a kapu küszöbét, ez is felgyorsul.

Kasza László

Te is ember vagy...

Több évtized múltán, az egykori gimnáziumi évek latin óráiról rémlik egy homályos emlék arról, hogyan korlátozták a politikusok végtelen ambícióit az ókorban. A sikeres diktátor a hadjárat befejeztével Rómába visszatérve jogot formálhatott arra, hogy diadalmenet kíséretében vonuljon be a fővárosba. Volt ott minden: virágosó, diadalkapu, győzelmi szekér, ünneplők tömege, mindaz, ami a megérdemelt siker jegyében járt neki. Ám a régi rómaiak ilyen alkalmakkor egy szolgát is rendszeresítettek, első hallásra meglehetősen különös szerepkörre. A szolga a hadvezér háta mögött állva és őt legyezgetve a diadal tetején pompázó vezér fülébe újra meg újra azt mondogatta: „recipe post te hominem esse...”, ami - szabados fordításban - annyit tesz: azért ne feledd el, hogy te is csak ember vagy.

Az elmúlt tizennégy év során számtalan alkalommal érzékelttem magyar politikusok döbbenetes erejű megváltozását pillanatnyi sikereik varázsától. Jó néhány rendes, jóra való, egykoron józan és körültekintő értelmiségit, kiváló szakembert láthattam egy-két hónapon belül megvadulni. Megdöbbenő volt észrevenni, hogy a nemrégiben még nyitott, kedves és vitaképes ismerősből, hogyan vált mindenkit kioktató, mindent jobban tudó, s csakis szónokolni képes ember.

Ember... - ez az, amiről oly szívesen feledkeznek el sokan azok közül, akik politikai karrierjük csúcspontjára érkeznek el. Hamarosan leszoknak a legelemibb civilizációs szabályok követéséről, nekik minden jár, és az csak természetes, hogy mindenki hozzájuk alkalmazkodik. Mindent jobban tudnak mindenkinél, tanácskérésnek álcázzák az egyoldalú beszélgetéseket, és órákon keresztül oktatnak olyasmiről, amit - meglehet - éppen tőlem hallottak először, néhány évvel korábban. Az a furcsa, hogy a jelenség egyáltalán nem kötődik pártokhoz. Mindenféle politikai elit különféle kultúrájú, háttérű csoportjában fel lehetett fedezni eme szédületes ütemű személyiségváltozást.

Mindebből sokféle következtetés levonható. Mindenekelőtt az, hogy a gyors társadalmi szerepváltásokat koránt sem bírja el mindenféle személyiség. A többség nehezen viseli, hogy egyik napról a másikra a jelentéktelenség világából a fontoskodás közepébe kerül. Még reménytelenebb a helyzet akkor, ha olyan emberekkel szereti körülvenni magát, akik hajlandóak az újdonsült politikus kivételezett látszatát folyamatosan fenntartani, és állandóan tudatosítják pótolhatatlan mivoltát. Az igazi politikus arról ismerszik meg, hogy nem fél maga mellé venni olyanokat, akik számos kérdésben okosabbak nála. Mert tudja, hogy e szellemi tőke hosszabb távon az ő cselekvési lehetőségeit szélesíti ki. Az ideális állapot az lenne, ha csak megállapodott személyiségű és nagyfokú önismerettel rendelkezők kerülhetnének valóban fontos pozícióba. A pártok belső szelekciós rendszere azonban túl sok szempontot szokott figyelembe venni. Ez nem tartozik közéjük.

Drága, bölcs barátnőnk, Heller Ágnes évek óta mondogatja, hogy az emberek igazi természetét akkor lehet a legpontosabban megismerni, ha nagyon lenn, vagy ha nagyon fönn vannak. Meglátása igazolására az elmúlt hosszú évtized során sajnos számtalanszor nyílt alkalmunk. A teljesebb igazság kedvéért azt is meg kell említeni, hogy mindegyik pártban, bársonyszékben időnként akadtak olyanok is, akiket a hirtelen jött dicsőség nem tudott kifordítani személyiségük sarkaiból. Az a baj, hogy kevesen voltak - e cikk keretében akár még név szerint is felsorolhatnánk őket. Talán meg is érdemelnék, másoknak meg példaértékű okulásul szolgálna. A főszabály mégis inkább az, hogy a „fönti lét” sokakból olyan vonásokat, tulajdonságokat hív elő, amelyek létéről sokszor ők maguk sem tudtak. Korábban. Most meg:

nem is veszik észre. Néha nem hiszünk a szemünknek: ennek és ennek az embernek már csak a neve ugyanaz. Tekintete, hangja, stílusa, mozdulatai megváltoztak.

Valószínűleg a hatalom az egyetlen létforma, amely ilyen elemi erővel képes a személyesség teljes készletét kicserélni. Vajon miért éppen a hatalom? Talán a mások sorsa feletti rendelkezés varázsa. Talán a titok, amit csak a hatalom tudhat. Talán a pozíció, amelyre oly sokan áhítoztak. Talán a hatalom adta erő, amely szembeszállhat a józan ész által elfogadott korlátokkal is. Talán a hatalomtól való félelem. Talán a fontosság tudata, a senkiből valakivé válás élménye. Talán, mert elszabadíthatjuk a belénk zárt Démont, amit ez ideig mindig féken kellett tartanunk. Modern körülmények között, s különösen a magyar átmenet utolsó tíz évében még egy mozzanat nagyon fontos lehetett. Túlnyomó többségükben értelmiségiek kerültek hatalmi szerepkörökbe, és ezáltal módjuk áll sokkal okosabbnak látszani, mint korábban. Szervezetek, beosztottak százai készítik elő számukra intézményesített bölcsességüket. S a média e kivételes adottságot a sokszorosára képes felnagyítani. Valószínűleg sokakat vonz e páratlan okosság látszatának médiavarázslata is.

Mindennek a gyökereit már Rómában is sejtették. Sőt, Athénban is. Tudhatjuk az i.e. VI. század végéig Kleiszthenész reformjai egyikeként vezették be az osztrakiszmoszt, a cserépszavazást. Minden hatodik prytaneia (az kb. félévenként) idején fölítették a kérdést a népgyűlésnek: tartanak-e attól, hogy valakinek a hatalma túlzottan a közösség fölé nőtt. Ha igen volt a válasz, akkor a nyolcadik prytaneia idején szavazni kellett, és ha hatezernél több cserépen ugyanaz a név szerepelt, akkor a Villa Lakójának tíz évre el kellett hagynia a politikai életet. Vagyonát és egyéb polgári jogait nem csorbították, csak éppen a politikai életből kellett távoznia. Nem volt sms-ezés, se telefon, Nóci és Majka sem, mégis emelt szintű szolgáltatások nélkül is meg tudták oldani a kérdést. Kétségtelen, ez volt a durvábbik lehetőség, mert a bevezetőben említett római megoldás csupán a józanész belátására tartott igényt.

Ma nincs olyan szolga, aki időben szólna: elnök úr!, miniszter úr! ne örüljön már meg, ön nélkül is képes forogni a világ. Nincs cserépszavazás sem, be kell érünk a Kismocsok és Nagymocsok közötti választás örömeivel. Négyévente persze más a helyzet. Akkor legalább a kormány leváltható. A tizenkét év alatt le is váltották mind a négyet.

Utóirat

Unalomig halljuk az új leckét: megint Európát kell tanulnunk. Sokáig folynak még majd arról a viták, hogy miféle Európa fogad minket vissza. A nyugati? A keresztény? A polgári? A felvilágosult? A globalizált? Bárki, bármit is gondol: Európa sokféle kultúra és szokásrend egymásra rétegzett öröksége. Több ezer év politikai kultúrája található meg benne, különböző korok hagyományaitól áthatva. S e tradíciók egyik legrégebbi vonulatát az jelenti, hogy választott vezetőink, politikusaink önállóságával nagyon vigyáznunk kell, mert a magára maradt hatalom a legveszélyesebb tanítómester. A kontinens népe az elmúlt két és félévezred során a római figyelmeztetőktől a modernkori zsarnokölés szabadságáig számos formát és ellenőrzési lehetőséget kipróbált már. A feladat nekünk itt és most is adott: szólni kell időben, hogy az általunk választottak el ne feledjék: ők sem többek és különbek nálunk.

Kéri László

Magyarok Európában

Miért csatlakozzunk az Európai Unióhoz? A szokásos válasz így hangzik: Magyarország mindig is Európához tartozott. Amikor elszakítottak minket Európától, lélekben akkor is oda húztunk. Azért lépünk be az unióba, hogy visszatérjünk eredeti helyünkre.

Én másképp látom. Az az Európa, melyhez most felzárkózunk, nem volt politikai valóság sem akkor, amikor Magyarországot megszállta a Vörös Hadsereg, sem annak előtte. Nemcsak a brüsszeli intézmények hiányoztak. Nem létezett az európai államok és népek szolidáris közössége sem.

Létezett görög-latin és zsidó-keresztény hagyomány, létezett a reneszánsztól és a felvilágosodástól örökre kapott európai humanizmus, a kontinens kultúráinak közös kútforrásai. De a kulturális rokonság nem vált politikai összetartozás alapjává.

A nemzetállamok kialakulása előtti évszázadokban birodalmi képződmények, királyságok és városállamok változékony koalíciói szabdalták szét Európát. A kereszténység átnyúlt a törésvonalakon, ez kétségtelen, de a nyugati és a keleti kereszténység közt eleve mély árok húzódott. Aztán a nyugati kereszténységen belül is árkot robbantott a katolicizmus és a protestantizmus közti meghasonlás.

A nemzetállamok kialakulása után a német hegemonia alatt tömörülő Közép-Európa került szembe Európa nyugati felével. Több volt ez hatalmi versengésnél. A német értelmiség „kultúra” és „civilizáció” ellentétéként fogta föl. A francia „civilizáció” és „barbárság” ellentétéként.

A két világháború közt az egymással is rivalizáló totalitárius diktatúrák és a hátráló, önmagukban elbizonytalanodott demokráciák közti szembenállás vált meghatározóvá.

1945 után egy jó darabig Németország az európai politikának csak a tárgyaként volt jelen. A gyarmatbirodalmát vesztő Anglia úgy védte világhatalmi státusát a leértékelődéstől, hogy az Egyesült Államok különleges szövetségese lett.

Európa csak a német-francia megbékélés nyomán válhatott politikai valósággá, előbb a hajdani karoling birodalom területén, majd fokozatosan terjedve át a kontinens nagyobbik részére.

Az, hogy mi magyarok Európához kívánunk-e tartozni, 1989 előtt nem merült - nem is merülhetett - föl. Az I. világháborúig a Habsburg-monarchiához való viszony volt a fő kérdés. A háború vége felé Károlyiék antantbarátnak, nem „Európa-barátnak” számítottak. Horthyék a tengelyhatalmak mellett kötöttek ki. A Kállay-kormány „angolszász orientációval” próbálkozott. A népi írók mozgalma a kelet-európai kisnemzetek összefogásához fűzte reményeit. A legális baloldal valamilyen földrajzilag körülhatárolatlan internacionalizmusban hitt, az illegális KMP az internacionalizmust szovjethűségként értelmezte. 1945 után a kiszegzdek és a jobboldali szociáldemokraták atlantisták voltak. 1956 uralkodó elgondolása az volt, hogy Magyarország a semleges államok családjához csatlakozzon.

Az az állítás, hogy mi mindig Európa része voltunk, amikor pedig nem, akkor is mindig Európába törekedtünk: történelmi mítosz. Mai aspirációkat vetít vissza a múltba.

Mihelyt ott leszünk az unióban, bele fogunk ütközni ebbe a ténybe. Tapasztalni fogjuk, hogy nem a megszokott múlt tér vissza, hanem nagyon is szokatlan jövő kezdődik, teli ismeretlen helyzetekkel és kihívásokkal.

Magyarországon sokáig a lakosság kétharmad körüli többsége támogatta a csatlakozást. Most, a belépés küszöbén hirtelen megnőtt a kétkedők aránya. Ezt részben megmagyarázza, hogy a nagy pártok közt nyíltabbá vált a vita az EU-ról. A tavalyi választásokig csak a csatlakozás stratégiája volt a kérdés. Amióta elvesztette a választásokat, a Fidesz egyre szkeptikusabb az Unió előnyeit illetően is. A hatás jól mérhető a közvélemény megoszlásán: a Fidesz-szavazók körében tavaly alig volt nagyobb az aggályoskodók aránya, mint a szocialista szavazók között; azóta alaposan kinyílt az olló. Mégis hiba volna a közvélemény elbizonytalanodását egyszerűen a Fidesz számlájára írunk. Mostanáig az EU távoli vágyálom volt a magyar társadalom számára. Most kezdünk közelről a szemébe nézni.

Akik 1945 és 48 között Magyarországot az atlanti táborban szerették volna látni, akik 1956-ban a semleges országok közé vágyakoztak, a magyar állam szuverenitását akarták megóvni a Szovjetunió birodalmi terjeszkedésétől. Az EU-hoz csatlakozó magyar állam azzal kezd, hogy önként feladja nemrég visszanyert szuverenitásának jelentős darabjait.

Két dolgot szokás mondani erről. Először, a szuverenitás XVII.-XIX. századi ideálja régesrég a múlté. Állami szuverenitásunkat máris nemzetközi intézmények sokasága korlátozza, s ez a folyamat akkor is feltartóztathatatlanul haladna előre, ha nem csatlakoznánk az EU-hoz. Másodszor, más az, amikor egy állam szuverenitását egy másik állam uralma korlátozza, és más, ha egy államok fölötti intézmény, melyet a résztvevők közösen működtetnek. Mindkét megállapítás igaz és lényegbe vágó. Csakhogy az unió nem egy a sok államfölötti szerv sorában. Nem olyan, mint - mondjuk - a Világkereskedelmi Szervezet.

A Világkereskedelmi Szervezet nem állam. Az Európai Unió úton van afelé, hogy állammá - valódi konföderációvá - váljon. Ez a megállapítás két továbbira bontható. Az egyik a jövőre irányul. Ha Magyarország ma az EU tagjává válik, talán nem is nagyon sok nemzedék múlva mi magyarok nem leszünk ugyanaz, ami most vagyunk. Magyarok leszünk még, de európaiak is, és mint európaiak, közös hazán fogunk osztozni a többi európaival. Némelyeknek fontosabb lesz az Európához, mint a Magyarországhoz való tartozás. Mások európaiként első-sorban a régiókban élő magyarok összességével fognak azonosulni. Biztos sokan maradnak olyanok is, akiknek a számára a magyar állampolgárság marad az első. De mégis, a magyar etnikum és a magyar állam közti kapcsolat, mely évszázadokon át a nemzet identitásának alapja volt, fokozatosan elveszíti egyedülálló jelentőségét.

Ez legalább olyan horderejű változás lesz, mint egykor a nemzetállam kialakulása. Sokan helyeseljük. Sokan mások szorongva gondolnak rá. Új fénybe fogja állítani politikai ellentéteinket. Újakat tesz hozzá a régi konfliktusokhoz.

Ennyit, pár szóban, a jövő perspektívájáról. Most pedig néhány szót a fenti megállapítás második - a jelenre vonatkozó - részéről. A közös európai haza létrehozása megkezdődött, de még a legelején tart. Ebből súlyos problémák adódnak, s ezeket is érzékelni fogjuk.

Először, az EU demokratikus államok szövetsége, de maga az államszövetség igen kevésbé demokratikus. Brüsszel inkább látszik önjáró technokrata gépezetnek, mint az európai polgárok közös meghatalmazottjának.

Másodszor, nemcsak az EU-bürokrácia demokratikus ellenőrzése gyöngye, hanem a polgárok közössége is, melynek a kontrollt gyakorolnia kellene. Az európai közvélemény egyelőre nem több a nemzeti közvélemények statisztikai összegénél, nem közös véleményalkotási folyamatok teremtik. Az európai szintű demokratikus intézmények kiépülése ezen nyilván változtatni fog valamelyest, de a változás sebessége nem tetszőleges. Nemcsak a politikai intézményektől függ ugyanis, hanem kulturális és társadalmi mikrofolyamatok sokaságától is.

Harmadszor, átfogó európai politikai közösség híján különleges súlyt kap az a tény, hogy az EU-t nem hasonló méretű államok alkotják, hanem néhány nagy és sok kicsi. A tagállamok jogi egyenlősége távolról sem jelent egyenlő befolyást a közös döntésekre. A kisebb országoknak a tárgyalási ereje is kisebb.

Negyedszer, míg az Unió határai közt egyre szabadabb a mozgás, a határokon át egyre korlátozottabb. Az elmúlt években az EU elzárkózóbbá vált, s az elzárkózás számunkra fontos kapcsolatokat is érint, hisz keleti-délkeleti határaink egybeesnek az új schengeni határral.

Ötödször, a most csatlakozó tízek túlnyomórészt messze elmaradnak a tizenöt eddigi tagállam fejlettségi szintjétől. Magyarország is.

És végül, a csatlakozók többsége nincs minden szempontból felkészülve az EU-tagságra, ezért a belépés komoly belső megrázkódtatásokkal fog járni a számukra. Hogy csak két jól ismert példát említsek: alighanem többszázezer falusi kisgazdaságnak kell néhány éven belül megszűnnie; míg a saját erőből létrehozott kis és közepes vállalkozásoknak élesedő versenyben kell majd helytállniuk.

Egyszóval, egy kevésbé demokratikus, egyenlőtlen hatalmi viszonyok által tagolt, az elzárkózás csábításának engedő unióba lépünk be. Ez az unió maga is megszenvedti az egységesülés fájdalmait; még a vezető tagállamaiban is megjelent, visszahatásul, a provinciális Brüsszel-ellenesség, a populizmus és az idegengyűlölet. Kis országgént csatlakozunk ehhez az unióhoz, olyan országgént, melynek gazdasága viszonylag elmaradott, társadalma új belső feszültségeknek néz elébe.

A magyar társadalmat megviselték a rendszerváltás turbulenciái. Kiszámítható világra, nyugodt építkezésre vágyik. Az EU-t övező újkeletű aggodalmak fő forrása alighanem az a felismerés, hogy a csatlakozás nem zárja le a turbulens időket. Egyik napról a másikra a mi ügyünk is lesz mindaz, ami az EU polgárait ma zavarja, s amit mostanáig távolról szemlélünk. És mindezzel nem Párizsból vagy Koppenhágából kell majd megbirkóznunk, hanem Budapestről és Mátészalkáról. Lesz talaja Magyarországon is az euro-provincializmusnak.

Ez nem lebecsülendő veszély. Kicsiny, periférikus helyzetű országgént könnyen odasodródhatunk a haladás megfordításában vagy legalább feltartóztatásában érdekelt országok, térségek, társadalmi erők koalíciójához. Ami hosszabb távon a sikertelenek, az örök hátrányos helyzetűek között jelölné ki a helyünket.

Ám az még nem véd meg a félresodródás veszélyétől, ha jótanulóként próbálunk megfelelni Brüsszel vagy Frankfurt elvárásainak. Az euro-stréberség nem sokkal jobb az euro-provincializmusnál.

Ahhoz, hogy ne ide-oda csapódjon, Magyarországnak az érdekeit határozottan képviselni tudó tárgyalóféllé kell válnia. Ehhez mindenekelőtt arra volna szükség, hogy létrejöjjön valamilyen minimális politikai egyetértés arról, melyek a hosszú távú érdekeink az egységesedő Európában. Továbbá - ez csupán az érem másik oldala - egyetértésre kellene jutni abban, hogy milyen európai egységet tartunk kívánatosnak. Az Európa politikai arculatára vonatkozó vágyainkat a történelmi lehetőségekhez igazítva, persze. Fantazmagóriákkal nem jutunk messzire. Az esélyes alternatívák közül kell a legvonzóbbat kiválasztanunk.

Ez a megállapítás visszavezet cikkem kiindulópontjához. Az európai egyesülés elindítóit nem a múlt iránti nosztalgiák vezették, hanem jövőbe néző megfontolások. Két világháború után biztos alapokra akarták helyezni az európai békét. A '30-as évek politikai kataklizmái után meg akarták szilárdítani az európai demokráciákat. És felismerték, hogy a béke és a demokrácia ügye csak akkor arathat tartós győzelmet, ha egybeesik a gazdasági jólét ügyével; ezért a

közös európai piac kiépítésén kezdték. Innen eredeztethető az Európai Unió közös értékvilága: demokrácia, emberi jogok, diszkriminációellenesség, szociális felelősség, valamint piacialapú gazdasági integráció. Ezek az értékek adják a nehézkesen bár, de mégiscsak formálódó európai közösség alapját.

Ezek ugyanazok az értékek, melyek jegyében a rendszerváltás megteremtette a harmadik Magyar Köztársaságot. Ha megőrizzük a rendszerváltás szellemiségét, könnyű lesz összhangot teremtenünk a magyar érdekek és az európai progresszió között.

Csak hogy másfél évtized alatt a köztársaság erkölcsi tartása megroskadt. A demokratikus intézmények elbizonytalanodtak, a politikai közösség meghasonlott önmagával.

Az EU-tagság minden bizonnyal csökkenteni fogja a demokrácia fenyegetettségét. Szűkíti az állam mozgásterét a magángazdaságba való beavatkozásra. Megerősíti az emberi jogok méltóságát. Hozzájárul ahhoz, hogy a rasszizmus és az antiszemitizmus marginalizálódjon. Stabilizálja Magyarország és szomszédai viszonyát.

De nem fog helyettünk életet lehelni a köztársaságba. Nem fogja helyettünk tisztázni, hogy milyen Magyarországon akarunk együtt élni. Csupán esélyt ad rá, hogy helyreállítsuk a rendszerváltás eszméinek autoritását. A munkát nekünk magunknak kell elvégeznünk, egymás között.

Ha ez sikerül, akkor és csakis akkor leszünk képesek rá, hogy magabiztosan képviseljük Magyarország érdekeit - méghozzá mindig azokkal egy sorban, akik az új Európa ügyét előre viszik. Akkor és csak akkor lesz esélyünk arra, hogy ne csak az anyagi számításunkat találjuk meg, hanem azt az alapvető jóérzést is, hogy otthon vagyunk a tágabb európai hazában.

Kis János

Százholdas Pagony

Hogy milyen is az európai kontinens Hegyeshalom és Záhony között elterülő, Magyarország névre hallgató darabkája? Igazán izgalmas kérdés. Különös tekintettel arra, hogy hamarosan az Egyesült Európa is keblére ölel bennünket.

Őszintén elcsodálkoztam, hogy a Népszava engem is válaszra kért, hiszen köztudottan nem esszé-írásra szól a nyilvánosságtól kapott „jogosítványom”. Erről a kérdésről általában politikusok, közgazdászok, filozófusok fejtik ki véleményüket. Én is szívesen olvasom okfejtéseiket. Dehogy ők is az enyémet... Majd meglátjuk... Bár mint egyszerű polgár, illetve inkább állampolgár, miért is ne...? Csábító gondolat. Elmondani milyennek is látom önmagunkat magyarokat itt az „óhazában”. Nem is tudom... Lehet ezzel manapság sikert aratni széles körben is? Márpedig a magamfajta sikerre vágyik. Persze ki nem szeret magáról jót hallani. És nincs ezzel másként Micimackó sem, aki nem is titkolja, amikor mesét mondanak neki:

„- Milyen mesét szeret?

- Mesét sajátmagáról. Ő már egy ilyen Mackó.

- Értem.

- De szépet!”

Igen, szépet! És van is sok szép és jó, mi tudható rólunk. Szerencsére ezt sokan tudják, még akkor is, ha olykor összekeverik Budapestet Bukaresttel. Többnyire értékelik tehetségünket, rátermettségünket, történelmi tetteinket. Szeretjük, ha szeretnek bennünket. Elvárjuk, hogy tudjanak rólunk, hogy számon tartsanak bennünket. Mert szerfelett büszkék és becsvágyóak, érzelmesek és érzékenyek vagyunk. Könnyen lelkesedünk, forgószeleként döngetjük a történelem kapuit, de hamar kedvünket veszítjük, ha a dolgok nem egészen terveink szerint alakulnak. Olyankor keservesen panaszkodunk, kesergünk az elszenvedett igazságtalanságokon, és orrunk a földig ér.

Mint szegény Fülesnek miközben születésnapjára készül:

„- Jóreggelt, Füles - mondta Micimackó.

- Jóreggelt Mackó - mondta mélán Füles. - Ha erről egyáltalán lehet szó, a mai időkben. A magam részéről erősen kétlem. De semmi. Szót sem érdemel. Bocsánat.

- No mi baj már megint?

- Semmi, Mackó, semmi. Csak úgy mondom. Sokféle népek vannak. Egyik nem akar, a másik nem tud. Ennyi az egész.

- Mit nem tud? - kérdezte Mackó és megdörgölte orrát.

- Mulatni. Vidulni. Énekelni és táncolni. Itt van a kutya eltemetve.

- Vagy úgy - mondta Mackó. Gondolkodott, hosszasan. Aztán megkérdezte: - Melyik kutya?”

Ahogy így Micimackóval kéz a kézben... illetve mancs a kézben önvizsgálódom - arra gondolok, hogy hányszor fordul elő velünk is, hogy mire a történet kibontakozik már nem biztos, hogy tudjuk kire is kellene valójában haragudnunk. De haragszunk erősen, rázzuk az öklünket, majd váratlanul magunkba zuhanunk, mint afféle gyakorló depressziós. Talán mert előbb érzünk, aztán gondolkodunk. Így aztán nem túl szívderítő ugyan, de logikus, hogy vezettjük az idevágó statisztikákat.

Amikor külföldön élő magyar barátaim aziránt érdeklődnek, mi is a helyzet velünk, valami ilyesmit szoktam mondani:

- Tudjátok, lehet hogy sok tekintetben nem élünk túl fényesen, de soha nem unatkozunk. - És miközben őszintén csodálom bátorságukat amivel nekivágtak és meghódították a nagyvilágot, csendben megjegyzem: - Persze a maradáshoz is kellett kalandvágy. Nem is kevés.

Mostanság, úgy tűnik, az én édes barátaim hiába mentek el akkori önmagunk elől, utolérjük őket és határok nélkül folyhat tovább az örök magyar „vírcaft”.

Örülök ennek nagyon... meg szorongok is picit. Ahogy Micimackó, aki beszorult Nyuszi lakásának ajtajába. Végül Nyuszi barátai, rokonai és üzletfelei segítik ki szorult helyzetéből. A Százholdas Pagonyban ugyanis mindig kerül segítség a bajba jutottnak, ahol persze megnézik ki az, akit igazán bevesznek a játékba. Azt remélem ez az EU „dolog” is valami ilyesmi. Amolyan európai Százholdas Pagony, ahol nem árt egy kis elővigyázat, de az élet azért talán könnyebb és vidámabb lesz. Ha kicsit be is szorultunk az EU ajtajába, de a játékszabályoknak megfeleltünk és eljött az ideje annak, hogy a barátok és üzletfelek áttuszkoljanak bennünket azon az ajtón. Hogy az ajtón túl aztán majd hogyan is lesz... Remélem a mi ügyességünkön is múlik.

Koncz Zsuzsa

Készen a felzárkózásra

Százharminc éve talán erősebb volt a meggyőződésünk, mint valaha arra, hogy ez év után végre nyugati társadalom lehetünk. Ez a vélemény arról a békevilágról azóta is él, legalábbis abban a formában, hogy a kiegyezést követő idő volt a felzárkózásunk legsikeresebb időszaka. Nem osztozom ebben a élményben, annak ellenére, hogy ma az életszínvonalunk a Nyugathoz képest alacsonyabb, mint akkor volt, illetve ezer éve bármikor.

Az akkori sikerek ugyanis nem a magyar társadalom egészét, hanem szinte csak Budapestet érintették. A fővárosunk akkor a kontinens legdinamikusabban fejlődő nagyvárosa volt. Ma ezzel igazán nem dicsekedhet annak ellenére, hogy ma is ő jelenti a magyar gazdasági és kulturális csúcsot. A magyar nép egésze azonban akkor még kevésbé osztozhatott a sikerekben, mert a vidék társadalmi helyzete ázsiai volt. A magyar urbanizációt szinte csak Budapest jelentette. Még súlyosabb hiányosság volt, hogy az országnak nem volt magyar etnikumú polgársága. A régi polgárok többségét a németek, az újak sokkal nagyobb hányadát pedig zsidók alkották. Magyar polgárok nélkül pedig nem lehetett nyugati típusú, akkor tőkés osztálytársadalmat felépíteni.

Az ország, a többi közép- és kelet-európai társadalommal hasonlóan, a vasúthálózat kiépítéséből fakadó konjunktúrát élvezhette. A közép-európai mezőgazdaság komparatív előnyére épülő fejlődés azonban csak addig tarthatott, amíg meg nem jelent a tengerentúli mezőgazdaság, mint versenytárs. Azóta a lemaradásunk egyre nő, és soha nem volt nagyobb, mint jelenleg. Ma már nem lehet a mezőgazdaságra építeni a felzárkózást. Ahhoz az egész gazdaságnak, mindenek előtt a társadalom erkölcsének és tudásának kell kiépülnie.

Azt a történészek sem tanítják, hogy a magyar társadalom szerkezete, gazdaságának struktúrája soha nem volt eléggé nyugat-európai. Ezer éve csak a vallásunk és az államszervezetünk vált nyugati típusúvá, de az urbanizációnk és a saját etnikumú polgárságunk soha nem jutott a nyugati színvonalra.

A magyar politikai életben a városok soha nem játszottak a nyugati társadalmakban jellemzőhöz hasonló szerepet. A kevés és kicsi városunk soha nem rendelkezett kellő politikai és gazdasági autonómiával. Ebből fakadóan soha nem volt politikai szerepet játszó polgárságunk. Ami kevés polgár élt e hazában, az sem volt magyar. Márpedig a nyugati társadalmaknak az urbanizáció és a politikai jogokkal rendelkező polgárság legalább olyan fontos pillére volt, mint a nyugati kereszténysége, és a feudális királyának hatalma. Ezt az ezer éve hiányosságunkat most sem mertük kimondani, amikor az ezer éves államiségünket olyan pompával ünnepeltük.

Márpedig, ha magyarázatot akarunk adni arra, miért jellemezte történelmünket az a tény, hogy hozzánk ugyan a Nyugat minden nagy szellemi áramlata eljutott, de soha sem vert elég mély gyökeret. Nyugatiak voltunk abban a tekintetben, hogy fogadni tudtuk a reneszánszt, a reformációt, a felvilágosodást, a polgári forradalmat, amik tőlünk keletre minden népnél süket fülekre találtak. Mi ugyan megértéssel fogadtuk a Nyugatról jött áramlatokat, azok megdobogtatták a szívünket, de a gyakorlatban egyiket sem voltunk képesek megemészteni.

Most, hogy már az Európai Unió tagsága előtt állunk, ugyancsak nem említjük, hogyan állunk ezzel a két, ezer éves hiányosságunkkal. Pedig most már valóban felkészülten várhatjuk az integrálódásunkat.

Száz éve Ady még joggal kesergett azon, hogy a magyar társadalom csak földesurakból és parasztokból áll, nincs polgársága. Aki itt az ő korában anyagi függetlenséget élvezhet, az vagy földesúr volt, vagy nem magyar etnikumú polgár. Mint társadalomtudós Ady kesergését így fogalmaznám: a magyar nép csak urakból és szolgákból állt. A vállalkozást, a kereskedelmet és az ipart mindig másokra bíztuk. Mert a magyar úr rangon alulinak tartotta a vállalkozást, sőt, még a pénzzel való bánást is. Ha éppen állami funkciót vállalt, akkor az állam szolgája lett. Márpedig polgár csak az lehet, aki anyagi téren is független. Ezer éven keresztül a magyar földesúri osztály, ha éppen vállalkozásra, iparra, bányászatra, kereskedelemre volt szüksége, azt mindig idegenekre bízta.

Arra, hogy a megélhetéshez vállalkozásra is szükségünk van, szerencsére, példa nélküli leckét csak a Kádár-rendszer utolsó húsz évében, és a rendszerváltás óta kaptunk. A hibás politika olyan helyzetet teremtett, amiben csak az boldogult, néhány politikai karrieristától eltekintve, aki vállalkozásokkal próbálkozott. Márpedig a szocializmus utolsó tíz évében az ország négyötöde próbálkozott. Könnyen megtehetette, hiszen az igények kielégítésére képtelen szocialista nagyüzemekkel kellett versenyeznie. Mire eljött a rendszerváltás, a vállalkozásokban résztvevők arányát tekintve megelőztünk minden nyugati társadalmat. A rendszerváltás után is jobban vizsgáztunk abban, hogyan kell gyorsan megszüntetni sok munkahelyet, mint hogyan kell elegendő újat teremteni. Ma is több nálunk a kisvállalkozó, mint bármelyik EU tagországban. Vagyis a vállalkozástól legjobban irtózó népünk a leginkább vállalkozó nyugati nép lett. Ebből egyelőre több gondunk, mint örömünk fakad, de ígéretes jövőt rejteget. A nyugati világban élő zsidó, és a kelet-ázsiai világban élő kínai diaszpóra példája azt bizonyítja, hogy az a nép, amelyet a külső erőszak vállalkozásra kényszerít, a legszegényekből is a leggazdagabb lesz.

Beteges divat lett a polgárosodásról való zajongás, de még addig sem jutottunk el, hogy ki lehet ma polgár. Korábban polgár csak az a kevés lehetett, akinek ehhez elegendő vagyona volt. A jelenkorban a vállalkozáshoz is jobban kell a képesség, a képzettség, a piac ismerete, mint a tőke. De talán még ennél is jelentősebb, hogy ma már az alkalmazott is lehet polgár, ha a munkaadója rá van szorulva, mert több az esze, a képessége, divatos szóval a szellemi vagyona, mint amennyi a fizetése. A kiváló szakmunkás vagy tisztviselő hatalmi előnyben van a munkaadójával szemben, az fél, hogy a legjobbakat el ne csábítsa valaki. Ma a szakmai rang a vagyonnál is nagyobb önállóságot biztosít. Ebből fakadóan mindenből lehet polgár, aki tanul.

A tudásalapú társadalomban alapvető szükség van a reálértelmiségre. Mikor én születtem, ebből is alig volt magyar etnikumú. Főleg olyan, aki ezeket a szakmákat vállalkozóként üzte. Ma mérnökből, technikusból, agronómusból bőven van. Az utóbbi években inkább az ellenkezője tapasztalható, hogy ezeket a szakmákat nem becsülik meg úgy, hogy kellő mennyiségű és megfelelő minőségű utánpótlás legyen. (Itt jegyzem meg, hogy a kisebbségben élő magyarság körében katasztrofális a reálszakmák felé menő egyetemisták aránya. Ebből sokkal nagyobb káruk fog származni, mint a státusztörvény milyenségéből.)

Mindent egybevetve ezer év után először olyan a magyar nép társadalmi és szakmai struktúrája, ami nélkül hiába kopogtatunk, illetve hiába engednek be Nyugat-Európába. Ne azon siránkozzunk, hogy az életszínvonalunk soha nem volt hozzájuk viszonyítva ilyen alacsony. Még kevésbé azon, hogy mennyi alamizsnával jár a tagságunk. A felzárkózásunk nem ezen múlik, hanem azon, hogy a társadalmunk típusa már minden tekintetben nyugat-európai. Fordítva nem sok örömünk lenne a tagságból, hiszen nem lennénk képesek felzárkózni, de még lépést tartani sem.

Bármennyire nem divat most arra hivatkozni, hogy mit köszönhetünk a magyar baloldali politikának, el kell ismerni, hogy a társadalmi modernizációnkat annak köszönhetjük. De nemcsak mi, hanem az egész Nyugat. Ahol nem volt munkásmozgalom, ahol nem az kényszerítette ki a szociális reformok sorát, ott ma is beteg a társadalom. Ezen a tényen az sem változtat, hogy nálunk negyven éven keresztül nem a nyugat-európai, hanem, sok-sok elkerülhető hibával, a kultúránk számára idegen kelet-európai szocializmus működött.

A Népszava százharminc éven keresztül, amikor tehetett, akkor a nyugat-európai marxizmust, illetve a rendszerváltás óta a nyugat-európai baloldaliságot képviselte. Amikor erre nem volt lehetősége, akkor is helyt állt, tette, amit lehetett. Jó volna, ha az ilyen helytállást az illetékesek is nagyobb politikai tettek tartanák, mint sok olyan politikus közszereplését, aki azon munkálkodott, hogy társadalmunk minél kevésbé legyen modern és nyugati.

Az a tény, hogy nálunk egy baloldali újság százharminc éven keresztül folyamatosan megjelenhetett, azt bizonyítja, hogy múltbeli hiányosságaink ellenére, nyugat-európai nép vagyunk.

Kopátsy Sándor

Papír-jog-állam

Halállal lakol, aki idő előtt rohamot vezényel, így hangzik a fejedelem hadvezéri parancsa. A forrófejű herceg lovasaival mégis rátámad az ellenségre; vitézsége révén a fejedelem serege fényes győzelmet arat. A herceget halálra ítélik. A tisztek lázadoznak, a herceg menyasszonya, (a fejedelem unokahúga) kegyelemért esedezik. Megkegyelmezek legkedvesebb katonámnak - mondja a fejedelem, ha ő is úgy véli, hogy igazságtalan volt az ítélet. Hogy gondolhatnám ezt - feleli a herceg. Méltán halok meg, hiszen megszegtem a parancsot, amely a harcmezőn - törvény. Erről szól a Homburg hercege, a joggal való belső azonosulás drámája. Szerzője Heinrich von Kleist, meghasonlott porosz katonatiszt, mellesleg a világirodalom egyik legnagyobb alakja. A törvényszegést nem menti a nemes indíték, de még a siker sem. Ha a fejedelem kénye-kedve szerint változtathatná meg a törvényt, miben különböznék a vademberek zsarnok törzsfőnökétől?

Legyen igazság, vesszen a világ - azt már a régiek is tudták, hogy a törvény minden áron való érvényesítése pusztító hatású lehet. De nem kevésbé pusztító, ha a törvény bármikor zárójelbe tehető, félresöpörhető, ha az állam érdekei úgy kívánják.

Hollandiában éppúgy, mint Magyarországon, jogszabály írja elő, hány négyzetméter mozgásteret kell biztosítani egy fogva tartott számára. Ha egy holland börtön megtelt, és az újonnan érkező elítélteket más börtönökbe sem lehet átirányítani, a holland börtönigazgató felhívja az illetékes ügyészt, és megkérdezi, kit lehetne feltételesen szabadon bocsátani, ki kezdheti meg később a büntetése letöltését. Az, hogy a megengedettnél több embert helyezzen el a börtönben - állította egy holland börtönigazgató - szóba sem jön. Hiszen akkor megszegné a törvényt.

Magyarországon a büntetés-végrehajtási intézetekben a férőhelyek számánál hét-nyolcezerrel több embert tartanak fogva. Sajnos, mondják az illetékesek, nincs pénz új börtönök építésére. Így nincs más lehetőség: semmibe veszik a jogszabályt, ahogy azok tették, akiket cselekményükért a börtönökben őriznek. De azért nem helyezik hatályon kívül a betarthatatlan rendeletet. Hiszen olyan szépen megfelel az európai normáknak.

A menedékjogi kérelmek ügyében döntést hozó tisztviselők Európa minden országában bizonyos függetlenséget élveznek: azt kell megvizsgálniuk, hogy egy nemzetközi konvenció, nevezetesen a Genfi Egyezmény alkalmazható-e az előttük ülő menedékkérő esetében. Magyarországon tömbökben születnek a döntések. 1998-ban és 1999 első hónapjaiban a Jugoszláviából menekülők - beleértve a vajdasági magyarokat is - szinte kivétel nélkül jogellenesen Magyarországon tartózkodó külföldieknek számítottak, és ilyenekként tartották őket fogva akár másfél évig is a közösségi szállásokon. A NATO bombázások megkezdése után egyik napról a másikra „befogadottak” lettek, azaz olyan védelemre szoruló külföldiek, akiket hazájukban kínzás, halálbüntetés fenyeget. Jelenleg ugyanez történik az iraki menekülőkkel: 90 százalékuk befogadott lesz, és csak néhányan kapják meg a menekült státuszt, amely azoknak jár, akiket politikai, nemzeti, vallási, faji okból üldöznek. De vajon miért fenyegette volna a jugoszláviai albánokat, szerbeket, magyarokat, miért fenyegetné mostanság az irakiakat kínzás és halálbüntetés, ha egyébként faji, vallási, nemzeti vagy politikai okokból nem üldözik őket? Vagyis a döntéseknek semmi közük sem a Genfi Egyezményhez, sem az egyezményre épülő hazai törvényekhez: kizárólag a hivatal belső direktíváihoz van közük. Köztisztviselők vagyunk, követnünk kell a feletteseink iránymutatását, mondják a menekültügyi hatóságok munkatársai, és nem is értik, mit jelent, hogy például a zámolyi romák ügyé-

ben a francia menekültügyi hatóság a saját mérlegelése alapján döntött, és ebbe a döntésbe a hatóságot felügyelő külügyminisztériumnak sincs, nem is lehetett beleszólása.

Emberi jogi szervezetek újra meg újra kifogásolták, ellenőrizhetetlen, hogy a rendőrségi fogdán fogvatartottak leveleit mikor postázzák, illetve a hozzátartozók levelei mennyi idő alatt jutnak a címzett kezébe. 2001 őszén módosult a vonatkozó rendelet. Az új szabályozás szerint a fogvatartott levelét két munkanapon belül továbbítani kell. Amikor Pintér Sándor belügyminiszter ezt a rendeletet aláírta, pontosan tudta, hogy képtelenség betartani, hiszen a nyomozó hatóságnak jogában áll ellenőrizni a gyanúsítottak leveleit, és az ellenőrzés sok esetben valóban szükséges is. A helyzet tehát csak annyiban változott, hogy az emberi jogi szervezetek, most már a rendeletre hivatkozva ismétlik el a kifogásaikat. Viszont van egy szép, humánus jogszabályunk. Papíron.

Az idegenrendész az idegenrendészeti jogszabályok alapján kiutasítja magyar állampolgárok férjét, édesapját, és nincs tudomása arról, hogy a családjogi törvény a hatóságok kötelezettségévé teszi a családi együttélés védelmét.

A bíró kiutasítja a befogadott külföldit, mert a Btk. ezt nem tiltja, és nem törődik azzal, hogy az idegenrendészeti törvény értelmében viszont a befogadottat nem lehet sem kiutasítani, sem kiadni. A büntető bíró számára a büntető törvénykönyv a törvény, aszerint ítélkezik.

A magyar „corpus juris” tele van az európai normáknak megfelelő jogszabályokkal, előírásokkal. Csak éppen betartani nem lehet őket: mert nincs rá pénz; mert tiszteletben tartásuk következményei ellenkeznének valamelyik illetékes kormányhivatal „politikájával”; mert a jogalkalmazó a maga ágazati jogát alkalmazza, és tudomása sincs egyéb jogszabályokról.

Az önkényuralmat az jellemzi, hogy vannak általános kerettörvények, meg vannak alacsonyabb rendű jogszabályok, amelyek mindazt megtiltják, amit a kerettörvények engedélyeznek.

A jogállamot az jellemzi, hogy vannak törvények, amelyek egyképpen kötelezőek az állam polgáira és az állam szerveire.

És van egy köztes állapot, amikor a törvények az állampolgárra igen, a közhatalomra csak feltételesen kötelezők, tiszteletben tartásuk az állam szervein nem kérhető számon.

Vajon az önkényuralomhoz vagy a jogállamhoz vagyunk-e közelebb?

Kőszeg Ferenc

Az asszimilálódás diadala

Ha valamit mutat a magyar történelem, akkor azt, hogy csillogó fejezetei mindig Szent Istvántól napjainkig, a hazafiság és az európaiság, a nemzeti gondolat és a társadalmi haladás tudatos vagy tudattalan összekapcsolásától függöttek. S ugyanakkor a szűklátókörű nacionalista türelmetlenség az ellenségképek és sztereotípiák mindig, talán nem elsősorban a kisebbségnek, hanem a magyarságnak ártott. Az ezeréves magyar történelem legszebb és legvitatottabb része is az asszimilálódás diadala. Babits Mihály a *Mi a magyar?* 1939-ben megjelent esszékötetben máig is érvényes szavakban foglalta össze az „ezerarcú magyarság” lényegét: „a magyar kevert és állandóan keveredő nép. Szent István óta, s egész bizonyosan már azelőtt is”.

S ép ezekben a napokban emlékeztet erre Kertész Imre Nobel díja, Esterházy Péter sikerei a német könyvpiacra, a Ligeti Györgynek ítélte Theodor W. Adorno díj Frankfurt városától, s sok más kicsi és nagy hír a magyar sikerekről. S ezért olyan fontos Magyarország és szomszédjainak belépése a II. világháború utáni Európa legnagyobb sikerű kísérletébe, az Európai Unióba. E kilátás nélkül nem lett volna magyar részvétel a román és szlovák kormányban, s nem javultak volna a magyar kisebbségek helyzete. Az igazságtalan határokat sem erővel, sem tárgyalásokkal nem lehet megváltoztatni - őket európaizálni, szublimálni kell. Így oldódott meg alapjában Ausztria dél-tiroli kérdése, vagy a német-francia viszony is. A kommunizmus évtizedeiben befagyasztották a régi örökölt problémákat és újakkal „gazdagították” őket. Csak a nyitás Európa és ezzel a szomszédok felé tud egy új és reményteljesebb helyzetet teremteni. Ezért nem szabad ezt a fordulópontot belpolitikai viszályokkal megzavarni, még kevésbé feltartani. Ezek a gondolatok jártak fejemben, amikor a szerkesztőség kérésére ezt a pár sort írtam, s kívánok e nagymúltú lapnak sikeres jövőt is.

Paul Lendvai

A személy, az álarc, a kultúra

1. Egyszer régen kezembe került egy sokszorosított szöveggyűjtemény, ezzel a címmel: Marx és Engels a vízgazdálkodásról, ilyesféle dumákkal: „Proudhon a kispolgáriság mocsarába süllyedt”. El voltam ragadtatva.

Ennek az írásnak a tárgya látszatra valami hasonló: általában a szabadságjogok és a magyar kultúra. Közelebről pedig az információs jogok a kultúrában. Ez egyrészt blaszfémia, hiszen versről, szépprózáról úgy beszélek majd itt, mintha adatvédelmi szöveg lenne, másrészt korlátoltság, mert, mondhatja valaki, ez hasonló hang, mint a fenti izé szöveggyűjteményé vagy (egyszerűbben) a viccbeli kisfiúé: „Tanárnő, nekem mindenről az jut az eszembe”. Csakhogy, míg Marxot nem érdekelte a vízgazdálkodás, Szép Ernőt és József Attilát mindenek felett érdekelte az individuum joga.

Ennek az írásnak a hangja ettől függetlenül is lehetne könnyed, sőt frivol, hiszen arról szól, hogy minden már megvolt korábban, mint ismertük volna. Hogy előbb tudjuk a világot, semmint ismernénk. Mégis, ha már belevágtam, jobban illik a tárgyhoz a komoly hang, akkor is, ha a kifejtés személyes, nem szisztematikus. Mert most, amikor a civilizáció új eszközei mind arra szolgálnak, hogy áttetszővé alázzanak minden embert, lehet, hogy semmi nem lehet fontosabb, mint az, hogy megőrizzük valahogy az arcunkat, a személyességet, a személyiséget a jövőnek.

2. Az információs társadalom elméleteire erős gyanakvással tekintek. Nem vitatom, hogy az új kommunikáció olyan új környezetet teremt, mely hatással van magára a kommunikáció tartalmára, a jelentésre is, azt azonban - bármennyire jól hangzik - kétlem, hogy a *The medium is the message* (A médium maga az üzenet - McLuhan) szlogen szó szerinti értelmében (azaz valójában) igaz volna.

A kultúra egyetemes, ezért változásai soha nem gyökeresek. Az üzenet valójában mindig megelőzi a médiumot. Az on line irodalom, művészet, tudomány is csak irodalom, művészet, tudomány, vagy pedig nem az. Ha a Bibliát hipertextként olvashatom, ez bizonyára nagyon hasznos és érdekes, de akkor is a Bibliát olvasom, (és ha nem is a templomban ücsörgő nénikék, de a bibliatudomány mindig így olvasta). Noha az új technológiák az információs jogok tekintetében is hoztak sok újat (például a par excellence információs jogokat életre segítették) ezek azért - miközben sok mindent felforgattak - mégiscsak kevés lényegi változást jelentettek.

A latinban a *persona* szó eredetileg maszkot jelentett. Szégyellnünk kell-e a maszkokat, ha az ember személyisége, lehet, nem más, mint álarca, maszk. Heidegger az „igazság”-ot a szó görög etimológiája alapján a „leplezetlenség”-ből vezette le. A jogban, a társadalomtudományokban ismert és meglehetősen elterjedt, az a nézet, hogy a magánélet titkainak védelme csak a család egy fajtájának legitimációja. A piac akkor tisztességes, akkor működik, ha átlátható, mondják. A személyes titkait őrizgető ember valójában csaló, álcát, maszko(ka)t hord, a többi piaci szereplőt megtéveszti, akik emiatt veszteségeket szenvednek el. Ebben a logikában a személyes privacy oltalmazása - akárcsak az üzleti titkoké - az áruk, az érzelmek, a hitek piacán csak arra jó, hogy becsapják a piac más szereplőit. Ideje, véget vetni a maszkabálnak. De - gondoljunk arra, Karinthy mit álmodott a nőkről -, ha letépik rólunk azt az álorcát, amit a személyiségünknek mondunk, vajon mennyi marad belőlünk.

„Végül is, akik állítólag a maszk ellen tiltakoznak, azok magát a kultúrát ítélik el. Hisz a kultúrtörténet nem egyéb, mint az emberi erőfeszítések végelemláthatatlan sora, amivel ki akarjuk szabadítani magunkat a természet zsarnokságából, korlátozni akarjuk a hatalmát, és egy másik világot teremteni magunknak... Nem. Semmi okunk kijelenteni, hogy állati természetünk az 'igazi', emberi mivoltunk meg, ahogy azt általában értjük, nem egyéb, mint elfajzás, önkéntes önámítás. A maszk úgy ránőhet az arcra, hogy nem különböztethető meg tőle, s akkor a 'hamis arc' kifejezés elveszti az értelmét. (...) Mindazonáltal a maszknak nem az a feladata, hogy elfedje igazi természetünket (ha most eltekintünk a terroristák által a fejükre húzott fekete harisnyától) ne fáradozzunk hát a maszk levetésén. Már úgysem vethetjük le, az áhított természet többé nem létezik. A maszkunk ránőtt az arcunkra.” - írja Leszek Kolakowski.

3. Oly korban élünk, most és itt, hol „Segg nyal segget, és vérengzeni kezd a nyúl.” (Petri György), ahol valamiért sértés, ha valakire azt mondják: liberális, azaz a kérdéses valakinek fontosak a szabadságjogok. Mérsékelt emberek ezzel sértegetnek másokat. Tanult, komoly professzorok, kiművelt emberek gúnyolják az „emberjogász”-okat. Azon a nyelven teszik, melyen Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi és Arany, Pilinszky és Orbán is írt, beszélt. Szép feladat lenne, tanulságképpen és figyelmeztetésül, antológiát összeállítani az emberi jogokról szóló szép hazai versekből.

De az ilyen csúfolódásokra talán a legokosabb Vörösmartyval válaszolni: „Hogy még alig bír a föld egy kis zugot,/ Egy kis virányt a pusztá homokon,/ Hol a teremtés ősi jogai/ E névhez 'ember!' advák örökül -/ Kivéve aki feketén született,/ Mert azt baromnak tartják e dicsők/ s az isten képét szíjjal ostorozzák/ (...) Hogy a legalsó pór is kunyhájában, / Mondhassa bizton: nem vagyok magam!/ Testvéreim vannak, számos milliók; / Én védem őket, ők megvédnek engem, / Nem félek tőled, sors, bármit akarsz.” Vajon hány szerecsent látott Vörösmarty Mihály?

A magyar költészetről, amióta csak nemzeti irodalomként létezik, bátran mondhatjuk: szabadságköltészet. Ebben a tekintetben, versolvasóként, egy rossz történelem haszonélvezői vagyunk. Nálunk - mert az abszolút hatalom mindig idegen volt - szemben más nemzeti költészetekkel, a külső és a belső szabadság: a nemzeté és az egyéné, példásan együvé tartozott.

A magyar kultúrába sokkal mélyebbre hatolt a személyes privacy gondolata is, mint azt felületes szemlélőként sejtenénk. Sólyom László személyiségi jogi monográfiája elé szép, és versben szokatlanul tárgyilagos, Illyés-idézetet illesztett „Jogot az árnyalatnak!”

Aztán Kosztolányi: „Beírtak engem mindenféle könyvbe/ és minden módon számon tartanak./ Porzó szagú, sötét hivatalokban/ énrólam is szól egy agg-szürke lap./ Ó, fogcsikorgatás. Ó, megalázás,/ hogy rab vagyok és nem vagyok szabad./ Nem az enyém már a kezem, a lábam/ és a fejem, az is csak egy adat./ Jobb volna élni messze sivatagban,/ vagy lent rohadni, zsíros föld alatt,/ mivel beírtak mindenféle Könyvbe/ és minden módon számon tartanak./” (1921)

Az ombudsman-intézményéről szóló könyvemben meglehetősen részletességgel elemeztem József Attila Levegőt! című versét, állítva, hogy a vers arról szól, hogy nincs szabadság, értelmes élet ott, ahol a személyes adataink nincsenek védve. Tudjuk, életrajzi tény, József Attila úgy érezte, mikor nevelőszülei Pistának hívták, kétségbe vonták létezését, önazonosságát. Az egyik legpontosabb és legfilozofikusabb költőnek 1935-ben pontos tudása volt arról, amit először (főleg Németországban), a hetvenes években kezdtek csak kapisgálni. Bármerre indázzon ez a vers, csak a személyes adatainkhoz való jogunkról szól.

„És nem sejthetem, mikor lesz elég ok,/ előkotorni azt a kartotékot,/ mely jogom sérti meg.”

Mert, ahol nyilvántartják álmainkat, ott „könnyebben tenghet, aki alattomos” ott az ember „hogya választ, szemét lesütve fontol sanda választ/ és vidul, ha toroz”. De ő nem: „jogom van.../ s nem oly becses az irhám,/ hogy érett fővel szótlanul kibírnám,/ ha nem vagyok szabad!” Mert: „Emberek, nem vadak -/elmék vagyunk! Szívünk míg vágyat érlel,/ nem kartoték adat.” (Lehetne itt arról is szólni, hogy használja, alkotja újjá - szokása szerint - Kosztolányi egyik motívumát József Attila, de ez nem ide való.) Hanem az már ide tartozik, ahogy a titkaitól megfosztott költő lába alatt zörgő, hullott levelek rendre megszólalnak: „ütött gyermekként csendesen morogtak a sovány levelek”. (Tudjuk azt is, nem Attilát, de ugyanazt a személyt, Pistát, a disznópásztort, verték is Öcsödön.) Néhány lépéssel arrébb „fűrkészve guggoltak a bokrok” és „A hűvös televény/ a lámpák felé lesett gyanakvóan”. A levelek megint: „ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,/ mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse/ s elporlik, szétpereg.”

4. Valaki, tudós irodalmi ember, azt mondta - szerintem igen helyesen -, hogy Szép Ernő Emberszag című regénye és Kertész Imre Sorstalansága - két a magyar kultúrába nehezen befogadott, még egészen bensővé nem tett mű - egymás értelmezésének is olvashatóak. A felejtés sokszor többet mond, mint az emlékezés. Hadd tegyek egy óvatos kísérletet annak jelzésére, szerintem, miben felel egymásnak ez a két remekmű. Az Emberszag Szép Ernő munkaszolgálatos kalandját mondja el, azokat a heteket, melyeket a „sáncásó bajtársak” között tölt el, akiket lelőnek vagy agyonvernek, de sorsuk egészében még a személyesség határain belül marad. A „zsidó származású urakat” személyességüktől, sajátosságaiktól, tulajdonuk maradványától nem fosztják meg, Szép Ernőnél ez komoly hangsúlyt kap, minden szereplő legalább úr: T. úr, de inkább Bakonyi László dr. vagy szívbeteg öregúr, Nádas igazgató, Aczél tanácsos úr. (Auschwitzban, Buchenwaldban játszódó műben nem lehet így beszélni, az durva gúnynak tűnne. Mindennek vannak fokozatai. A sáncásó urakat, ha meggyilkolják őket, ha túlélnek, sorsuk saját ruhájukban teljeseedik be. (Hogy miként lett a T-kezdbetűs úrból csak „T. úr”, azt a regény végén tudjuk meg.) A könyvben leírt munkaszolgálatos század még éppen emlékeztet az olyan emberi társadalomra, melyet individuumok alkotnak. Ezért minden, ami személyes, ami személy vagy csoportközi kapcsolat, emberek közlekedése más emberekkel, már-már modoros túlrájoltsággal jelenik meg, igen erősen megformálva. Például: „a bajtársias tegeződés, amire föl lettünk szólítva... megbukott.”, mert „a mindenkivel való pertuhoz, megvallom, magamnak se volt kedvem; nyolc-tíz napba tellett, míg a tegező bajtársakat leuntattam magamról”. Ez a fő titka, szerintem, ebben van az ereje ennek a Szép könyvnek, azaz csúnya hegeliánus nyelven: a szubsztancialitás itt erősebb marad, mint az akcidentalitás.

A mélyen individualista író által írt Sorstalanság világában viszont belülről szorul, olvadozik a személyes közlésekben a személyesség. Szerintem az is jellemző, ahogy a regényből készülő film egyik készítője, Kertész Imre buchenwaldi társa, egy interjúban beszélt: Kertészt jól ismerte, de nem névről, mert még az egymás közelében élő rabok sem tudták rendszerint a másikuk nevét.

Szép Ernő, mára jobbra elfelejtett tündér-nyelvű irodalmi szociográfiájának befejező mondataiban az adatvédelem elveinek hibátlanul megfelelő szöveggel, ma így mondanánk: adatvédelmi nyilatkozattal találkozunk. Ez a záradék, mint súlyos morális üzenet is értelmezhető. Elővehetnénk az álorka kérdéskört. De inkább megmaradok most korlátolt jogásznak. A szociográfia szerzője megtörtént eseményekről ad hírt, a könyv szereplői közül a szerencsés csillagzat alatt születettek a közléskor éltek, azaz mai felfogásunk szerint személyazonosító adataik nyilvánossága felett, önrendelkezési joguk alapján, maguk rendelkeznének. Ezzel jogi bikkfa-nyelven azt szeretném csak mondani, hogy Szép Ernő tapintatának intencióját követi a

magyar adatvédelmi törvény is. Ez tehát nem csupán a minden bizonnyal valaha legszebben megfogalmazott adatvédelmi nyilatkozat, de egyúttal a lehető legpontosabb is.

„Észrevehette a tisztelt olvasó, hogy egynéhány sáncásó bajtársnak kiírtam a nevét, soknak meg csak a neve kezdőbetűit használtam. Akiknek a teljes nevét adom, azoktól az uraktól erre engedelmet nyertem. A többivel nem érintkezhettem, nem tudhatom, kit feszélyezne, kit nem az ő zsidó beosztása; nem szabad se néki magának, se utódjának a legkisebb kényelmetlenséget se szereznem, isten őrizzen.”

Majtényi László

(Eötvös Károly Intézet)

Drágám, mi fejlik a füled mögött?

Nem kenyerem a derűlátás, kenyeremet se látom benne, no meg a derűt amúgy is az időjárás szeszélyei közé sorolom. Idő múlásával pedig egyre félreérthetlenebbül, egyre kérlelhetlenebbül tapasztalom a tőle való függésemet, így daczból is inkább hiszek a borús időnek, s hagyományból is... Persze, ha volna tengerünk. Vagy most már, mint köz(ösebb) tulajdon, lesz? Benelux (mint jó fény, melengető, szívderítő). És délebbre is, Szlovénia irányába, anélkül, hogy agresszív nosztalgizációnak tűnnénk. Mert legelőször is, miért kéne tagadgatnunk, poros, száraz, szittyának való hely ez a miénk. Hiába tárul jobbra a Kapu, esőből, napfényből akkor sem jut majd több errefelé.

A szittyát, persze, a hangzása miatt mondtam. És gondoltam közben olyan aszú zöldségekre, mint a: szittyá hagyma, szittyá paprika, szittyá krumpli, szittyá satöbbi; ezek utolérhetetlen ízek. Nem vagyok büszke rájuk, és időszerűnek látom, hogy büszkeségnek a szükségét se érezzem többé. A büszkeség, hadd tegyek egy kutyaftta leleplezést, a hézagos önértzet maszkja, félő, hogy ráfagy vagy rászárad az arcra, avagy épp megolvad rajta, s akkor zavarában még az öltöző ajtaját is elvétí az ember. Viszont a szittyá zöldségeket annyira gazdag, érett ízűnek érzem, hogy parasztként biztosan ilyesmikkel szórnám meg az EU-piacokat. S ugyanezt tenném a gyümölcseinkkel, borainkkal, s nagyot ugorva, némely szellemi meg művészeti termékeinkkel.

Alig tudom, hogy most miket teszünk. Zömében, úgy veszem ki, hogy acsarkodunk. Nyíltan a politika színterein, burkoltabban-komplikáltabban az úgynevezett szakmai-szellemi fórumokon, s ahogy az imént olvastam: korrupciós összesítésben is „élirányt” vettünk a negatív irányban. Íróként üzezelek, a kenyérharcba itt még a frusztrált meg a vérszemet kapott érvényesülhetnék is súlyosabbá teszi a krízist. És ki nem mondja, amit most én is: óvatos légy, de kemény is, máskülönben annyi neked meg a (művészi) ambícióidnak. És az intelmet, önintelmet egyre többen teszik magukévá - nyomulnak, sajnos nem a saájtszerűségük szerint, hanem a respektált körök, valamint a politikai várakozások bűvöletében.

Ám mielőtt megbokrosodnék a ló, térjek vissza a kozshoz. Itt élek, a fővárosban, de bár ne élnék itt. Panaszom politikailag irreleváns. Pártszempontból legalábbis. Nem gondolom ti., hogy politikai-ideológiai okokból szálljuk meg ezt a várost annyian, mint az oroszok, hogy bal vagy jobb felfogásunk okán préselődünk e kis hazának is még sokkalta kicsinyebb pontján pozdorjává. Ócskapiaci tucattá. Világosabb hasonlattal most nem szolgálhatok. Minél több új üvegházat, üvegpalatát húznak fel, annál áthatolhatatlanabb por-, koromfelhőben járhatja errefelé az ember a fejét, a fél évtizede forgalomba került európai buszok mára füstokádó félhullaszállítókká éltesültek, vajon miért? Az útviszonyok?

Kábé úgy nyolc évvel ezelőtt épült a házunkkal szemközt egy irodaház - ablakát tekintve északi fekvésű, akkori homlokzatát: Európába igyekvésű - ma nagyobbbrészt üresen tátong, vakog, homlokzata kozlik-porlik. Ha én volnék a Chandler Marlow-ja, engemuccse, fellátogatnám a tulajdonos-láncot. Gyanítom, hogy Európa nem szenvedheti az üzlettébolyt, ami a fertályunkon dúl. A vadkapitalizmusnak és a szocialista izomsorvadtságnak, disztrófiának, szociális elrenyhültségnek ezt a miazmás koktéltját, amivel magyar a magyart naponta itatja bele - hogy stílszerűen végigvigyem a képzavart - a szittyá földbe. (Kórházfelirat tipp: „Kit itt betolnak, avval már nem tolnak ki többet.”) Nem mentség, hogy köröskörül, leszámítva hunyorításnyi nyugati rést, ugyanígy megy. Nem mentség folyvást Bizáncra hivatkozunk. Mea culpáznunk, hogy Bizáncé többé nem leszünk, Bizáncé semmiképp. Vagy a szultáné? Pláne, mióta kiokosodhattunk, hogy ők legalább (a törökök) a természete szerint

tudtak „mit kezdeni” Budával: nagyszerű fürdőket építettek a thermál-forráshelyeken. Amelyeket mai tulajdonosaik úgy láttak jónak eurósítani, hogy irdatlan pénzeket pocsolva forgatóra állítottak át, hivatkozván európai szabványra, és azóta pár nap alatt megalgásodik a víz, a fertőtlenítő nyúlszemet varázsol a szemedből, továbbá nem tudod kifizetni a pár év alatt sokszorosára emelt belépő díjat. Ja igen! S hogy ne tespedj mégse hiába a fürdő küszöbén, őrző-védő angyalok cirógatják drótkéfe-tekintetükkel a képedet: „Ki itt be szeretnél lépni, hagyj fel minden reménnyel!”

Rossz belegondolni, ha ezt ijedt lelkem az EU-küszöbre vetítem át. Ha ott is mindenfelé őrző-védőkbe botlik, sőt gabalyodik a tekintetem. Biznisz ez is, belátom, gazdálkodás a munkaerővel, de ami az erőt illeti, az a másik, szuterén-bizniszből robban a felszínre, a kondiiparból. És mindez, „urándúsítva”, mind a fővárosban. Akció-termékként. Akció. Tévéje felé igyekvő dolgozó betér a CBA-ba családnak bevásárolni, mohó szeme repdes az árucikkek között, és egyetlen cikket nem lát akciós ártapaszt nélkül. Fantasztikus, milyen jól járok én ma, na, akkor ezt is meg ezt is, meg még ezt is hozzávásárolom a muszájhoz. Remek. Aztán látja, hogy az akció fölött három pontocska jelzi, hogy onnét, az ismeretlenből szállítattott le a cikkeske ára. Két éve tértem haza egyéves németországi tartózkodásomból, akkor rákérdeztem az egyik ilyen bolt üzletvezetőjére, miért nem jelölik meg pontosan ez a nem éppen tisztességes reklám, amire ő azt felelte: Uram, önnek igaza van, sajnós, egyelőre kifogytunk a normális árazó szalagból. S persze, azóta sem sikerült azt beszerezniük. És mégis, csak nem sikerül leszokniuk róla. Vigasztalódjunk avval, hogy nagyban ez talán nem egész így megy?

Mert vidéken, mondjuk Szegeden, tényleg nem. Ezért is gondolom sürgetőnek, üdvöztetőnek a vízfejűség óvatos lecsapolását, a fővárosi parkok, zöldövezeti részek gondozását, felszaporítását, a bevásárlóközpontok építési stoppját. Micsoda vétek volt már a Széna-téri Mammut megduplázása is, mekkora tömegek szívják fizikailag és anyagilag is ezt a rablókomplexumot. Még egy példa: Bambergben, ahol éltem, sehol az egész városban nem láttam egyetlenegy óriásplakátot. A polgármester, egyetértésben a képviselőtársaival, nem engedélyezte a kiragasztásukat. S még rokonszenvesebb, hogy megvesztegethetetlennek is bizonyult a reklám-cégek próbálkozásaival szemben.

Most látom, uramisten, milyen leírni-kimondani-is-reménytelenül-hosszú-szó ez a megvesztegethetetlenség! És milyen ronda! Meg aztán: élő-lénynek mondható-e még az, akit (amit) ne lehetne egyvalamivel legalább megvesztegetni?, megvásárolni?, lábáról levenni? Az imént olvastam, hogy nyugati szomszédaink a felvételiző tíz tagország közül bennünket látnak a legszívesebben (s csak utánunk a cseheket, lengyeleket); nem, azért ne túlozzak, büszkeséget nem, de némi meghatottságot mintha éreznék. Hogy mi (s köztünk, akár a legutolsó sorban is: én!) szeretetreméltónak tetszünk onnan nézvést. Vonzónak. Drágának. Természetesen még az erotika és a meghittség határmezsgyéjén, és nem a szó szigorúan üzleti értelmében. Hacsak azt nem veszem, hogy a teavaj, amit Bambergben 190 Ft-ért vásárolhattam meg, ugyanazért itt 250-260 Ft-ot kell fizetnem. S nálam-e a baj, ha ilyen árkülönbségtől kiver a veríték a hajam alatt és még a fülem mögött is?

Marno János

Népszava- emlékeim

Életem első írása a Népszavában jelent meg. Idestova 62 éve, valamikor 1941 áprilisában-májusában.

Tizenkét soros, kis vers volt, a leglíraibb líra, fényévnvi távolságra a babitsi minőségtől, de a babitsi értelemben: „Csak én tudok versemnek hőse lenni...”

Két kézre fogva gyávaságomat, bevittem a Népszava szerkesztőségébe Erdődy Jánoshoz, akinek rendszeresen olvastam és kedveltem széprímelésű verseit a lapban. (Akkor már fél éve, egy éve előfizető voltam, édesanyám nem kis riadalmára: „Ha ezt a gimnáziumban megtudják - mondta - ki fognak csapni”. Fiatalabbak kedvéért: a Népszava szociáldemokrata lap volt, és szocialistának lenni, vagy a szocialistákkal rokonszenvezni inkább vétségnek, mint erénynek számított az akkori Magyarországon. Megtudták-e vagy sem a Barcsay utcában, örök rejtély marad, de ha megtudták volna, akkor sem csaptak volna ki. Dr. Zibolen Endre igazgatása alatt olyan konzervatív, keresztény, hazafias, nemzeti-liberális vezetése és tanári kara volt azidőtájt a Madách gimnáziumnak, amilyenről a mai közéletben csak álmodozni szoktak - a baloldalon.)

Erdődy elolvasta a versikét és vitte tovább, velem együtt a rovatvezetőhöz, a nekem akkor nagyon öregnek tűnő Szerdahelyi Sándorhoz. Az átfutott rajta, nem kérdezte: ki fia-borja vagyok, csak bólintott. Négy-öt napra rá a vers megjelent.

Ma már nehéz felidézmem, mit éreztem - annyi biztos, hogy kevés nálam boldogabb és büszkébb ember járt akkoriban a pesti aszfalton. Mert annál nagyobb öröm, mint az, amikor az ember először látja meg a nevét kinyomtatva egy írása felett vagy alatt, pláne 17 éves korában, nem sok van a világon. Ezt csak a dilettánsok vonhatják kétségbe - ők természetesenek találják, ha megjelennek.

Kb. egy hét múlva értesítés is jött a címemre: jöjjen be a honoráriumért. Hat pengőt kaptam. Ez nem volt sok, de nem volt (nekem) kevés sem. Hát az írással nemcsak a dicsőség jár karöltve, hanem a pénz is? Valóságos mennybemenetel volt. Megtaláltam az élethivatásomat!

Alig néhány héttel később - napsütéses vasárnap volt, 1941. június 22. - Németország rátört a Szovjetunióra. Akkor már Hitler csizmája alatt nyögött fél-Európa: Csehszlovákia, Lengyelország jó része, Jugoszlávia, Görögország, Norvégia, Dánia, Hollandia, Belgium, Franciaország. A Szovjetunió megtámadásának pillanatában, igen, abban a pillanatban, amikor a rádióból megtudtam, nemcsak reméltem, de valahogy bizonyossággal éreztem is: ebbe bele fog törni a náci bicskája.

Még aznap megszülettem egy újabb verset, ezúttal az „egyedem, begyedem, tengertánc”-os Hajdú sógor egójába helyezve az enyémet. Benne volt, nyitányként, az eredeti vers esedezése „egy falat kenyérért”, volt benne vasdoronggal hadonászó úr-ellenség és a végén meglehetősen átlátszó szimbólumba torkollott: „Egyedem, begyedem, tengertánc,/ Hajdú sógor, mire vársz?/ Napkeletről jön a fény,/ nem egyedül várok én.”

Hát igen: „Napkeletről jön a fény” és „nem egyedül várok én”, a Szovjetunió elleni agresszió napján... Erőt sugalltam azoknak, akik megijedtek, bíztattam a reménykedőket és (Magyarország akkor még nem kapcsolódott be a háborúba) óva intettem a hatalmasokat. Mind ezt tömören, öt pattogó strófában. Nagyon meg voltam elégedve magammal.

Kissé túlfűtött lelkességemben vörös tintával másoltam a verset a fehér papírra, s így vittem be másnap, hétfőn délután, a Népszavához.

Szerdahelyi bácsi elolvasta, aztán rám nézett az orrára csúszott szemüvege fölött:

- Megőrült? - kérdezte. - Ha közölném, elkoboznák a lapot...

Erre, megvallom, nem gondoltam. Leforrázva indultam hazafelé a többszörösen híres Conti utcából. (Itt volt a Népszava szerkesztősége, a Szociáldemokrata Párt központja, egy nyomasztó külsejű, országszerte ismert börtön, és itt tevékenykedtek éjjel-nappal Pest legolcsóbb tündérei.)

Ezzel hosszú időre véget ért pályafutásom a Népszavánál.

1945 után - amikor háborús előérzetem már beigazolódott, s azt még nem sejtettem, hogy a felszabadítókból több mint négy évtizeden át megszállók, gyarmatosítók lesznek - bevitettem fél tucat verset és két-három novellát Kassák Lajoshoz, aki akkor az Új Idők egyik szerkesztője volt. Kassák eltanácsolt a versírástól (igaza volt), és biztatott a prózára (még ő sem volt tévedhetetlen). A novellákat közölte is, a verseket visszaadta.

A Népszavába legközelebb fél évszázaddal később, szerkesztői felkérésre, írtam néhány cikket. Nem sokkal utóbb felhagytam a publicisztikával. Nem azért, mert nem szerettem ezt a műfajt, hanem azért, mert úgy vettem észre, hogy a mai Magyarországon jóformán semmi foganatja sincsen.

Aztán tavaly nyáron jelentkeztem a lapnál és a patinás címet viselő Szép Szó mellékletben közölték is két terjedelmesebb tanulmányomat Kossuth egy-egy kiadatlan leveléről. Ezek voltak mindeddig az utolsó publikációim a magyar sajtóban.

A fenti sorok kivételével. Melyeknek valódi célja nem egy részlet közreadása soha-meg-nem-írandó önéletrajzomból, hanem főhajtás az előtt az újság előtt, amelyik életemben először - és talán utoljára - helyt adott nekem a hasábjain, s amelyiknek ezúttal kívánok teljes szívből további, a múltjához méltó, küzdelmesen is szép, eredményes 130 esztendő.

Méray Tibor

Menekülés, felelősség

Az ellenzék követelésére a kormány 2002 decemberében visszavonta azt a javaslatát, amely szerint az alkotmány kiegészült volna a következő rendelkezéssel: „A Magyar Köztársaság a menekülők védelmét nemzetközi kötelezettségeinek megfelelően biztosítja”. Ez a mondat a menekült státuszt kérelmezők, valamint a menekültekre vonatkozó 1951. évi genfi egyezmény által nem védett sorsüldözöttek biztonságának garantálását célozta, összhangban a nemzetközi és az európai uniós normákkal.

A kormány tehát engedett az ellenzék nyomásának, annak érdekében, hogy az alkotmány-módosításhoz szükséges kétharmados többség létrejöhessen. Megalkudott a menekülők kontójára. Megértem az előterjesztésről lemondókat, hiszen nekik, s mindannyiunknak fontos, hogy az Európai Unió intézményei és jogrendje megtalálják helyüket az alkotmányban.

Mégis, úgy vélem, e rendelkezés mellőzése legalább két fontos gondolat elnyomását, s így nemzeti (ön)tudatunk, önképünk torzulását tükrözi, ezért nem méltó sem a politikai nemzet egészéhez, sem azon belül az ellenzékhez.

Az első vétek: annak elfedése, hogy a múltban oly sokszor hazánkból kellett menekülni - olykor százezreknek -, annak tagadása, hogy a történelemnek még adóssai vagyunk. Igaz, hogy a XX. században befogadtunk franciákat, lengyeleket, görögöket, chileieket, majd jóval később a Ceausescu illetve a délszláv válság elől hozzánk érkezőket, s jött néhány ezer ember a távolabbi világokból is, de az múlt század során Magyarországra menekültek száma összességében is töredékét teszi ki azoknak, akik a hazai földről kényszerültek elmenekülni. A Magyarországról nekiindult oltalomkeresők eleinte, a század első felében, nem bízhattak másban, mint a befogadó ország nagyvonalúságában, később, főleg 1956 után pedig abban, hogy menekülökként élvezni fogják azt a védelmet, amelyet a nemzetközi kötelezettségek, így a Genfi menekültügyi egyezmény, előírnak. Most hozzánk érkeznek - többéves adatsorokat figyelve: csökkenő számban - olyanok, akik az afganisztáni talibán, vagy az iraki Szaddam Husszein rémuralma, olykor az afrikai polgárháborúk kíméletlen önkénye elől futva keresik a biztonságot, az emberi életfeltételeket. Miért nem állunk készen törleszteni az elődeink által felvett „hitelt”, miért nem látjuk be, hogy amilyen jól esett a Szálasi, Rákosi vagy Kádár pribékjei elől megszököknek a fogadó ország és lakosságának jóindulata, épp annyira fontos, hogy most mi segítsünk a mai korok diktátorai vagy kaotikus helyzetei elől menekülőknél?

A második megtagadott gondolat pedig azt nyilvánítaná ki, hogy felfogtuk: Európához tartozni nem csak a strukturális alapokból elnyerhető összegeket, a határok felszámolását, az összeurópai döntések meghozatalában való aktív részvételt jelenti, vagy annak mérlegelését, megtámadjuk-e szövetségeseinkkel Irakot, hanem azt is, európai nemzetként részt vállalunk a kontinens szerencsésebb felének feladataiból. És ha az Európai Unió a demokratikus hagyomány életben tartása végett menedéket nyújt a terror, a despoták, a polgárháborúk elől menekülőknél, akkor mi sem tehetünk másképp. A NATO, az OECD és hamarosan az unió tagjaként nem csinálhatunk úgy mintha szegény és jelentéktelen ország lennénk, amelytől nem várható, hogy a világ egészét érintő gondok megoldásából kivegye a részét. Ez morális és egyben az unió irányelveiben is megfogalmazódó kötelezettség, amelyet jó lenne az alkotmányra támaszkodó hazai jogszabályokban kifejezni.

Merjünk álmodni, ismételtette az a párt, amely a menekülők oltalmazását nem akarta 2002 decemberében az alkotmányba foglalni. Merjünk emlékezni és felelősséget vállalni, javaslom én. Akkor talán mindennapi és történelmi álmaink is könnyebbnek ígérkeznek.

Nagy Boldizsár

Anna Európája

A rendszerváltás után született kislányom és kortársai, majdani szerelmei, barátai számára oly sok minden, ami számunkra természetes lételeme volt a mindennapoknak, csupán emlékfoszlányok lesznek a történelemórákról, vagy az sem. Mindezt egyáltalán nem valaminő nosztalgiából írom le, csupán különös, hogy ez valóban egy más világ; miképp nekünk is -nehezen átélhető - történelem volt szüleink háborúja. A Parlament tetején a vörös csillag, akárha egy baljóslatú karácsonyfadísz, a berlini falnál masírozó haditrabantok és a keleti szektorban a felirat „Berlin - Hauptstadt der DDR”, a Led Zeppelin, az ABBA sok év csúszással befutó bakelitjei. Az elkoszlott, esténként kihalt város, ahol legfeljebb az URH-s Zsiguli szirénhangjai törték meg a csendet, a Mézes Mackók és a velejéig hazug újságok, az „izgatás” büntette és annak szocialista gyógymódja az elektrosokk, s Kis Tamás Laci, aki kínunkban azt éneklí, hogy a „magunk módján mi is figyeltünk”. No meg a (jó esetben) három évenként megkapható ablak az útlevelebe. Aztán az új világ, ahol no para, kimondani a nyilvánvalót: „olyan országban szeretnénk élni, ahol a törvény nem csak a kólát védi!”.

Anna Európája, s benne a Koppenhágából vagy Wupperthalból határok nélkül megközelíthető Budapest nem ilyen lesz. Ha minden jól megy tizenöt év múlva, amikor Anna befejezi az egyetemet - vajon hol lesz kedve tanulni? Párizsban? Prágában? Szegeden? -, akármelyik városba is telepedik le ott egy nyitott, befogadó és nem egy rezervátum-Európa köszönt vissza rá.

Ahol az állam őre és nem permanens megsértője lesz az adatvédelmi előírásoknak.

És ahol persze ma még előre nem látható euróidiotizmusokkal kell megküzdeni. Azért kell majd talán felszólalni, hogy ne nézzék ki a társaságból, aki ugyanazzal a késsel hámozza a sárgarépát és metszi le a zsírt a pulykacombról, hogy állampolgári jog maradjon a dohányzás és a „nem trendi”; „nem politikailag korrekten” megfogalmazott állítások hirdetői is azt tegyék, amihez kedvük van, ha az nem sérti az alkotmányt.

Helyénvaló lenne, bár nehezen elképzelhető, hogy ebben a régi-új Európában ne legyenek összekacsintások finoman öltözött, nyakkendőtükkal díszített urak és fitnessz-ápoltság között, hogy „ja persze a rabokat néha megverik”; hát igen „a menekültek vallási hagyományait nem tartjuk mindig tiszteletben, örüljenek, hogy kapnak enni”.

Jó lenne ha nem tűnne mindez futurisztikus utópiának, ha Anna Európájában az állam evidenciaként kezelné: vannak emberi jogaink, amelyeket homályos veszélyekre hivatkozva sem lehet korlátozni. Ha testet öltene a földrésznyi rettegés a terroristáktól, ha a háborúra való készülődésből tartós világháború lenne, és a kontinens polgárainak védelmére hivatkozva restriktciókat vezetnének be a szabadságjogok terhére, akkor nemcsak förtelmessé, de a szó szoros értelmében élehetlenné válna Európa, és hirtelen ott találnák magunkat Orwell rémképének egy brutalizált változatában.

Miképp az is bizonyos, hogy számos nagyszerű dolog Annának ugyanúgy örömet fog okozni, mint nekem. Hogy a romantika mélyrétegeit megkerüljük, csupán Kästner Emiljét említem meg, a Gyűrűk Ura rejtélyeit, no, és - a piaci igények jóvoltából átmentett - Túró Rudit.

Anna sok mindenről lemaradt, például oroszul már soha nem fog tudni jelenteni a vigyázban fesszengő osztály előtt, de szinte bizonyos, hogy termékeny, gazdag szabadság vár rá.

Pelle Andrea

Volt néhány jó évünk!

Európa - e szó hallatán agyunk automatikusan a kontinens fejlett országaira kattint. Az unió annektálta fejünkbe Európát, s ami ennek pandantja: mi meg kívül maradtunk, mintha Közép-Kelet-Európa vagy Kelet-Közép-Európa - ahogy tetszik - nem lenne Európa része. Az egykori Nyugat-Európa, ami Európa fejlett országaira vonatkozott, mára Európára szimplifikálódott, amely számunkra elérendő cél, hivatkozási alap, követendő minta. E rögzült szindrómák alapján írta ki „tenderét” jubileumi számának megtöltésére a Népszava szerkesztősége, jelezve azt, hogy legújabbkori fogalmaink szerint fontos állomáshoz érkeztünk. Másodszor is.

A II. világháború után a reintegrációra először a politikai rendszerváltás küszöbén nyílt lehetőségünk. Akkor Európa álmom volt, politikai hívószóvá lényegült, gazdaságpolitikai hivatkozássá vált, a jólétet hozó jövőt testesítette meg. A politikai rendszerváltás túlfűtött hevületében a szabadság és demokrácia szinonimájaként tudatosult, minden jót ráaggattunk, és elhittük a médiából áradó szirénhangot: „Európa vár!”.

Európa-fogalmunk másfél évtizeddel ezelőtt a másság kifejezésére szolgált, mindannak az ellenkezőjeként értelmeződött, mint amiben éltünk. Európába lépésünkkel a II. világháború utáni nyomorúságos kelet-közép-európai létünket akartuk meghaladni, elhagyni a szocialistának nevezett, megrekedt, sikertelennek bizonyult modernizációs pályát, és részévé válni annak a világnak, amellyel addig legfeljebb ünnepnapokon, vendégként találkoztunk. Vendégnek lenni pedig jó, ez volt az alapélményünk.

Aztán jöttek a „hideg napok”. Európa a rideg kapitalizmust is hozta, amely mögé sem az orkánkabát-vásárlások, sem a Gorenje-turizmus idején nem volt rálátásunk. Ránk szakadt a kapitalizmus úgy, hogy arra senki nem volt felkészülve. Egyik napról a másikra kellett szembesülnie az országnak azzal, hogy amit addig gazdasági értéknek vélt, szinte semmit sem ér, hogy fejlett technológia, rafinált marketingmunka, profitorientált vállalkozói szellem, magas kvalifikáltság, jelentős tőkeerő, korszerű üzemszervezés - és még sorolhatnánk a kívánnivalókat - nélkül nem lehet fennmaradni. Nem is lehetett. Állami segítség pedig nem volt, mert az állam - a magas eladósodottság okán - maga is segítségre szorult.

Olyan éveket éltünk át, amelyekre legrosszabb álmainkban sem gondoltunk: mindennek meg kellett változnia ahhoz, hogy megmaradhassunk, Európában maradhassunk. Lényegében tőke és tudástartalékok nélkül kellett nekivágnunk annak az útnak, amiről fogalmunk sem volt, aminek csak a végső célja lebegett előttünk: Európa. És végigjártuk, és megcsináltuk. Kossuth - ha élne - most is leborulhatna a nemzet nagysága előtt.

Európa várt, igaz, nem úgy, mint gondoltuk: tárt karokkal keblére szorítva, adósságainkat elengedve, és valamiféle Marshall-segélygel megtámogatva, hanem üzletileg. Nekünk pedig szükségünk volt a tőkére, az idetelepített technológiára, a megnyíló új piacokra, vállalkozói, pénzügyi tudásunk megújítására, arra, hogy a paternalista állami köldökszínór elszakadása után a piaci alapon megerősödő vállalkozási bázis mielőbb stabil fejlődést mutasson. A gazdasági rendszerváltás csatáit a sikeres 1995-96. évi stabilizáció után megnyertük, amiben jelentős szerepet játszottak a fejlett világ materiális forrásai, s nem kevésbé a fejlett világot szimbolizáló Európára kinyílt ablakokon beáradó szellemi frissítő erő.

Volt néhány jó évünk, 1997-2000 között a növekedés öt százalék közelébe emelkedett, mérséklődő infláció és munkanélküliség mellett, az egyensúlyborulás veszélye nélkül. Lehetett volna min továbblépni, s kellett volna is. A Fidesz-vezette kormány regnálása alatt azonban mindez elmaradt. A „rendszerváltásnál kevesebbet, kormányváltásnál többet” prog-

ramjával színre lépő társulat valójában revansot vett az általa „nomenklatúrának” nevezetteknek, klientúracsere-t hajtott végre. Minden korábbinál erősebb kormányzást vezetett be a „győztes mindent visz” elvére hivatkozva, és megindította a rendszer-visszaváltást. Előre menetel helyett visszalépett a piacgazdaság építésében, a döntési hatáskörök és a vagyoni centralizáció újra erősítésével, a normativitás elvének félre tételével, az elvtelen állami osztogatás gyakorlatának újjáélesztésével, a kormánytól való függőség megerősítésével, a privatizáció leállításával, a visszaállamosításokkal, a további piaci liberalizáció halogatásával, a voluntarista döntésekkel, amelyek indokolatlan és káros beavatkozásokat jelentettek az ár- és bérvizonyokba, és nem utolsósorban a gazdasági patriotizmus kormányzati elvvé tételével.

A gazdasági patriotizmus, amely a saját klientúra építésének fedőneve volt, szembe ment Európával. Az akkori miniszterelnök komolyan gondolta elhíresült mondását, hogy van élet ez Európai Unión kívül is. Nem kétséges, ő ilyen életet álmodott az országnak, s amint azt kancellária-miniszterétől megtudtuk, ha a Fidesz megnyeri a 2002. évi választásokat, még erőteljesebb gazdasági patriotizmus jellemezte volna a kormányzat gazdaságpolitikáját.

A külföldi tőkével és általában a tőkével szembeforduló gazdaságpolitika (emlékezzünk, Orbán Viktor az elfogadható profitrátát is meghatározhatónak vélte, kikelt az osztrák virsajt ellen, be akart avatkozni a kamatpolitikába) akkorra érett be, amikor a tőkeáramlás a világ-gazdaság dekonjunktúrája miatt egyébként is lefagyott. Az eredmény a külföldi tőkebeáramlás elakadása, a kiáramlás felgyorsulása, és az, hogy a spekulációs tőke megtámadta a forintot.

Az Orbán-féle rendszervisszaváltás abban a paradox cselekménysorban is kifejezésre jutott, hogy miközben erőteljes ideológiai harcot folytattak a nemlétező bolsevizmussal szemben, maguk élesztették újjá a Kádár-korszak populizmusát. Újra elhitették az emberekkel, hogy ingyen ebéd igenis van, mindent lehet, csak akarni kell, a kormány minden problémát képes sikeresen megoldani. S miközben a polgári lét (értsd: önerőből, önbázisán fejlődő) kondicionálásáról hirdették az ígét, a paternalizmus gyakorlatát és igényét hívták ismételtelen elő. (S így érthető, hogy az ekként megtámogatott „kisember” most fél Európa kapujának kinyitásától, mert elhitették vele, hogy létezik az az orbáni védernyő, amely baj esetén kinyílik a feje fölött.)

Az Orbán-kormány, miközben felélte a kedvező világgazdasági helyzetből, és a stabilizációval kiszorított egyensúlytartó növekedésből adódó kegyelmi időszakot, és szembefordult a tőke és piacgazdaság fejlődésével, hihetetlen önmegtartóztatást mutatott a reformprogramok kidolgozásában (adó, TB, oktatás, közigazgatás, egészségügy), a választások idejére nagy rafinériával időzített elosztási politikájával - a külső feltételek kedvezőtlené válása mellett - meggyengítette a jövedelem-termelés alapjait. Röviden így lehet összefoglalni azt az örökséget, amelynek terhét Európába való bebocsátásunk előtt már aligha tudjuk letenni. Már azért sem, mert e gazdasági örökségre a Fidesz rápakolta még a gyűlölködéssel megosztott magyar társadalom politikai hagyatékát is.

A társadalmi béke megteremtéséért, a szocialisták szavahihetőségének bizonyításaként a Medgyessy-kormány 2002 nyarán az elosztás-centrikus gazdaságpolitikájával ott folytatta, ahol a Fidesz abbahagyta, csak hogy a kasszák közben rég kimerültek, mert arról az elődök szíveskedtek gondoskodni. Az új kabinet a gazdasági patriotizmus szálait ugyan elvágta, de nem jött be a 2002 második felére várt európai konjunktúraerősödés, és a jegybank elnöke minden tőle telhetőt megtett, ami az általa vallott Fidesz-közeliségből következett.

A külföldi és a belföldi tőke ma nem politikai, hanem gazdasági okokból nem tudja a hazai növekedést támogatni: a profitok összezsugorodtak, az infrastrukturális feltételek nem javultak. Nem véletlen a feldolgozóipari beruházások több mint egy éve tartó zuhanása, ami potenciális versenyképesség-vesztést vetít előre, megtévezve azt, amit 2001-2002-ben elszenvedtünk. Magyarország az EU ante portas rosszabb helyzetben van, mint négy évvel ezelőtt.

Mert a maastrichti kritériumok teljesítésében csak az infláció mérséklésében tudtunk meglehetősen kétes értékű eredményt felmutatni; a külső és belső deficitok növekedése mellett az államadóság is emelkedett a GDP-hez viszonyítva.

Mert az öt százalékot közelítő növekedési lendület megtört, az élénkítéshez nincsenek belső források, és nem látszik a külsők megjelenése sem. Úgy néz ki, hogy benne vagyunk a „hét szűk esztendőben”, és csak remélni lehet, nem kell kitöltenünk a bibliai időt.

Mert amikor lett volna forrás rájuk, elmaradtak a szükséges reformok, most e hiátus is rontja a jövedelemtermelés alapjait.

Időközben viszont közép-kelet-európai versenytársaink megerősödtek, miáltal relatív helyzetünk romlott, tőkevonzó képességünk emiatt is gyengült.

Ez látszik 2003 elején Magyarország gazdasági fejlődési kapacitásaiból Európa kapujában, amikor az ország új rendszerváltás előtt áll.

Petschnig Mária Zita

Kolozsvári remények

Néhány napja érkeztem haza Kolozsvárról: a várost sűrű, szürke köddel vonta be a január, erősen fagyott, s a minden takarítás nélkül maradt belvárosi utcákat barna jéggé fagyott sár borította. Ma jóval élénkebb és színesebb a város, mint egy évtizede, a túlságosan is élénk színekben pompázó kirakatok kétségtelenül nagy áruválasztékról tanúskodnak, és a délutáni forgatagban mindenütt bevásárló szatyrokkal tolonganak az emberek. Kolozsvár ma kétségtelenül annak a - ha nem is nyugati, de mondjuk dél-kelet-európai - „piacgazdaságnak” a közelébe került, amelyről alig fél évtizede még csak ábrándoztak az emberek: románok és magyarok. Ezen a város erőszakosságáról elhíresült polgármesterének lázas tevékenysége is alig tud rontani: az elmúlt esztendőben kék-sárga-piros nemzeti színekkel bemázolt utcai személgyűjtőket és sétatéri padokat belepte a szürkévé vált hótakaró, és a hatalmasra méretezett történelmi emlékművek is elvesznek a januári hófelhők ólmos színei között.

De most nem a téli Kolozsvár látványosságairól szeretnék megemlékezni, hanem egy igen érdekes konferenciáról, amelyet a Korunk szerkesztősége rendezett a Protestáns Teológiai Intézet patinás dísztermében, amely száz esztendővel korábban is ilyen lehetett. A szép számú közönség jelenlétében rendezett tanácskozás azokkal a lehetőségekkel és feladatokkal kívánt számot vetni, amelyek az erdélyi magyarság, távolabbról Erdély, még távolabbról Románia előtt állnak most, hogy dél-keleti szomszédunk is elérkezett az uniós csatlakozás finisébe, és a hírek szerint négy esztendő múlva az európai közösség tagja lesz. Minderre a kolozsvári folyóirat januári száma adott alkalmat, amely az erdélyi magyarság európai integrációjának tennivalóit és várható jótékony eredményeit mérte fel.

A tanácskozáson elhangzott előadások (és maga a januári Korunk) felelős latolgatással: inkább bizalommal, mint aggodalommal vizsgálták ezt a kétségtelenül történelminek tekinthető esélyt. A lehetőség valóban történelmi, minthogy Románia (és a román államon belül az erdélyi régió) európai integrációja egyelőre talán még fel sem mérhető esélyeket kínál mind az erdélyi magyarság autonóm intézményeinek megerősítése és felépítése, mind a magyarországi és erdélyi magyarság gazdasági és kulturális integrációjának minden korábbinál eredményesebb megszervezése, végül a kölcsönös magyar-román kiengesztelődés számára. A magyar-román határnak az a bizonyos „légneműsítése”, amelyről annak idején a nagyromán állam keretébe visszakényszerített erdélyi magyarokat vigasztalva Petru Groza miniszterelnök beszélt, eddig sohasem jutott el a megvalósulásnak még a közelébe sem, mi több, éppen a kommunista diktatúra évtizedeiben valóságos „vasfüggönyként” választotta el egymástól a hazai és az erdélyi magyarokat (és persze a magyarokat és a románokat).

Talán remélni lehet, hogy az európai integráció, amely nem csak a „vasfüggönyöket”, a „berlini falakat”, hanem a hagyományos értelemben vett határokat is lebontja az uniós tagországok között, végre valóban „légneműsíti” a magyar-román határt, és a nagyszabású kontinentális integráció rendszerén belül valóságos esélyt teremt a magyar integráció számára is. A kolozsvári tanácskozás, jóllehet számot vetett Románia uniós csatlakozásának nehézségeivel is, ezt a történelmi reményt fejezte ki. Mindez szépen ellenpontosztta a januári ég szürkességét és az utcák hidegét.

Pomogáts Béla

A kapu

Tulajdonképpen mi történt? A földrajzban azt tanultuk, hogy Európa az Urálig terjed. A történelemben azt tanultuk, hogy mi védelmeztük Európát az oszmán hódítással szemben és a nándorfehérvári győzelem örömeire szólalnak meg ma is a harangok délidőben. Azt mondogattuk, hogy Magyarország Európa egyik legizgalmasabb állama, mert itt a nyugati, a keleti és a balkáni kultúra találkozik egymással. Arról lehetett vitatkozni, hogy Közép-Európa, vagy Kelet-Európa vagyunk-e, de az nem vetődött fel, hogy kívül lennénk Európán. Most meg egyszer csak ott állunk Európa kapuja előtt. Ugyan milyen világrészben? Jó, jó, tudjuk, hogy az EU nem Európa, de a közhangulat mégis ezt sugallja. Tehát nem Európa, hanem az EU kapuja előtt toporgunk. A nemzet többsége valószínűleg be akar jutni a kapun. Ott jó a bárá-nyoknak. A nemzet szélső jobboldali kisebbsége kívül akar maradni a kapun. Szerintük ott belül farkasok vannak, megesznek bennünket. Mi ez a „kint a bárány, bent a farkas” játék? Amiről a hülyülésig ír a sajtó, beszél a média, zengik a semmitmondást a politikusok. Kinek lesz jobb, kinek lesz rosszabb? Nosza népszavazzunk!

Az ember gyermeki képzeletében eljátszik a gondolattal, hogy vajon mi lett volna az eredmény, milyen lett volna a nemzet sorsa, ha István királyunk népszavazásra bocsátja a kereszténységet. A népakarat szent minden demokratának, aki hisz a társadalmi szerződében. A szentség persze vitathatatlan, csak azt nem lehet tudni, hogy a jövő megítélésében, a létező akaratok közül a népakarat a legjobb-e, vagy a legrosszabb?

Franz Kaffka híres novellájában, amelyik A törvény kapujában címet viseli, valakinek az útja egy nyitott kapuhoz vezet. Ám, nem megy át rajta, mert az őr állandóan vadállatokkal és más veszélyekkel ijesztgeti, amelyek a kapun túl várnak rá. Így telnek el az évek, az egész élet. Amikor már haldoklik a kapu előtt, az őr odamegy hozzá és így szól: „Látod, ez a kapu a te számodra készült. De te nem mentél át rajta. És most már bezárom.”

Annyit már megértettünk, botorság azt latolgatni, hogy átosonva a kapun kinek mennyi pénz kerül a zsebébe. Ez a mi kicsinyes szempontunk. Holott már megint gyermekeinkről és unokáinkról van szó. Nekik pedig jobb soruk lesz, mint nekünk. Övék a jövő, amiről annakidején azt hittük, hogy a miénk. Most azonban nem tévedhetünk.

Tulajdonképpen mi még „büntiben” vagyunk a szocializmus miatt, amiből már csak egy-két év van hátra, azután slussz! Ez a kapun való átjutás igazi értelme. Fokozatosan megszűnnek gazdasági-pénzügyi hátrányaink, áttérünk a modern regionális gazdálkodásra, lebomlanak a vámhatárok, közös lesz a pénzünk, talán idővel több is lesz belőle, könnyedén válhatunk meg az elvándorló munkabíró hazafiaktól, kialakul korszerű iskolarendszerünk és egészségügyi ellátásunk, szóval mégiscsak jobb lesz mindenkinek, akiben van elég rugalmasság átfarmálódni a kecsegtető újféle sokmindenhez. A többiek? Egy fröccs mellett fogják mondogatni, hogy „ez már nem az én világom”.

Van még kérdés?

Nekem két kérdésem van. Az egyik: mostanában megjelent a vagyonukat csak milliárdokban kifejezhető, száz leggazdagabb magyar embert megutáltató arany kiadvány. Ezek a milliárdosok pénzüket kizárólag a tehetségükből és a szerencséjükkel szereztek, a rendszerváltás során elkótyavetyélt állami vállalatok megszerzéséről, fiktív magyar és külföldi üzletkötésekről, egyáltalán semmiféle simliról szó sem lehet. Ez a hír igazán örvendetes és alkalmas a gazdagokkal szemben táplált előítéletek oszlatására.

Azonban azóta az én szóhasználatomban alaposan kiterjedt a szegény ember fogalma. Ha szabad kategorizálnom: nyomorog az, aki éhezik, ingyenkonyhára jár, szakadt, nincs fűtése, sokszor lakása sem, legfeljebb napi egy doboz Marlboro cigivel és néhány felessel tudja vi-gasztalni magát. Klasszikus szegény az, aki a gyógyszerárban hiába kapar a táskájában, vagy a zsebében, végül visszaadja a számára szükséges gyógyszereket, s az önkiszolgáló éttermek-ben leselkedik a maradékok után. Nagyon szegény a sonkára, téliszalámira hiába áhítózó, a tarhonya leves diétán élő, foghíjas, aki karácsonykor lehullott fenyőágakat gyűjtöget, és már kikapcsolták lakásában a villanyt. Szegény, aki nem tudja igényei szerint iskoláztatni a gyere-két, állami műfogsor csattog a szájában, jó ismerőse a végrehajtó, az iskolában tanítványai számontartják, hogy hány szoknyája van, utazásról nem is álmodhat és hó végén 500 forintot kér kölcsön becsületszóra, a módosabbaktól, és a kínai piac törzsvendége. A szegénység árnyékában tántorog az a kiskereskedő, vagy kisiparos, aki adócsalás nélkül szög-re akaszthatja vállalkozását, netán sajátmagát is, s az Unió mint a végzet közeledik feléjük. Az EU tagként nálunk kialakuló szociális védelemről alig hallani. A szegényeknek meg kell elégedniük azzal, hogy sírjaik majdan az Unióban domborulnak?

Én nem vagyok sem szegény, sem gazdag. Én vagyok a középosztály. Mégis figyelem a lelke-met, amikor arról olvasok, hogy a női divatválaszték Magyarországon siralmas, így sokan kénytelenek külföldön vásárolni, (500 ezer forinttól felfelé.) Ma már tudom, hogy sem nekem, sem a fiamnak soha nem lesz 2-300 ezer forintos öltönyünk, 70 ezer forintos ingünk, százezer forintos cipőnk... Nem vagyunk hozzá elég tehetségesek. Sebaj, majd az unokáimnak! Kíváncsi vagyok szép lennék-e egy 25 ezer forintos kozmetikai kezelés után, ha rámkennék a 75 ezer forintos szemránckrémet, mit szólnának a nők, óh jaj, sose tudom meg.

A lelke-met pedig azért figyelem, mert a kiadvány előszavából megtudtam, hogy az SI (Sárga Irigység) veszélye leselkedik rám. „Ki tudja mire képes egy irigy ember, akinek semmi sem sikerül?” Jött SMS a szerkesztőknek: „Kedves szerkesztő bácsi! Szeretnék felnőni, kérem, hogy apukám ne szerepeljen a listán.” A mindenségit, ezek félnek. Pedig megtudtam, hogy „a sikertörténetek erőt is adnak: reményt, hogy hátha egyszer nekünk is bejön, vagy ha nekünk nem, akkor majd a gyermekeinknek.” Ez az! „Elérkezett nálunk is az a pillanat, amikor az SI-faktor felett győz a józan ész és a fejlődés.” Jelentem: a kiadvány elolvasása után a józan ész és a fejlődésben való hitem miatt egyre jobban szeretem a gazdagokat.

A másik kérdés: Az EU-val kapcsolatban sokmindenről szó esik, kivéve az európai kultúrát. Pedig annakidején már a neves filozófus figyelmeztetett minket, hogy az európai kultúrát nem a gazdag német autóalkatrész kereskedő képviseli, hanem itt őrizték a keleti térségben. Itt hallgatták Chopint, és a preklasszikusokat, itt olvastak Thomas Mannt és Kaffkát, itt vitatkoztak Heideggerről és Sorelről. Mást nem is igen volt őrizni.

Szeretném, ha az európai műveltség nem esne áldozatul a kizárólagos gazdasági-financiális szemléletnek. Félek, hogy hiába vigyázunk a strázsán, megfogyatkoznak az őrzők. Az idő pénz! De nem azért, mert az idő lehetőséget ad további pénzcsinálásra. A mondás fordítva igaz. A pénz idő! A pénz időt biztosíthat a szemlélődésre, az olvasásra, a zenére, a töpren-gésre... Erről valahogy nem szól a gazdagokat eszményítő kiadvány, legfeljebb némi látványos jótékonyságról. Kár. Mert én nem támogatásról, karitatív hangversenyekről, soktízezer forint-os belépőjegyekről, operabálokról beszélek, hanem a milliárdos saját szellemi fejlődéséről. Én bíztatom a Magasságot, hogy akinek pénzt ad, adjon kultúrát is hozzá. De attól tartok, hogy ez nem lesz elég.

Tudom, hogy József Attila értelmezése szerint a kapun túl a fehér emberek országai terülnek el. Ám, meg vagyok győződve arról, hogy - akárcsak nálunk - élnek közöttük gazdag, vagy szegény európaiak is, akik jól-rosszul próbálják élni a nagy közös akolban egyre elidegenedőbb életüket. Közöttük keresek szövetségeseket.

Popper Péter

Jáfet fiai

Így nevezi a zsidó és a keresztény hagyomány Európa népeit. A Biblia ugyanis a vízözön után újjáéledő emberiséget Noé három fiától, Sémről, Hámról és Jefetről származtatja, s ezt a tudományos szóhasználat is átvette: a közel-keleti népek és nyelvek a sémita, az afrikaiak a hámita, míg az indoeurópaiak a jafetita csoportba tartoznak.

Az ókori és a középkori zsidóság (és persze, a kereszténység is) igyekezett az általa ismert bibliai nevekkal azonosítani mindazon népeket, amelyekkel a sors összehozta őket. Így lett Spanyolországból Szeferad, Franciaországból Corfat, Németországot pedig azért nevezték Askenáznak, mert az ráhangzott a Rajna-mellék kora középkori francia nevére: Ascusion. A magyarokat a népvándorlás korában a héber kútforrások még turkim elnevezéssel említik, az Árpád-korban viszont Magyarhon is bibliai nevet kapott, s (nyilván a Hungária név hasonló hangzása okán) a Hágár országa névvel illeték.

Jól tudjuk, a korai magyar irodalom - a Halotti beszédől az iskoladrámáig - a Biblia emlőin nőtt fel, képei és fogalmai, szállóigéi és nyelvi fordulatai a Szentírás szövegéből fakadtak. A magyar nyelv és irodalom klasszikusai (Berzsenyi, Kazinczy, Kölcsey és Vörösmarty) a bibliai zsidó nép sorsában, kétségbeejtő tragédiáiban és csodás megszabadulásaiban mindig a magyarság történelmi helyzetét és reménykeltő jövőjét szerették volna látni és mindenki számára láttatni is.

Ez a különös, biblikus látásmód napjaink világában sem veszett ki. Sokan vannak még közöttünk, akik annak idején a német megszállást, a II. világháború szörnyű vérvesztését vagy a holokauszt poklát az egyiptomi szolgáshoz, a túlélést és saját szabadulását a kivonuláshoz hasonlították, nem tudván persze, hogy mindazt a pusztai vándorlás nem kevésbé sanyarú negyven esztendeje követi majd. Túléltek ezt a fájdalmas korszakot is, mégsem mondhatjuk el, hogy „itt van már a Kánaán”...

Európa küszöbén állunk, noha eddig sem voltunk távol, csupán ez a hosszú „vándorlás”, a „sok téveteg barázda” és főként a „testvérgyűlölési átok” szakított el tőle hosszabb-rövidebb ideig. Elvégre a magyar fejlődés kerek száz esztendővel ezelőtt éppenséggel utolérte a nyugat-európaiat, sőt, - szerény véleményem szerint - az I. világháború kitörése előtti néhány esztendőben, bizonyos mértékig meg is haladta azt.

Itt állunk újra Európa kapujában, s úgy tetszik, az egységes öreg földrésről szőtt százéves álom végre beteljesül. Nem lesz könnyű e küszöb átlépése, nem várnak minket vörös szőnyeggel, a jogok mellé kemény kötelezettségeket kell magunkra vállalnunk. A bibliai Jeremiás alakja jelenik meg szemünk előtt, aki nyakában igával jelent meg egykor a szövetségkötés értekezletén. A kapu most nyitva áll, s minél később lépünk be oda, annál nagyobb hátrányt kell majd ledolgoznunk. Gyermekeink, unokáink bizonyára hálásak lesznek nekünk ezért a lépésért. Kívül maradni egészen biztosan esztelenség lenne, s a nemzet öngyilkosságát jelenthetné.

Meggyőződésem, hogy a mai magyar parlamenti palettán szinte mindenki őszintén és komolyan az egységesülő Európa híve, ám egyesek (és nem is kevesen) nem ugyanazt értik alatta, mint a nagy többség. Egyazon szavakat használunk, ám fogalmaink mégis alapvetően eltérnek egymástól. Amikor Európa nevét említjük, valamennyien a földrész nyugati felére vetjük szemünket, ám egyesek nem a mai, hanem a hatvan-hetven évvel ezelőtti világot látják maguk előtt. Kétségtelen, Magyarország a két világháború között Európa szerves része volt, csakhogy az a világ, az a rendszer éppen a vesztébe rohant, megbékélés helyett háborúra,

hegemóniára készült. A népek és nemzetek, vallások és kultúrák egyenlőségével mit sem törődött, sőt, szembeállított minket a velünk szomszédos országokkal. Ma egy másik, fejlettebb Európa vár reánk, ahhoz szeretnénk csatlakozni.

Amikor demokráciáról szölunk, egyesek az ókori demokráciára gondolnak, a többség uralmára a mindenkori kisebbséggel szemben. Csakhogy ma a világ legtöbb részén a liberális demokráciát ismerik el, amely előnybe helyezi a kisebbség jogait, és figyelembe veszi véleményét. Ne felejtjük, ez a magyarság elemi érdeke is, hiszen a szomszédos országokban (és még a tengeren túl is) a nemzet jelentékeny része kisebbségben él, s csak akkor várhatjuk el az ő érdekeik megvalósulását, ha mi is mindent megteszünk ezekért az eszmékért idehaza.

Törvényei között Mózes, három és félezer éve (!), előírta a gyakran idézett szabályt: „Az idegent ne sanyargasd, hiszen ti ismeritek az idegen lelkét, mert ti is jövevények voltatok Egyiptom földjén” (Mózes II. könyve, 23. fejezet 9. vers). Immár, a bibliai zsidósághoz hasonlóan, a magyarság is megtapasztalta, mit jelent idegennek lenni, vagy azért, mert kénytelen volt elhagyni hazáját, vagy sajnálatos módon, - az országhatárok megváltoztatásával -, a hazája hagyta el őt. Ismerjük a megkülönböztetett kisebbségek életérzését, kötelességünk hát odafigyelnünk gondjaikra, segíteni problémáikon. Ezt várják el tőlünk ma Jáfet fiai, az egységes Európa alapszabályai. S a Szentírás is erre szólít fel minden hívő lelket, ahogyan Mózes később, beszédei során, már egyenesen az idegenek, szeretetére tanít: „Szeressétek az idegent, hiszen ti is jövevények voltatok Egyiptom földjén” (Mózes V. könyve, 10. fejezet 19. vers).

A modern európai demokrácia voltaképpen már nem ismeri, nem használja többé az „idegen” kifejezést, hiszen az úrutazás és az Internet világában egyértelművé vált, hogy mindannyian egyazon világ lakói, egyazon kultúra részesei vagyunk, valamennyi nép és vallás hagyományai fontosak lehetnek, megőrzésre és megismerésre méltóak számunkra. Csak együtt, csak egymásra figyelve őrizhetjük meg világunkat és értékeinket, máskülönben önmagunk ellen fordulnánk. Hiszen - a Talmud szavával élve - aki az idegenben testvérét nem látja, az előbb-utóbb testvérét is idegennek nézi”.

Raj Tamás

Remények és kételyek

Az Európai Unióba vámmentesen szállítható 600 ezer tonnás búzakvótának alig tíz százalékát használtuk ki tavaly, annak ellenére, hogy több mint félmillió tonna kenyérnek való vár még eladásra a magtárakban. Az ok: a magyar búza még így sem versenyképes az orosz és ukrán gabonával szemben. A kereskedők az importsajt-kvóta tízszeresét igényelték erre az évre, mert mint mondják: „az uniós tagországokból származó sajtok jobb minőségűek és sok esetben az áruk is kedvezőbb a hazainál”. Meglepő kijelentések? Nem hiszem. Már jó ideje tény, hogy a sertéshús, a primörzöltségek, de még a virág is olcsóbban szerezhető be az Európai Unióból, mint a honi termelőktől.

Az élesedő piaci verseny hátrányait saját bőrén megtapasztaló gazdák szorongása, az uniós csatlakozástól való félelme bizony jogosnak ítéltető. Nem vigasztalja őket, hogy elfogadható termelési kvótákat sikerült kiharcolni, melyek egy ideig nem korlátozzák a magyar mezőgazdaság teljesítményét, miként az sem, hogy az EU által ajánlott szűkmarkú, 25 százalékon induló közvetlen támogatást már az első évben 55 százalékra ki lehet majd egészíteni. Ennek kétségtelenül örülni lehet, de a vidéket járva az ember mégis azt tapasztalja, az érintettek körében nyoma sincs semmiféle hurráoptimizmusnak. A világ agrárügyeiről kicsit is tájékozott termelők ugyanis tisztában vannak azzal, hogy a magyar mezőgazdaság sokat veszített versenyképességéből, s e vert helyzeten a remélt brüsszeli támogatásokkal sem lehet rövidtávon változtatni. Aggodalmukat tovább növeli, hogy a belépéskor az élelmiszer-behozatalt sújtó kereskedelmi korlátok megszűnnek, ezzel az eddiginél is élesebb versenyre számíthatnak itthon. Sajnos az utóbbi években az uniós szállítók mind nagyobb részesedéshez jutottak a magyar piacon a hazai termelők rovására. Úgy tűnik, a belföldi piaci részesedés megtartásához - nem is beszélve az egykori külpiaci pozíciók visszaszerzéséről -, az agráriumnak a jelenlegi nagyságrendekkel meghaladó beruházásokra lesz szüksége.

Honnét vegyék a pénzt fejlesztésekre a gazdák, ha zsebük leginkább üres? Bár vannak vitán felül kedvező hitelkonstrukciók, melyek a termelők ez irányú gondjain enyhíthetnek, de a túlzott eladósodás végzetes lehet a csatlakozás nagy megrázkódtatásokkal járó kezdeti éveiben. Az eddigi nagyvonalú adóskonszolidációs programok, melyek a gazdálkodóknak rendszeresen mentőövet nyújtottak, a belépés után már nem alkalmazhatók. Aki most elbukik, az szinte bizonyos, hogy végleg eltűnik az agrártermelők mezőnyéből. A többség érzi ezt a veszélyt, s föltételezem, alaposan meggondolja, mennyire adósodjon el. A hatékony termelést lehetővé tevő új technológiák és technikák beszerzéséhez a hitelfelvétel tehát csak részben nyújthat megoldást. A tartós életképességet biztosító fejlesztésekhez olyan mértékű vállalkozói tőkebevonásra van szükség, mellyel kevés jelenlegi tulajdonos rendelkezik. A továbblépéshez tőkeerős partnereket kell találni, s ha ez nem sikerül, a gazdaság részben, vagy egészben történő eladása előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik.

A magyar mezőgazdaság a fentiekben említett gondok ellenére nem áll üres kézzel Európa kapujában. Termelési adottságaink a legkedvezőbbek közé tartoznak. A magyar föld termékenység, művelhetősége, a talajok minősége és az éghajlati viszonyok is jobbak az európai átlagnál. Nagy előnyünk továbbá, hogy mezőgazdaságunk környezeti állapota is kedvezőbb, mint a nyugat-európai országoké. A rendelkezésünkre álló ökológiai adottságok tehát biztosítják a szükséges alapfeltételeket ahhoz, hogy Magyarország az Európai Unió versenyképes mezőgazdasággal rendelkező tagállamai sorába tartozzon.

Számosak azonban hátrányaink is. Hazánk agráréletében ritkán volt folytonosság, szerves fejlődés, nyugodt, kiszámítható közgazdasági környezet. Ezért nem halmozódhatott fel elegendő szellemi és tárgyasult tőke úgy, mint nyugaton. A magyar gazdákon rendre átgázolt a történelem, gyökeresen feldúlva mindent, amit fáradtságos munkával szorgos kezek addig összegyűjtöttek. Különösen igaz ez a II. világháború utáni időkre. Egy emberöltőn belül volt földosztás, padlásseprés, „önkéntes” szövetkezés, majd földkárptólás, privatizáció, kiválasztésválás és megint újrakezdés. Nem csoda, hogy sokan belefáradtak az állandó alkalmazkodásba s most passzívan várják a megint újat, a Közös Agrárpolitikát (KAP), melynek működési mechanizmusa minden előzőnél bonyolultabb és bürokratikusabb. A KAP által kínált lehetőségek aprópénzre váltásához kevés az, ha valakinek a „kisujjában” van a szántóvetés, vagy az állatokkal való foglalatosság. El kell igazodni a pályázati feltételek dzsungelében, nyilvántartást kell vezetni, adatokat szolgáltatni, adóbevallást készíteni és sok minden mást, amit gazdáink eddig félvállról vettek.

De mi van a Lajtán túl? Elmondhatjuk: hozzánk képest a nyugati gazdák „burokban” születtek. Már őseik is irigylésre méltó gazdasági-társadalmi környezetben gazdálkodhattak. Nem váltak „kulákká”, elkerülte őket az „önkéntes” szövetkezés, nem vették el földjeiket, miként állataikat és más termelési eszközeiket sem. Gazdálkodási tapasztalataikat apáról fiúra örököthették, és mindig bőven jutott nekik a brüsszeli támogatásokból. A Közös Agrárpolitika hatékonyan működő modell. Eredeti céljaiból sok minden megvalósult. A Község önellátóvá vált, a termelői jövedelmek méltó megélhetést nyújtanak a gazdák millióinak, s fejlődik a vidék is. A nyugati farmerek mára tökeerős vállalkozókká váltak, felhalmozott vagyonuk komoly befektetésekre ad lehetőséget. Tapasztalom, ez a tőke alig várja már a csatlakozást. Kitárul Európa keleti kapuja és „Drang nach Osten?” - kérdezhetnénk. Nem kétséges, hogy igen a válasz.

Az Európai Unió legtöbb országában ugyanis a mezőgazdasági művelésre alkalmas föld igen drága és még a magas támogatások mellett sincs arányban annak jövedelemtermelő képességével. A földbérleti díjak is magasak, néhány EU régióban megközelítik a száz ezer forintot hektáronként. Magyarországon és a többi csatlakozásra váró jelölnél a földárak maximum a tizedét érik el a nyugatiaknak s a bérleti díjak is szerények. A béreket illetően is közel hasonló a különbség, ami még vonzóbbá teszi a térséget az uniós agrárvállalkozók szemében. Mivel az uniós „garantált” felvásárlási árak a csatlakozás pillanatától kezdve keleten is érvényesek lesznek, sok nyugati agrárvállalkozó úgy véli, hogy a „keleti” termelési költségek és „nyugati” árak mellett extraprofit érhető el.

Befektetési célponttá elsősorban a nagygazdaságok, azon belül a tartós földbérlettel, tejkvótával és jó minőségű szántóval rendelkezők válhatnak Magyarországon. A családi típusú farmgazdálkodás a fejlett gazdasággal rendelkező országokban, így az Európai Unióban is visszaszorulóban van. Ezek iránt kisebb érdeklődés várható. Ennek oka részben közgazdasági természetű, tudniillik az erősen koncentrált feldolgozóipar és a kereskedelem előnyben részesíti azon gazdaságokat, melyek egyöntetű, jó minőségű alapanyagot nagy tételben tudnak eladásra kínálni. Másrészt nyugaton mind kevesebben vállalják a nehéz paraszti munkát, mely hétvégeken és télen-nyáron a farmjához láncolja a gazdát. A bér munkát igénybe vevő áru-termelő nagyfarmok életképesebbek Észak- és Dél Amerikában és - mint a keletnémet példa bizonyítja - az Európai Unión belül is.

A hazai nagygazdaságok előnye sajnos a méretben ki is merül, mert jellemzően tökehiányosak, gépeik amortizálódtak, gazdasági épületeik felújításra várnak és fölös munkaerővel rendelkeznek. Versenyképességük helyreállításához egyenként több százmilliós fejlesztésre lenne szükség. Akinek nincs saját pénze, s hitelt sem kap, annak nem lesz sok választása.

Vagy csődbe jut, vagy gazdaságát másoknak értékesíti. Az új befektetők többsége az EU tag-államokból fog érkezni. Így övük lesz a „magyar” termelési kvóta egy része, s itt is hozzájutnak az uniós támogatási pénzekhez. Ez fájhat egyeseknek, de jelenlétük hasznos is lehet. Felgyorsítják a magyar agrárgazdaság régóta várt modernizációját, keresletet teremtenek a mezőgazdasági termelést kiszolgáló tevékenységek körében, s ezzel közvetlenül is hozzájárulnak a magyar vidék fejlődéséhez.

A Közös Agrárpolitika támogatási programjai alapján nem nehéz megjósolni, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás rövid időn belül átrendezi a magyar birtokstruktúrát. A KAP a nagyoknak kedvez. Ezt Brüsszel sem tagadja, sőt azért nem akarta a közvetlen támogatásokat kiterjeszteni a csatlakozókra, hogy „ösztönözze náluk a birtokkoncentrációt, az életképtelen kisgazdaságok felszámolását”. Az agrárháztartások száma azonban a belépéstől függetlenül is tovább fog mérséklődni. Agrárkutatók állítják: egy évtizeden belül az egyéni gazdák száma a mainak felére-harmadára csökkenhet, s a társas vállalkozásokban foglalkoztatottak létszáma is számottevően zsugorodni fog. A Közös Agrárpolitika jelenlegi formájában nem tud segítséget nyújtani a vidéki munkanélküliség enyhítésében, s szinte bizonyos, hogy a hagyományos agrárvidékeken a munkanélküliek száma a csatlakozás után átmenetileg megugrik majd. Várható tehát egy újabb társadalmi sokkhatás, s tovább bővülhet az euroskeptikusok tábora. Nincs kétségem afelől, hogy lesznek politikusok, akik kihasználják majd az alkalmat s rájuk támaszkodva, unióellenes érzelmeket felkorbácsolva próbálják politikai karrierjüket építgetni.

Ez írást olvasva sokaknak úgy tűnhet, sötéten látom a magyar agrárjövőt az uniós keretek között, és én is a csatlakozás ellenzői közé tartozom. De éppen az ellenkezőjét vallom. Nincs igazi választási lehetőségünk. Az Európai Unióból nem lehet kimaradni, még akkor sem, ha a belépés az agrárium sorait alaposan átrendezi. Az Európai Közösséghez való csatlakozás a kevésbé fejlett tagjelölteknek, mint Írország, Spanyolország és Portugália óriási gazdasági fejlődést hozott, amiből hétköznapi emberek is profitáltak. Nem kétséges számomra, Magyarország is képes lesz élni a tagságból fakadó lehetőségekkel, hiszen ezeréves történelmünk bizonyíték rá: életre való nemzet vagyunk. Bízom abban, hogy a történelmi viharokban és a közelmúlt belpolitikai csatározásaiban megedződött gazdák jó része túléli a csatlakozással járó megrázkódtatásokat, s mint az írek, idővel mi is visszaszerezzük pozícióinkat itthon és a 450 milliósra bővült európai élelmiszerpiacon is.

Raskó György

Valahol Európában... Magyarországon

A 130. születésnapját ünneplő Népszava forrása és ösztönzője volt a XIX. és XX. században a magyar munkásság küzdelmeinek és önszerveződésének, amellyel hozzá akart járulni Magyarország sorsának jobbra fordításához. Nem véletlen, hogy az értékes kultúra és művészet felkarolásában a két világháború között oly sokat tette a lap. A híres, 1941-es karácsonyi számban, a szerkesztők képesek voltak háborúellenes táborba hívni Szegfű Gyulától Móricz Zsigmondig a magyar szellemi élet kiemelkedő személyiségeit, ezzel akkor az egyetlen nemzeti összefogást megteremtve a háború ellen. Ez a törekvés is azt sugallta, hogy nemzeti összefogásra van szükség a társadalom valamennyi jelentős szereplője között, ha az ország sorsáról van szó.

Ma sincs másként. Nemzeti egység kell az alapkérdésekben ahhoz, hogy az európai egységnek magabiztos, elismert alkotó résztvevői lehessünk. A Népszava 130 éve mindennapi szervezője az együttműködésnek a jobb élet- és munkafeltételekért, szószólója a művelődés és a tanulás széleskörű elterjesztésének.

Ha jobb pozíciókat akarunk elérni az érdekérvényesítésben, ha jobb feltételeket kívánunk teremteni a minőségi munkához, akkor napjainkban is meg kell oldanunk a feladványt: „ma a sok munkád miatt nem tudsz tanulni, holnap a tudatlanságod miatt nem lesz munkád”.

Jelen pillanatban mindkét tekintetben hiányosságokkal terhelt Magyarország. Többek között ezért is erősödik a pesszimizmus az európai csatlakozást illetően, hiszen sokan úgy érvelnek, még alkalmatlanok vagyunk a belépésre. Mindennapi terheink lehetetlenné teszik a csatlakozás tanulási folyamatának elvégzését. Ha alkalmatlanként kerülünk megmérettetésre, akkor annak csakis rossz lehet az eredménye. Ha jobban megvizsgáljuk a kérdést - folytatják az „europesszimisták” - akkor beláthatjuk, hogy társadalmi méretben nemcsak hogy nem vagyunk felkészülve a csatlakozásra, de a többség még azt sem tudja, mire kellene felkészülnie. Hogyan lehetne helyesen dönteni, ha tájékozatlan az ország?

Ugyanakkor az EU csatlakozás esetében nem valami új, valami egészen speciális feladatról van szó, hanem arról, amiről az elmúlt tizenkét évünk is szólt: versenyképességünk javításáról, oktatásunk fejlesztéséről, mezőgazdaságunk átalakításáról, egészségünk megtartásáról, vagyis a haladás, a progresszió, az európai verseny vállalásáról.

Végig kell gondolnunk, hogyan tudunk közösen országunknak Európába integráló jövőképet építeni, s arra egy jobban működő-fejlődő országot teremteni; hogyan tudunk humánusabb társadalmat szervezni, hogyan tudunk életminőségünkön javítani - miképpen leszünk gyakrabban boldogok.

Rólunk van szó, belügyeinkről és magánügyeinkről. Nevezetesen arról, hogy ezentúl egy szövetség törvényeinek megfelelően kell ezeket intéznünk. Olyan törvényeknek kell eleget tennünk, melyek mentén Nyugat-Európában egy sokunk számára régóta vágyott világot teremtettek, ha nem is szeplők nélkül. Ami engem illet: Európa- és csatlakozáspárti, pontosabban európai magyar-párti vagyok.

Fiatalemberként végigcsináltam a könyörtelen, néha félelemmel teli gazdasági rendszerváltást. De itt nemcsak az én tapasztalataimról van szó. Ismerem például Veregyházon azokat a családokat, akik saját egzisztenciájukat ezekben az években építették fel. Nem tettek mást, mint dolgoztak, pontosabban JÓL DOLGOZTAK. Akkor is jól fogták meg a munkát, amikor életükben először léptek be egy gyógyszerüzembe, és így tettek akkor is, amikor magyar,

osztrák, német, amerikai vagy éppen francia tulajdonosok világszínvonalú elvárásainak kellett megfelelniük. Legtöbbjük ma is sikerrel állja a próbát: dolgozik és tanul. Alkalmazkodik az új kihívásokhoz, önmagába, saját munkaerejébe és eszébe akkumulálja értékeit. Ezért fizetik meg, így tud gyarapodni, biztonságban tudhatja családját, jövőt ígér gyermekeinek, és magabiztosan lép majd Európába.

A magyar ember szeret jól élni, képes ezért tenni, s alkalmas azt megtanulni. Nemcsak meggyőződésem, de ugyancsak gyakorlati tapasztalatom, hogy a társadalom gazdaságon túli területein is előreléphetünk. A veregyházi Misszió Egészségügyi Központban például már évek óta európai színvonalon szervezik és irányítják a betegellátást. Egyre intenzívebb része ennek a folyamatnak a betegségmegelőzés, az egészség megőrzése. Hiszen mi is szeretnénk tíz-húsz évvel tovább élni, mint ahogy ez Nyugat-Európában természetes.

Ha az oktatás, közigazgatás, közösségi élet és környezetvédelem területeit tekintjük, mindannyian tudjuk, sok a tennivaló. Mert Európából nemcsak a gazdasági verseny néha kíméletlen rendszerét, de a szolidaritás, a biztonság, a harmonikus élet módszereit is át akarjuk venni.

Én ma egy olyan Magyarországot látok Európa kapujában, amely fennmaradásáért küzdve ezeréves véres szenvedéssel tapasztalta és zsigereiben ma is érzi, nincs békessége, harmóniája Európából kirekesztve; igazolta a gazdaság területén, hogy gyorsan tud alkalmazkodni és tanulni, vagyis messzemenően versenyképes az értékteremtésben; nem Európának, hanem önmagának kell, hogy megalkossa nemzeti jövőképét, ennek megvalósítása során lesz magabiztos, és egyben nélkülözhetetlen európai partnerei számára; érzi, tudja, hogy az új nagy Európai Uniónak nem pici, hanem legalább közepes befolyással bíró szereplője lesz; tudja, hogy az egészségügy, az oktatás és a közigazgatás modernizálásával felzárkózását alapvetően befolyásoló, egész Európának fontos értékeket teremthet. Szellemi értékeinkre támaszkodva az értékhasznosításban Európa megbecsült nemzetévé válhatunk.

Tehát egy olyan Magyarországon élek, amely végre megkapta az oly sokszor vágyott választ a költői kérésre: „sors nyiss nekem tért!”.

Most egy lehetőség előtt állunk, amihez az egész társadalom pozitív hozzáállása szükséges. A lehetőséget akkor tudjuk megragadni, ha előhívjuk magunkból a szinte már berozsdásodott együttműködési készségünket, ha most ezer viszály ellenére is a lényegben egy irányba mozdulunk, ki-ki a maga módján, a maga ritmusában, a maga értékei mentén. Meg kell tanulnunk mi kell ahhoz, hogy jól tegyük a dolgunkat, hogyan tehető jobbá életünk.

Nem csak a gazdaságban és a munkában, hanem a mindennapi életben is boldogulni akarunk.

Somody Imre

Penitencia

A holland királynő hivatalos magyarországi látogatásának második napján este került sor a Magyar Állami Operaházban arra a díszhangversenyre, melyre feleségemmel együtt jómagam is hivatalos voltam. Protokoll-meghívónk az I. emelet jobboldali 12-es páholyába szült. Mikor kinyitottam a páholy ajtaját, valaki már ott ült az első sor egyik székén: Paskai László bíboros, Budapest-Esztergom érseke. Miközben szívélyesen üdvözöltük egymást, agyam lázasan dolgozott: hová ültessem a feleségemet? Az illendőség azt kívánta volna, hogy ő üljön az első sorba. De a bíboros mellé? Ha én hátrébb ülve eltűnök a páholy sötétjében, az a látszat keletkezhet, hogy a főpap egy nő társaságában jött meghallgatni a hangversenyt. Ha Londonban lettünk volna, egy percig sem habozok. VIII. Henrik óta ugyanis az anglikán klérus tagjai - érvényesen! - egyidejűleg mind a hét szentség felvételére jogosultak. Mifelénk azonban a cölibátusnak köszönhetően az antiklerikális pletyka azonnal szájára veszi azt a papot, akit nővel láttak. Úgy döntöttem tehát, hogy inkább a nejemmel szemben követelek el kisebb illetlenséget. Beültem az első sorba az érsek mellé, szeretett feleségem pedig a hátam mögött helyezkedett el, mintha csak a Vajdaságban lennénk.

Miután leültem, jobbra néztem. Ekkor vettem észre, hogy a mellettünk lévő páholyban Acerbi érsek, vatikáni nuncius foglal helyet. Mély tisztelettel köszöntöttem, ő udvariasan hogylétem felől érdeklődött, majd mindketten feszülten figyeltük, hogyan foglalja el helyét a zenekar az operaház színpadán. Megnyugvással vettem tudomásul, hogy a hangverseny kapcsán felvetődő teológiai kérdéseimre szomszédaimtól haladéktalanul autentikus választ kaphatok. Ami nem is volt olyan lebecsülendő szempont, lévén a holland királynő protestáns...

A helyzet tisztázatlanságához jelentős mértékben hozzájárult az a tény, hogy ő királyi fensége az amszterdami filharmonikusokat magával hozta, és most épp ők telepedtek le a zenéléshez. Akkor hát ki kinek a tiszteletére ad hangversenyt? A Magyar Köztársaság elnöke a királynő, vagy a királynő a köztársasági elnök tiszteletére?

Arra már a nuncius úr hívta fel a figyelmemet, hogy a holland zenekar zenészei a megszo-
kotthoz képest teljesen más ültetési rend szerint foglaltak helyet. A karmesteri pulpitustól jobbra, ahol a csellisták szoktak ülni, most hegedűsök ültek. A csellók és a nagybőgők középu-
tt tűntek fel. Meglepő volt látni az üstdobosokat hátul a jobb sarokban. Politikai fertőzöttségem okán először politikai okot sejtettem a jelenség mögött. Ezt azonban hamar elvettem. Több NATO ország zenekarát láttam már muzsikálni, de az ütőhangszerek rendre a bal oldalon foglaltak helyet. Más magyarázatot kellett tehát találni. A legelképesztőbb azonban a fúvósok összevisszasága volt. Fafúvósok ültek rézfúvósok között, előtt, mögött. Valószínűleg az egyházi méltóságok közelsége okozta azt a gondolattársítást, mely egy (mesebeli) cigányzenekar római látogatásáról szólt, és amelynek során az ebédnél - a brácsás elmondása szerint - az asztalnál úgy ültek, hogy egy cigány, egy pápa, egy cigány, egy pápa...

Rémülten gondoltam arra, mi lesz itt, ha a zenekar vezénylesére magyar karmestert kértek fel. Amikor a szerencsétlen megszokás alapján beintí a csellistákat, váratlanul a hegedűsök szóla-
latják meg hangszereiket, és a hárfa lágy hangjai helyett a dob kemény ütései reszkettetik meg a levegőt. Csak akkor nyugodtan meg, amikor a műsorközlő bejelentette, hogy a zenekart Eric van de Akárki vezényli. Bejelentett azonban mást is! Mégpedig azt, hogy a zenekari számok előtt egy kimondhatatlan nevű énekesnő Mahler Öt német dalocska című művét fogja előadni.

Rosszat sejtettem. Nem csak azért, mert - Isten bűnül ne vegye! - Gustav Mahlert mindig unalmasnak találtam. Emlékeimben elevenen élt egy pár évvel korábbi zeneakadémiai est, melynek során, ugyancsak egy hollandiai művésznő, Alban Berg Altenberg dalait adta elő. Az érthetetlenül egy romantikus zenei est keretébe beszorított Berg műre a zeneileg nyilvánvalóan alulfejlett közönség nem volt felkészülve és nagyon illetlenül viselkedett. Voltak, akik röhögő görcsöt kaptak, egyesek fütyültek és káromkodtak, és nem kevesen voltak, akik lódobogáshoz hasonló zajok keltése közben elhagyták a nézőteret.

Csak abban reménykedtem, annak ellenére, hogy nem szeretem, Mahler azért mégiscsak más. Aztán megjelent az énekesnő. Földig érő, ezüstdíszítésű, sötét bordó bársonyruha volt rajta. Wagner operákba illő termete inkább Schalkhammer Antalhoz, semmint Házi Erzsébethez tette hasonlatossá. Az énekesnő alt volt mind hangtartományát, mind életkorát illetően. Méltóságteljesen meghajolt, majd elkezdett énekelni. Sikolyszerű, hihetetlen hangerővel hallatott magasabb hangokat monotóniába torkolló, már-már bariton mélységű hangok követtek. A Mahler megzenésítette verseny szinte mindegyike négy-öt versszakból állt és az énekesnő irgalmatlanul elénekelte valamennyi strófát. Alapvetően kíséret nélküli, a capella műről volt szó, de mégsem annak steril értelmében. A legváratlanabb pillanatokban ugyanis az egyik csellista fortissimo a húrok közé csapott, ám ez csak két-három hang megszólaltatására szorítkozott. Az énekesnő hangjai és a csellón megszólaltatott hangok között semmiféle korrelációt nem bírtam felfedezni. Így a mai napig él bennem a kétely, hogy egyáltalán ténylegesen cselló kíséretéről volt-e szó, vagy mindössze arról, hogy az egyik zenész unalmában elkezdte hangolni a hangszerét.

Ha jól emlékszem, a negyedik dalocska közepe táján járhattunk, amikor nem bírtam tovább. Közel hajolva Budapest-Esztergom érsekéhez sűgva így szóltam:

- Bíboros úr, támadt egy ötletem. Gyónás alkalmával penitenciaként ki lehetne szabni ennek az öt dalocskának kötelező végighallgatását.

Az érsek szeművege mögül hosszan elgondolkodva rám nézett. Tekintete akkor is halálosan komoly maradt, amikor fojtott hangon csak annyit mondott:

- Igen nagy kell legyen annak a bűne...

Az emlékezetes hangverseny óta több, mint fél évtized telt el. Nincs tudomásom arról, hogy azóta bárki is az Altenberg dalok, vagy Mahler Öt német dalocskájának meghallgatási kötelezettségét kapta volna bünbánati elégtételül.

Lehet, hogy azt a bizonyos igen nagy bűnt azóta sem követte el senki?

Szabó Iván

„Egy nagy csapat tagja leszek...”

Hitler uralomra jutása évében, 1933-ban első elemista voltam a budapesti Németbirodalmi Iskolában. A diákság koedukált és nemzetközi volt. Jó és kevésbé jómódúak, más-más vallásúak. Mégis ideális közösségben éltünk. Imádtam iskolába járni.

1938-ban Hitler bekebelezte Ausztriát. A német csapatok bevonulását követő napon padtársam, akivel négy évig elválaszthatatlanok voltunk, elült mellőlem. Egy német mellé. Vigasztalhatatlan voltam. Egy világ omlott össze bennem. Hosszú életem során nagyon sokszor történt, hogy átültek mellőlem. Lassan, de hozzászoktam. Édesapám látva bánatomat így vigasztalt:

- Ne búsulj, Évikém, kegyetlen világában élünk, de ez csak átmeneti állapot. Túléljük. Tedd a dolgod! Meglátod, eljön még egy gyűlöletmentes, emberséges, boldogabb világ.

Ezt mondta 1941-ben, amikor egy tollvonással származásom miatt kizártak a magyar sportból.

Ezt mondta 1944-ben, amikor Magyarországot megszállták a németek.

Ezt mondta, amikor a nyilasok átvették a hatalmat, és engem elhurcoltak.

Ezt mondta 1945-ben, amikor a szovjet csapatok bevonultak.

Ezt mondta 1957-ben, a megtorlás idején.

Azt mondta minden szilveszterkor, hogy augusztusban kivonulnak az ideiglenesen hazánkban tartózkodó szovjet katonák.

Ezzel hittelt távozott 1968-ban, egy másik dimenzióba, itt hagyva minket egy átmeneti világban.

Édesapámnak nem mindenben lett igaza. Kivonultak a szovjet katonák, kinyíltak a határok, és hosszú évtizedek óta először demokráciában, szólásszabadságban élünk. Örömködbe azonban egy kis üröm vegyül. A szólásszabadság kockázatairól és mellékhatásairól elfelejtettük megkérdezni „orvosunkat, gyógyszerészünket”. Így történhetett, hogy az élet minden területén elterjed a durva hangneme, egyre gyakoribbak a rágalmak és cáfolatok, az ígéret-riogatások, állítások-tiltakozások, megfélemlítések, kinyilatkoztatások, az állandó bűnbak keresés, az egymásra mutogatás feltartóztathatatlan, mindet elsöprő áradata zúdul ránk. Ember legyen a talpán, aki kiigazodik ebben a kavalkádban, ahol mindenki gyanús, aki él, de különösen azok, akik a régig rendszerben már léteztek. Azt azonban minden józan embernek tudnia kellene, hogy ez senkinek sem jó. Különösen egy egész országnak. Úgy tűnik a gyűlölet-mentes, emberséges, jobb világra még egy ideig várnunk kell. Valószínűleg kockázat és mellékhatás a kokárda körül keveredett vihar. Mindenkinek szíve-joga nyilvánosan viselni identitásának szimbólumát. De hogy kerül ide a Rákosi rendszer sok mindenkire veszélyes szlogenje: „Aki nincs velünk, az ellenünk van”?

Nem értem, illetve nem akarom érteni.

Azon gondolkozom, vajon mi a különbség a kokárdások és többi magyar hazaszeretete között. Ha emlékezetem nem csal a sárgacsillag és vöröscsillag viselése is csak bajt hozott hazánkra. Akkor is előfordult, hogy emberek nem álltak egymással szóba, de hogy jövök én ahhoz, hogy a fordulat után egy évtizeddel a piacon az árus rosszállóan megjegyezze:

- Ejnye, ejnye, egy olimpiai bajnok kokárda nélkül!

Jobbnak láttam nem reagálni. Mit is mondhattam volna? Hogy „belgának” érzem magam?

A jeleknek és jelképeknek mindig komoly szerepük volt az életben. Az én életem legfontosabb jelképei: a nemzeti zászló és a himnusz. Pályafutásom legboldogabb pillanatai voltak, amikor a világversenyeken hazám és az én tisztelemre felhúzták zászlónkat és eljátszották a Himnuszt. A győzelmek és világcsúcsok megdöntése után nem a kiejthetetlen magyar személyneveket jegyzi meg a sportvilág, hanem a nemzetiségünket.

Miért kellene nekem vagy bárkinek szimbólumokkal jelezni magyarságát? Magyar az, aki annak vallja magát. Az ember gyerekkora, a szülők, az anyanyelv, a közös kultúra, az ízek és illatok, a kitörölhetetlen közös múlt kovácsol össze bennünket, elszakíthatatlan szálakkal.

Itt állunk bebocsátásra várva Európa kapujában. Bemenjünk? Ne menjünk? Ez itt kérdés. Nem értek a politikához, még kevésbé a közgazdasághoz. Így a kapott információk alapján sem tudnék dönteni. Gondolom rajtam kívül több millió honfitársam is így van ezzel. Érték azonban a sporthoz. És az ezen a téren szerzett tapasztalatok alapján fogok dönteni az IGEN mellett. A sportban nagy csapatban, jobb körülmények között egy közepes versenyző is jobb eredményekre képes, ha nem a sültgalambot várja, hanem keményen, megszállottan mindent megtesz a sikerért. Ugyanakkor egy kis csapatban, rosszabb körülmények dolgozó világklasszis nehezebben ér a csúcsra. Persze úgy gondolom, ehhez hozzátartozik a mögötte álló közösség összefogása. Remélem, hogy megérem, és én is egy nagy csapat tagja leszek.

Székely Éva

Repedés

Az utolsó évek egyik legfontosabb közös tapasztalata a kiszámítható, kalkulálható életpályák leépülése volt. A munkahelyek biztonságával kapcsolatos hitek megroppanásában a „rendszer-váltást” követően három nagyobb hullám érzékelhető. Az első az egykori szocialista piacra termelő nagyvállalatok csődjével úgy 1992-93 táján szakadt ránk. A második a ‘90-es évek közepén az állami értelmiségi munkahelyek fogyásával jelentkezett. Végül a harmadik az utolsó hónapokban válik kitapinthatóbbá, amikor néhány multi látványosan csomagolni kezdett. Az első hullámot még a nyilvánosság egyfajta fátumként élte meg. Eltűnnek a keleti piacok, tehát csődbe mennek azok az ágazatok, amelyek termékeit ide szánták. A rendszer-váltásért áldozatokat kell hozni. Az érintetteket, persze, a reformerek sajnálták. De hát végül is a változások elsősorban a nagyvállalati munkásokat fenyegették. Ők meg úgyis a régi rendszer kivételezettjei voltak, hát most majd egy kicsit összébb húzzák magukat. A reformerek végül is a középosztályból érkeztek, az meg akkor még biztonságban érezte magát.

A második hullám járt a legtöbb zajjal, hiszen fehérgalléros munkahelyek szűntek meg. Míg az első hullám majdnem szükségszerűnek tűnt, itt most szinte mindenki értetlenkedett.

A harmadik hullámmal a közbeszéd egyelőre nem tud mit kezdeni. Végül is a leépülő termeléssel, a korábbi világ technológiai kultúrájával szemben a külföldi tőke tűnt az egyetlen alternatívának. A régi gazdasággal szemben ezek a cégek szimbolizálták az újat, a modernet, mindazt, ami ‘89 után a vállalatoknál elkezdődött. Az első időkben, talán 1993-94-ig még a vállalkozó az igazi hős, ő Dávidként az elhízott Góliát kihívója. A sajtószövegekből azonban jól látszik, ahogy ez a megváltó modell gyorsan kopik, s helyét szinte azonnal elfoglalja a multi, a nemzetközi nagyvállalat. Az igazi Góliát, aki ugyanazt tudja, amit legszebb férfikorában a régi, de még sok másra is képes. Ugyanolyan hűséges és megbízható, mint amilyen a korábbi óriás volt és mégis hatékonyabb. A Danone győri keksz-konfliktusáig a médiában e hit töretlen. Akkor a tiltakozó munkások képe a kétségeket egy pillanatra eladhatóvá tette, de később az egész jelenség, mint helyi jelentőségű sztori kikerült a nyilvánosságból. A kommentároktól a most összepakoló elektronikai összeszerelő üzemekkel kapcsolatban pedig láthatóan mindenki tartózkodik. Persze, hozzánk a ‘90-es években nagyjából az egyszerűbb informatikai eszközök gyártása és a gépkocsi ipar települt. S ezekben az ágazatokban a világban mostanában folyamatos a túlkínálat.

A három hullám következménye együtt végül is ugyanaz. Gyorsan fogynak a biztos, „nyugdíjas” állások. Az egykori vasutast, vagy postást nem az egyenruhájáért, vagy szabályozott munkarendért, hanem a biztos, programozott életpályáért irigyelték. A ‘80-as évek végéig egy kiszámítható világban mindenki magát is odaképzelte valamelyik polcra. A stabilitás nem volt érték, inkább elmaradottságnak tűnt. A ‘90-es évek új bizonytalansága ezután a versenygazdaság működésmódjából, az ágazatok összeomlásából és a világban egyébként is végbemenő vállalatszervezési és technológiai átalakulásból együtt következett.

Ugyanakkor a ‘80-as évektől kezdve az ipari országokban is a vállalati fogyókúra, a létszámok és a szervezet méreteinek csökkentése az egyik meghatározó modernizációs program. A jelszavakban a „felejtsd el a hosszú távot” persze így jelen van, ugyanakkor - például az amerikai gazdaságban - a biztos munkahelyek száma fontos területeken, mint a szolgáltatásokban, nemhogy nem csökken, hanem még növekszik is. És a korábbi időszakban megszokott (nagy)vállalati juttatások, kedvezmények sem tűntek el olyan sebességgel, ahogy azt a friss menedzsment-tankönyvekben olvashatjuk. Négy elem azonban így is látszik. Lehet, hogy

nálunk minden más miatt és másként van, de bizonyos párhuzamokra talán mégis majd hivatkozni lehet.

Először: elterjedt hiedelem szerint a kinti nagyvállalati vezetői elbocsátásoknak (egyre több magát már biztonságban érző főnököt is kiraknak) igen gyakran nincs sok közük a hatékonysághoz. Azok igazán a vállalatvezetéstől jobb eredményeket, nagyobb elszántságot, eltökéltebb reformokat váró tulajdonosoknak szólnak. Nézzetek, mi olyan reformerek vagyunk, hogy még korábbi szövetségeseinket, bajtársainkat is feláldozzuk a változások érdekében. Hat, akkor mit akartok meg tőlünk? Szimbolikus, de azért ugyanakkor pozíció-biztosító áldozatokról van szó. Ha ezt megtettük, akkor hogyan faggathattok bennünket tovább? A végeken, a külföldi telephelyeken ez a demonstrációs hatás némileg másként jelentkezik, mert a tulajdonosok, vagy a kintlévőségeket irányítók az áldozatokat személyesen nem ismerik. Viszont a hatás szélesebb foglalkoztatott csoportokra is kiterjeszthető. X valahogy megtudja, hogy „fent” csökkent iránta a bizalom. Bizonyítania kell, hogy odaadón szolgál. A piaci részesedés egyik napról a másikra nem növelhető. Új technológiák beállításához új pénz kell. Marad tehát az „újrarendelt személyzeti munka”. Ilyen esetekben, tudjuk, olyankor is küldtek el nem is olyan ritkán alkalmazottakat, amikor a vállalat egyébként rendesen profitot termelt.

Másodszor: a klasszikus elképzelések a vállalatok morális felelősségéről még valamikor a '30-40-es években alakultak ki. A legtöbb telephely környékén kevés volt a jól begyakorolt és a vállalatvezetés céljai iránt is elkötelezett munkaerő. Aki bevált, az már nehezen volt helyettesíthető. Oda kellett kötni. S a pénzen túl a lényegében folyamatos foglalkoztatás ígérete számított az egyik legfontosabb adunak. Az átalakulás újabb szakaszainak értelmezésénél azonban kiemelkedő szerephez jutott az egymást nagyon gyorsan váltó technológiai felfogások közötti radikális szakadás mítosza. Ha a technológiai kultúrák valóban egymástól drámaian különböznek, véli következésképpen munkaerő-tervező, akkor úgyis újonnan betanulókkal kell az üzemben számolnunk. Tehát mi kössön bennünket - persze, az érzelmeiken kívül - a régi kollegákhoz? Korábbi beidegződéseik az új technológia működtetésénél csak zavarhatnak, személyes elkötelezettségeinkkel visszaélnék, és mindez szükségszerűen rontja a hatékonyságot. Következésképpen: egy részüktől már a termelés logikájából következően is meg kell szabadulnunk. Az áldozatok ezt érthetően a vállalati szociális paktum bomlásaként, a korábbi „vállalati felelősségvállalás” leépüléseként élik meg. Az is, tulajdonképpen. Mindazonáltal sokfelé a „kemény” foglalkoztatási ambíciók mozgásterülete csökken. Egyre világosabban látszik, hogy a rögzített, meg- vagy bérbe vehető tudás mellett számos területen a tapasztalati, a foglalkoztatotttól nem leválasztható tudás kifejezetten felértékelődik. Sőt, sok szolgáltatási ágban egyenesen meghatározóvá válik, hiszen az ottani sikerhez elengedhetetlen tudás feldolgozása, vagy értelmezése a tudományként finanszírozott műveletekből kimaradt, s komolyan vehető leírásokban ezért azt nem is rögzítették. Másrészt az ottani sok kis üzemben szükségszerűen viszonylag kevés a nagyobb áttekintőképességű főnök, így a beosztottak tapasztalatai - akár a normális működés biztosításához is - szinte automatikusan felértékelődnek.

Harmadszor: az elosztással, vagy az újraelosztással kapcsolatos küzdelmek tárgya különböző helyzetekben és fejlődési szakaszokban természetesen változik, de ettől korábbi logikájuk még megmaradhat. A viták tárgya korábban a biológiai reprodukcióhoz szükséges javak (élelem, lakókörnyezet), majd a kulturális újratermelés (iskolázás és az abból következő „igazságos” előmenetel a munkahelyeken) volt. Most ezeket egészíti ki, vagy helyettesíti részben az egészségi és gazdasági kockázatok el- és újraelosztása. S ha a lent maradtak korábbi szervezetkezései (például a szakszervezetek eddigi formái) e játszmákban pillanatnyilag nem is tűnnek túl hatékonyak, azért a helyzet gyorsan változhat. A feltámadás itt sem gyakori, de azért

valószínűleg a jelenlegi atomizáltság ideiglenes. Az új szembenállás az elosztásnál, gondolom, majd megszüli a maga szervezeteit.

Végül itt is meg kell küzdenünk a „hiábavalóság retorikájával” (Albert O. Hirschmann kifejezését használva). Azzal a beszédmóddal, amely mindenütt kikerülhetetlen fátumot lát: folyamatokat, amelyeknek meg kell adnunk magunkat. Amelyekkel szemben felesleges küzdeni, mert azok a gazdasági, vagy emberi „természetből” következnek. Pedig Hirschmann-tól azt is megtanulhatjuk, hogy a kapituláció többnyire korai. Hogy a piacok a következőkben sem lesznek egyeduralkodók. Nem voltak azok eddig sem. Hogy azok - így a munkaerőpiac is - tőlük független szervezetekkel, szabályokkal, intézményekkel, hagyományokkal együtt léteznek. Így ha a mai gazdaságban a kockázat komolyabban nem is csökkenthető, újratárgyalhatóak annak megosztási formái az egyes játékosok között. S ha valaki szembeszáll azzal, hogy egy hatalmi leosztásból következően neki a bizonytalanságból egyre több jut, akkor nem a kikerülhetetlennel harcol, hanem az itt egyedül ésszerűvel próbálkozik.

Tamás Pál

Ez nem könnyű út!

Mindig is úgy gondoltam, hogy Magyarország Európa része, nemcsak földrajzi értelemben, hanem szellemiségét, kultúráját tekintve is. A korábbi rezsim ugyan szét akarta zúzni ezt a szellemiséget, valójában azonban, korlátozva, szétforgácsolva, de lényegében mégis mindig élt. Ilyen értelemben tehát úgy érzem, nem kérdéses, hogy hová tartozunk.

Tudom, hogy közhelyes a gondolat: az államalapító István király idején nem volt más alternatíva, minthogy csatlakozzunk a nyugathoz; ugyanígy most is, ha fel akarunk zárkózni, ha tovább akarunk lépni, egyetlen lehetséges utunk van és ez az Unióba vezet.

Amikor ezt mondom, tisztában vagyok vele, hogy ez nem könnyű út, áldozatokkal jár. Lehet, hogy súlyosabbakkal, mint gondolnánk. A saját generációm például valószínűleg nem fog sokat érezni az előnyökből, a mi életünkben inkább a felzárkózás próbatételei várhatók. Mindez azonban nem változtat a lényegen: az Európához csatlakozás fontos, törvényszerű és végül is a jövő egyetlen lehetősége. De bármennyire furcsa lehetőség a kultúra számára is, hiszen az unió valamennyi országa identitását leginkább a saját kultúrája erősítésével támaszthatja alá.

Törőcsik Mari

Hangosabb érveket!

Most, amikor már tényleg itt állunk Európa kapujában, mondhatni nyitott kapukat döngetünk, mind hangosabbak az euroszeptikusok, miközben alig hallani értelmes hangokat a csatlakozás előnyeiről. Pedig most már valóban rajtunk múlik: élünk-e az egyedülálló lehetőséggel, vagy újból elpuskázunk, mint annyiszor a vérzivataros magyar történelem során. Tíz éve még mindenki számára reménykeltő volt a csatlakozás megpendített lehetősége, mindenki szeretett volna hinni a „már csak pár év, és ott vagyunk” ígéretekben, akár magyar, akár unióbeli vezetőktől hangzott el. Aztán egyre csak eltolódott a csatlakozás várható időpontja, a lelkesedésünk meg lohadt, minden egyes új (reménybeli) időpont kijelölését kudarcként éltük meg, s végül már a legeltökéltebb hívek is elbizonytalanodtak: vajon az ő életükben bekövetkezik-e a remélt fordulat?

Meglehet, ha kormányaink a szélesebb publikum tudomására hozták volna, mi mindenen kell változtatnunk ahhoz, hogy országunk megfeleljen az uniós normáknak, kisebb csalódást keltett volna a folytonos halogatás. Például ha az 1995 májusában Brüsszelben elfogadott úgynevezett Fehér Könyv tartalmáról időben tájékoztatják a közvéleményt, nemcsak a türelem lett volna nagyobb, de a mostani csalódott meglepetések is elkerülhetők lettek volna. A kötet 500 oldalon vázolja föl azokat a jogi és gazdasági feltételeket, amelyek alkalmassá tehetik országunkat az Európai Unió egységes belső piacába történő integrációra, vagyis arra, hogy élvezhessük az unió alapvető közösségi vívmányait, mint amilyen az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad mozgása. Aki szembesült a kötet tartalmával, láthatta, hogy az egységes piac nyújtotta előnyökért áldozatokat is kell vállalni: valamit valamiért.

A magyar kormányok és a parlamenti pártok azonban elbliccelték a tájékoztatás nemes feladatát; talán úgy hitték, szakmai kérdésekkel nem kell terhelni a választóikat, van úgyis elég gondjuk. Hosszú évekig a sajtó sem jeleskedett: még az utóbbi két évben lefolytatott csatlakozási tárgyalások során is többnyire csak a „pikáns” kérdésekről tudósított, s most, a csatlakozás bizonyossá válásakor, jócskán megkésve próbálja jóvátenni mulasztását. Az utóbbi hónapokban szembesült a közvélemény olyan, az élet- és munkakörülményeit befolyásoló változásokról, amelyek már sok éve tudhatók voltak. Most, az utóbbi hónapokban jutnak a szélesebb publikum tudomására azok az uniós „játékszabályok”, amelyek betartása kezdetben igen terhes lehet, még ha hosszabb távon kecsegtet is előnyökkel.

A tájékoztatás hiánya nemcsak abban mutatkozik meg, hogy új kötelezettségeikkel csak mostanában szembesülnek az emberek, hanem abban is, hogy még ma is alig-alig kerülnek szóba azok a hosszabb távon jelentkező pozitívumok, amelyek nemcsak kiegyensúlyozzák a mérleget, de a többség számára át is billentik az előnyök oldalára. A gazdaságnál maradva: az uniós be- és kifizetések, a kapható támogatások körüli huzavonán túl nemigen esik szó arról, hogy az egységes európai piac milyen előnyökkel járhat egy ilyen kis és nyitott gazdaság számára, mint a magyar, amely már eddig is ezer szálon kapcsolódott az Európai Unióhoz. Nemigen esik szó a tovább mélyülő integrációnak a gazdasági növekedést erősítő hatásairól, amiről kutatóműhelyek sokasága közölt megbízható jelentéseket. Sok szó esik az emberek kedélyét borzoló eurobürokráciáról, a szabványosítás és minőségbiztosítás átláthatatlan és gyakran kukacoskodónak látszó előírásairól, de alig esik szó a fogyasztó- és a környezetvédelem várható megerősödéséről, ami pedig mindnyájunk számára nagyon fontos.

A jócskán megkésett és felületes tájékoztatás súlyos következményekkel járhat. A csatlakozási tárgyalások örvendetes lezárulása, a belépéshez zöld jelzést adó uniós döntés meghozatala nem növelte, hanem éppen csökkentette az uniós tagság híveinek táborát, miként az a

legutóbbi közvélemény-kutatásokból kiderült. Könnyű lenne ennek felelősségét kizárólag a „polgári körös” exminiszterelnök egyre miépesebb retorikája és a zavaros Fidesz-megnyilvánulások nyakába varrni. Az uniós tagság elkötelezett híveiként ismert politikusoknak és más közszereplőknek is felelőségük van abban, hogy az euroszeptikus hangok ilyen mértékben eluralkhattak a kommunikációs terepet.

De nem akarok ünneprontó lenni. És különösen nem akarom a sajtót bírálni egy sajtótörténeti évfordulón. Csupán azt szeretném, ha a politikusok, és a közvélemény hiteles tájékoztatására „felesküdt” újságírók az eddiginél sokkal jobban átéreznék felelőségüket, legalább most, két hónappal a csatlakozási népszavazás előtt. Azt szeretném, ha az uniós lét mellett voksolók nagyobb „hangerővel” vetnék be magukat a „felkészítésbe”, mint amekkorával a hallgatóikat hétről-hétre xenofób érvekkel bombázó, az agymosásban különösképpen jártas Vasárnapi újság hangadói.

Várhegyi Éva

Által megyünk rajta

Itt állunk Európa kapujában. A hasonlat jó, mindenki így gondolja, vagy legalább is nagyon sokan. Itt állunk a kapuban, nemsokára - mint ahogy Kodály Zoltán megénekelte - „által megyünk rajta”. (Bár a kórusműben szereplő „magyar nép” épp hídon akar átjutni - de ez mindegy is.)

A kérdés ezek után az, hogy mióta állunk itt, mindig itt volt-e a kapu éppen előttünk, voltaképpen miért van itt a kapu Európa közepén, és mi lesz, hogyha végre tényleg által-megyünk.

Menjünk sorjában.

Ha van ilyen kapu, nem most került oda. Szűcs Jenő megírta, hogy ma is pontosan ugyanott van, ahol Nagy Károly birodalmának határai. Itt álltak meg a hunok, az avarok, a besenyők, itt álltak meg a magyarok is. És mint elődeink, rögtön azon mesterkedtünk, hogy által menjünk rajta. Azaz mégse. A kalandozó magyarok nem láttak maguk előtt sem ajtót, sem zárat, úgy viharzottak át, rá a már letelepült lakosságú nyugati kontinensre, hogy azok ott ijedtükben feltalálták a vértés hadsereget (lovat, kocsit mi adtunk hozzá) és voltaképpen a feudalizmust is. Európa keleti része ezzel nem először lépett fel a nyugati rész ellen a mumus szerepében, ezért nekik muszáj volt magukat összeszedni. Megérte nekik, megérte, mert mint mondtam az ellenünk felnőtt a Henrikekkel kezdődött el az igazi középkor. Mi azonban általuk kerültünk a peremre. Ha van kapu, ekkor épült, nekünk és ellenünk. Ekkor lett ajtócskából várkapu. Szent István és utódai azon igyekeztek, hogy legalább némi átjárást biztosítsanak rajta, abban a reményben, hogy később kulcsot is kapunk hozzá.

Utána jött egy jó ezer év, váltakozó eredményekkel. Néha már-már úgy látszott, hogy nyílik a kapu, vagy talán omlik is, olykor innen, olykor - például Zsigmond idején - onnan nyitogatják. De aztán mindig közbejött valami, vagy valaki. Valaki keletről: a tatárok, mongolok, törökök - és a hozzánk hasonló, de a miénkénél is nagyobb terhet hordozó - oroszok. Vagy valami nyugatról: a nagy európai előreszaladás, mindenekelőtt Amerika felfedezése, amely az Atlanti partvidék addig elképzelhetetlen hirtelen virágzásával végleg leszakított bennünket a szerves-autonóm módon kibontakozó új világtól.

A dolog olyan öntörvényű, hogy nem tekinthetjük csupán eseti véletlennek. Mélyebb logikát kell keresnünk mögötte - persze történelmi logikát.

Mindenekelőtt azt, hogy hogyan épül fel a törzsi közösségek halmazánál szélesebb, átfogóbb és magasabb rendű társadalmi szervezet, és pedig annál inkább, minél jobban előrehaladunk az időben. Nem homogén, nem egyformán autentikus, egyenrangú részekből, hanem hogy úgy mondjam egy igaziból és egy nem igaziból. (Legalább ebből a kettőből, de lehet, hogy többől). Nevezzük őket hálózatoknak, mert nem elkülöníthető egységek, hanem az egész szervezetet keresztül kasul egymásba fonódva hálózzák be. Az egyik hálózat megfelel az egész szervezetben legfőképpen és legújabbban érvényesülő alapelvnek, vagy alapelveknek. A másik hálózat olyan elemekből alakul, amelyek a szervezet régebbi korszakainak vonásait őrzik, ezek most az új elemeknek alávetve működnek. És már mozogni kezdenek azok az új hálózatok, amelyek egy későbbi állapotot készítenek elő.

Egyébként minden szerves fejlődésnek ez a törvénye. Az emberi agy például úgy épül, hogy az újabb fejlődés eredményeképpen létrejött magasabb centrumok - az agykéreg - mellett tovább működnek az ősbibb, alsóbbrendű - agytörzsi - központok és azok hálózatai is. Két látó és két hallóközpontunk van például, az agytörzsi ősbibb, kezdetlegesebb, az agykérgi finomabb,

„modernebb”. De amikor az új létrejön, nem írta ki a régit, csak felülbírálja és megváltoztatja funkcióját.

Így van ez a társadalomban is, méghozzá nemcsak egy-egy nemzet keretében, hanem annál kisebb és nagyobb egységeiben is. Vegyük például a kapitalizmust, vagy ha valakinek nem tetszik a szó, a modern piaci-ipari társadalmat. Ennek rendszere - hadd hivatkozzam itt a modern gazdaságföldrajz centrum-periféria beosztására - két hálózathoz áll. Az egyik a piaci-ipari gazdaság igazi, kiharcolt és szentesített elvein épül a szabad magántulajdon, a szabad vállalkozás, és a szabad munka elveire. Ez uralkodik a kapitalizmus középpontjában, de ott sem teljesen. Ott is ott van mellette a nem-szabad munka, a személyi kötöttségeken alapuló munka és gazdaság, annak alacsonyabb és magasabb rendű formái. Az előbb említett iskola kimutatta, hogy az eddigiekben ez a szép „igazi” kapitalizmus nem is tudott volna létezni, ha nem vonta volna hatókörébe a fél-kapitalizmust, a rendies-személyes szabályok által mozgott archaikus munkát. Ha úgy tetszik a profitot és az extraprofitot, de ha úgy tetszik, ugyanezt ki lehet fejezni jámborabb fogalmakkal is.

Ha Európát nem csupán földrajzi fogalomnak tekintjük, amelynek határait az Elbától-Lajtától a Volgáig tetszés szerint lehet kijelölni, hanem olyan egységnek, amelyet a felépítés valamely közös sajátosságága, elve tart össze, ugyanerre az eredményre kell jutunk. Európa (legalább) két részből, pontosabban két hálózathoz áll, egy autentikusból és egy plagáliból. (Az utóbbi szót a zenéből kölcsönözöm.) Az autentikus Európát Nagy Károly határolta el, a feudalizmus hozta létre, a reneszánsz és a reformáció ízesítette meg, Amerika felfedezése és a gyarmatosítás tette gazdaggá. Ebben a keretben jött létre mindaz, amit a történelemben Európa jelent: a nagyipar, a magántulajdon, a piaci gazdaság, a kapitalizmus, az állam, a milliárdok majd milliárdokon egybefogó másodfokú társadalmi szervezet, a magaskultúra, a tudomány, a racionalizmus, és végül a modern demokrácia.

Mindez azonban csak úgy tudott létrejönni, hogy a fejlődés motorjául szolgáló és egyben eredményeivel élvező Centrum számára mindig ott volt a peremvidék táptalaja. Egy olyan környezet, amely sokban azonos volt vele, de nem mindenben. Amely ha kellett élelmet és nyersanyagot szállított, ha kellett új, friss emberanyagot, munkáskezet és alkotó szellemet egyaránt. Amely megértette az „új idők új szavait”, (ezért járult hozzá az egyetemes fejlődéshez), de nem tudott kitörni az archaikus keretéből, mindennek következtében szegényebb maradt. Mindenesetre kívül szorult a Nagy Európai (és Euró-Amerikai) Fejlődés Csodakapujától.

Ez a kapu azért nem volt annyira zárt, hogy az általmenés lehetetlennek látszott volna. Különösen azért, mert a kiterjedés az egész szervezet természetéhez tartozik, sőt azt mondhatjuk, egész létezésének ez az alapvető modusza. Kiterjedt a centrum, ma önálló és mindig szaporodó központok (Nyugat-Európa, Észak-Amerika, távol-keleti kisebb és nagyobb tigrisek) pluralitásává. Kiterjedtek az egyes centrumok, Nyugat-Európa magába olvasztotta saját addigi „plagális” fél-perifériájának egy részét (Svédországot, Finnországot, Spanyolországot, stb.) Megváltozott a fél- és az egész periféria határa is. Az egész világ egyetlen összefüggő, de nem merev vonalakkal szétválasztott rendszerré egyesült. Ezt nevezik - a folyamat minden erényével és bűnével együtt - globalizációnak. Ezt az jellemzi, hogy szinte minden társadalmi egységben fellelhetjük a centrum-periféria viszonyokat (Az idevágó irodalom például Észak- és Dél-Olaszországot említi. De beszélhetnék Nyugat- és Kelet-Magyarországról, vagy akár mondjuk például Fehér megye északi és déli feléről is).

Igen, mi magyarok évszázadok óta ehhez a plagális Magyarországhoz tartozunk. Itt állunk a kapuban. Átlátunk oda, mi van ott, sok mindenben már azonos viszonyokat teremtettünk, de sok másban nem tudjuk utolérni közelebbi, vagy távolabbi szomszédainkat. Elemi igyeke-

zetünk, Szent Istváné, Mátyásé, Rákóczié, Széchenyié, Kossuthé, Petőfié, Ady Bartóké és Kodályé, hogy általmenjünk a kapun (vagy a hídon). Eddig nem sikerült. Sokszor a magunk hibájából, sokszor nem. Sokszor saját elmaradottságunk „magyar ugarja” húzott vissza. Sokszor utánunk nyúlt a periféria (mint a XX. század második felében), bekebelezett és nem engedett. Máskor meg a centrum magaféltő arisztokratizmusa vert vissza a félgymarmati sorba.

Itt állunk a kapuban, de át kell-e mennünk rajta? Biztos, hogy meg kell tennünk az elhatározó lépést? Jobban meggondolva már az a vélelem is merő félreértés, hogy a kérdést egyáltalán feltehetjük. Ha azt gondoljuk, hogy bármiféle előrevezető út elképzelhető e nélkül a lépés nélkül. Ma olyan a világ szerkezete, amely nem tűri az izolációt. Nem lehetséges tehát külön „magyar út” - csak az lehetséges, hogy ismét lemaradjunk a fő útvonalról. Valahová, valamely nagyobb régióba tartoznunk kell. Ha mi körülnézünk, északra, délre, nyugatra, keletre, láthatjuk, hogy csak két, illetve (a második válasz szétbontásával) három odatartozás lehetséges. Vagy beilleszkedünk a Nyugat-Európában létrejött, de most kiszélesedő centrumba. Vagy kimaradunk belőle, és akkor vagy az orosz utódállamokhoz, vagy a Balkánhoz kötődünk. Nem választás dolga tehát, hanem történelmi kötelesség, hogy Kelet-Közép- és Nyugat-Európa kölcsönösen vállalják egymást.

Most jobban állunk, mint bármikor eddig. Öntudatosan mondhatjuk, hogy rá is szolgáltunk erre, hiszen a történelem minden ellentmondásával együtt szerves részei voltunk és vagyunk az európai fejlődésnek. De azt is mondhatjuk, hogy a globálissá szélesedett világrendszerben Európának is szüksége van arra, hogy eddigi peremvidékeit szervesen befogadja egy újonnan értelmezendő európai egységbe. Tehát nem egyszerűen a régi Európának kell befogadnia, hanem az újnak. És ha nem is hisszük el, mint legutóbb egy amerikai főtisztviselő mérgében mondta, hogy az „öreg Európa” ideje elmúlt, a súlypont most már keletre tevődött, abban igaza lehet, hogy ennek a „keletnek”, a „mi keletünknek” a szerepe új értéket kap.

Mindezt azonban nem kapjuk ajándékba - sem jutalom, sem alamizsna formájában -, sőt egyáltalán nem is kapjuk ingyen, hanem - ismét Kodályt, illetve a gyermekjátékot idézve -: nekünk magunknak kell elvinnünk. Politikai nyelven szólva: lehetőséget jelent. És azt sem hihetjük, hogy társadalmunk minden gondját-baját automatikus megoldja. Mivelhogy az „öreg Európa” és az „öreg Amerika” együtt sem érte el azt a tökélyt, amelyet a többiek már mintegy orvosságként szedhetnek be. Éppen arról van szó, hogy a század végére, az új évszázad (és az új évezred) kezdetére maga az egyetemes fejlődés jutott el olyan sajátos történelmi holtpontra, amely ismét élesen és kiáltóan veti fel a merre tovább kínzó kérdését. Európa újrendezése ebből a szempontból nézve sem csupán a mi ügyünk. Európának új válaszokat kell adni, és nekünk nem pusztán az a tisztünk, hogy csak saját sebeinkre keressünk gyógyírt, hanem hogy a magunk erejéből ehhez a megújuláshoz járuljunk hozzá. Ez lehet integrálódásunk igazi alapja és kerete.

Vitányi Iván

Kiválósági Központ

Hálás feladat a magyar tudóstársadalom országos köztestülete, 177 éves intézménye, a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként szólni Európáról. Hiszen a magyar tudomány, a magyar tudósok munkája lényegét tekintve, de már formájában is az Európai Unió szerves része.

Akadémiánk már a kezdetektől az európaiságban látta kiválóságának zálogát. Ennek jegyében elsődlegesen a nemzeti művelődés fölemelését tűzte zászlajára, de ehhez mintát mindenkor az európai szellem főáramaiból merített - s munkája az elmúlt több mint másfél évszázadban gyakran esett e főáramok valamelyikébe. Alapítónk, Széchenyi István gróf önmaga is fáradhatatlan terjesztője volt az európai eszméknek és megvalósítója az európai gyakorlatoknak.

S hogy mindez nem csupán a mai Európa-frázisok gyakorlása, azt éppen a tudományos munka legsajátabb jellemzője, vagyis nemzetközisége támasztja alá. A magyar tudósok közös kutatások, együttműködések, közös felfedezések, vendégprofesszori státuszok gazdag sokirányúságával kapcsolják be a magyar szellemi teljesítményt a világ és benne elsősorban Európa meghatározó kutatóhelyei, egyetemei hálózatába. A mérce a tudományban megkerülhetetlenül nemzetközi: s büszkék lehetünk rá, hogy a magyar tudósok jelentékeny része számontartott, megbecsült tagja Európa és a nagyvilág az e mércével mérő tudományosságának.

Ez európai döntésekben is megnyilvánul. A hat magyar tudományos intézmény közül, amely elnyerte a Kiválósági Központ címet, amely összeurópai cím, öt kutatóhelyet a Magyar Tudományos Akadémia működtet: A Szegedi Biológiai Központ, a Rényi Alfréd Matematikai Intézet, a KFKI Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézet, a Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet, és egykori munkahelyem, a Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetet érdemelte ki ezt a megtisztelő s egyben igen jelentős kutatási lehetőség-bővüléssel járó címet. Az EU 5. Keretprogramjában, ahol a többi uniós országgal együtt Magyarország már befizető is, tehát nem egyszerűen segélyezett, a befizetett 35 millió eurónál több támogatást sikerült visszanyernünk. Tudjuk tehát, hogy az EU igazi előnyöket kínál - de elsősorban azoknak, akik képesek a versenyben helytállni.

Mindez azonban nem pusztán néhány száz akadémikusé néhány ezer tudományos kutató ügye. A magyar tudomány azzal, hogy részese Európa tudományos életének, az egész magyar társadalom, a gazdaság és a döntéshozatal számára is felbecsülhetetlen jelentőségű szolgáltatásokat tud tenni.

Mindenekelőtt azzal, hogy a globalizálódott gazdaság kihívásaira képes a maga, globalizációt már megismert, kipróbált és feldolgozott gyakorlatával válaszokat kínálni. Ez első közelítésben gazdasági kérdés, vagyis az innováció, a hozzáadott értéket teremteni, szolgáltatni képes gazdasági fejlődés lehetőségének az esélye. Látjuk: összeszerelő-üzemeket, alacsony kvalifikáltságú bedolgozói háttérrel egy pillanat alatt át lehet telepíteni a világ másik részére. A tudomány, az innováció, a képzés azt kínálja alternatívaként a magyar polgárok számára, hogy olyan tevékenységekkel jöjjön ide a tőke, ami itt marad: termékfejlesztéssel, magas szellemi tartalommal. Ez éri meg az egyes dolgozónak, a régióknak és az országnak egyaránt. Ehhez a magyar tudományos műhelyek szellemi háttérrel szolgáltatnak, a magyar tudósok és az Akadémia pedig ilyen jó hírünket kelti a világban. Vagyis, a magyar tudomány az egyik leghatékonyabb marketingeszköz ahhoz, hogy új munkahelyeket, színvonalas megélhetést és hosszútávú munkalehetőséget kínáló tőkebefektetések lépjenek a kivonuló gyárak helyére. A magyar gazdaság versenyképességét pedig azzal segíthetjük, hogy a rendkívül lerövidült

innovációs lánc, tehát a fejlesztéstől a terméké válás gyorsaságának területén impulzusokat adunk a gazdaságnak, a döntéshozóknak.

De a mai korban a tudomány mellett, hogy a legprofitábilisabb termelőerőt szolgáltatja, egyben a kultúra és erkölcs egyik utolsó menedéke is - illetve, hitem szerint, éppen a defenzívába szorult kultúra és erkölcs újraépülésének, megerősödésének egyik legfontosabb bázisa s ennyiben is minden ízében európai jelenség.

Hiszen a tudományok módszere, eszmeisége, egész vállalkozása európai elgondolásokból fakad az antik görögségtől kezdve az Újkor kutatóin át Hegelig, Bolyaiig és napjaink kiválóságaiig. De európaiság fogalmazódik meg a kutatói morál minden egyes követelményében: az egyéni felfedezés már maga is szembehelyezkedik minden sámánisztikus, vakon elfogadott híreszteléssel. Mélyen európai a tudomány egész üzeme abban a tekintetben is, hogy a tudósok közössége folytonos munkatársi - baráti cáfolatra kész a nagyobb, biztosabb igazság elnyerése céljából.

A nemzeti kultúra megőrzése, alkotó továbbvitele ma, Európa küszöbén a magyar tudomány elsőrendű feladata. Akadémiánk alapításának évtizedeiben magát a magyar nyelvet kellett alkalmassá tenni a tudományos okfejtésre. Ma is legalább ilyen sorsdöntő nyelvi, tágabban, kommunikációs kihívás áll előttünk: az információs technológia „nyelvét” kell elsajátítanunk, hogy az Internet és multimédia világában eligazodni képes polgárok tájékozódhassanak az információk tömegében. Ehhez a Magyar Tudományos Akadémia olyan magyar nyelvű tartalmat kínál, ami miatt újra érdemes televíziót nézni, ami miatt új felhasználók tömegei fordulnak az internethez: a Mindentudás Egyetemét. Ez egyben az Akadémia társadalmi szerepvállalásának új formája is, amit egy nagyvállalattal, a MATÁV-val közösen indított. Világhírű tudósok, akadémikusok és vezető professzorok tudományterületük legérdekesebb és legújabb eredményeiről, aktuális kérdéseiről tartanak előadásokat közérthetően olyan széles nyilvánosság előtt, hogy ez már méltán nevezhető a tudás társadalmi mértékű terjesztésének. Hiszen a két közszolgálati televízióban, a közszolgálati rádióban, négy országos napilapban és több folyóiratban, valamint a legnézettebb internetes portálon hozzáférhetők az előadások.

Nos, Bartók Béla, aki éppen az MTA Székházának falai között jegyezte le fonográfhangjainak becses tartalmát, talán a legjobb példa rá, miként lehet egyszerre európai és nemzeti egy tudósi életmű. Akármilyen területen dolgozik a mai kutató, lehet nyelvész vagy mikrobiológus, ezt az együttes kiválóságot módjában áll megvalósítani. És mi azt szeretnénk, ha minden egyes kutató erre a kiválóságra törekedne.

A különféle politikai áramlatok, időnként indokolatlan mértékű széthúzásaik közepette a magyar tudomány nem oszlott meg politikai ideológiák szerint. A tudomány művelésének nemzetközisége, éthosza és hagyománya az, ami a nemzet ügyében is összetart minket, tudósokat. Nagy elődöm az Akadémia elnöki székében, Eötvös Lóránd, mondta 1902-ben, Bolyai János születésének centenáriumán: „csak az az igazi tudomány, amely világra szól; s ezért, ha igazi tudósok és - amint kell - jó magyarok akarunk lenni, úgy a tudomány zászlóját olyan magasra kell emelnünk, hogy azt határainkon túl is meglássák, és megadhassák neki az illő tiszteletet”. Gondolatainkban és cselekedeteinkben egyidejűleg kell a nemzetit és a nemzetközit, a hagyományt és az újdonságot kifejeznünk és gyakorolnunk és mindenki számára érthetővé tenni. Mert a modernség a hagyomány tisztelete nélkül gyökértelen, mert nem lehet jövőt a múlt, az előzmények ismerete nélkül építeni.

Mi, magyar tudósok, az Akadémia tagjai már érezhetjük: úgy mehetünk Európába, az egész magyar társadalommal együtt, hogy ott nem tekintenek minket jövevénynek. Mi már régen tagországa vagyunk az európai tudósi államszövetségnek, s hogy erre most politikai pecsét is kerül, annak őszintén örülünk.

Vizi E. Szilveszter

A kötet szerzői:

Ágh Attila:

Politológus. Tanulmányait az ELTE BTK-n filozófia-történelem szakán, valamint Centre universitaire européen de Nancy-n végezte. 1964 és 1980 között az MTA Filozófiai Intézetének munkatársa, 1980-tól 1990-ig a Külügyi Intézet igazgató-helyettese, majd megbízott igazgatója, a Párttörténeti Intézet tudományos tanácsadója. 1990-től a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem tanszékvezető tanára, az MTA Politikatudományi Bizottságának elnöke, a Magyar Politikatudományi Társaság alelnöke, a filozófiai tudományok doktora.

Andor László:

Közgazdász. 1989-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen. 1993-ban a Manchesteri Egyetemen szerzett M.A. diplomát. 1992-től az egyetem politikatudományi, majd 1997-től a gazdaságpolitikai tanszéken tanít; 1997-98-ban az Egyesült Államokban.

Több gazdasági és nemzetközi politikai könyv szerzője.

Arató András:

A Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki karán szerzett diplomát, majd 1989-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen okleveles fővállalkozói képesítést. A Duna Holding Rt. elnöke, a Klubrádió alapítója.

Balassa Péter:

Esztéta. Tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetemen, illetve az ELTE magyar-történelem szakán végezte. 1972-73 között az MTA Filozófiai Intézetének munkatársa, 1973 óta az ELTE Bölcsészkarának Esztétikai Tanszékén tanít, a filozófiai tudományok kandidátusa, József Attila-díjas.

Bod Péter Ákos:

Közgazdász. Tanulmányait a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen végezte 1970-75. 1975-85-ig az Országos Tervhivatal tervgazdasági intézetének főelőadója, 1985-90-ig a gazdaságirányítási osztály vezetője. 1987-88-ban vendégtanárként tanít az Egyesült Államokban. 1989-96-ig a Magyar Demokrata Fórum, 1996-tól a Magyar Demokrata Néppárt tagja. 1990-91-ig ipari és kereskedelmi miniszter az Antall-kormányban, 1991-94-ig a Magyar Nemzeti Bank elnöke. 1995-97-ig Londonban az EBRD ügyvezető igazgatója. Hazatérése után 1998-99 között a Magyar Fejlesztési Bank elnöke.

Boross Péter:

Politikus. Tanulmányait 1947-51 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán végezte. Az 1956-os forradalom után internálták, 1959-ig rendőri felügyelet alatt állt. 1965-től 1989-ig, nyugdíjazásáig kereskedelemben dolgozott, 1990 májustól-júliusig az Antall-kormányban a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, majd tárca nélküli miniszterként a polgári titkosszolgálatokat felügyeli. 1990-93 belügyminiszter, 1993-94 Antall József halála után a Magyar Köztársaság miniszterelnöke.

Csapody Tamás:

Jogász, szociológus. 1978-tól 1980-ig fizikai munkás, 1986-87 között az egészségügyben dolgozik. 1987-ben az Eötvös József Alapítvány ösztöndíjasaként, majd 1989-ben az MTA-Soros Alapítvány, 1993-tól a Magyar Tudományi Alapítvány támogatottjaként a katonai szolgálat megtagadása és a polgári szolgálat kérdéskör kutatója. A katonai szolgálat megtagadását, illetve a civil szolgálatot támogató Albakör alapító tagja.

Darvas Iván:

Színész. Tanulmányait a Színművészeti Akadémián végezte 1943-46 között. 1946-49 között a Művész Színház, 1949-56 között a Madách Színház tagja. Az 56-os forradalomba való részvételéért bebörtönzik, szabadulása után 1963-ig segédmunkás, 1963-tól a Miskolci Nemzeti Színház, 1964-65 között a József Attila Színház, 1965-85-ig a Vígszínház, 1993-95-ig a Művész Színház, majd 1995-től a Szolnoki Szigligeti Színház tagja. 1990-94-ig a Szabad Demokraták Szövetségének országgyűlési képviselője, kiváló művész, Kossuth-díjas.

Fejtő Ferenc:

Történész, újságíró. Tanulmányait a Pécsi és Budapesti Tudományegyetem magyar germanisztika történelmi szakán végezte. 1930-as évek közepétől a magyarországi szociáldemokrata mozgalomban politizál, ezért 1932-33 között bebörtönzik. József Attilával együtt alapítja meg a Szép Szót, amelynek 1935 és 38 között szerkesztője. 1930-tól 1940-ig a Népszava párizsi tudósítója, 1944-től 1974-ig az ÁFP közép-európai hírmagyarozója, majd főszerkesztő-helyettese. 1947 és 49 között a párizsi magyar sajtóiroda vezetője. A Rajk-per idején végképp szembefordul az akkori magyar politikai vezetéssel, azóta Franciaországban él. 1992-ben megkapja a francia Nemzetgyűlés irodalmi díját, majd a francia Erkölcsi és Politikai Tudományok Akadémiájának történet-tudományi díját.

Finta József:

Építész. Tanulmányait az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem építész-mérnöki karán végezte. 1958-tól a Lakóterv Vállalat munkatársa, majd igazgatóhelyettes főépítésze. 1995-ben önálló építész-stúdiót alapít. 1966-tól a Magyar Építőművész Szövetség vezetőségi, illetve elnökségi tagja. Az MTA Építészettörténeti és Elméleti Bizottságának elnöke. 1990-től az Egyesült Államok építészeti intézetének tiszteletbeli tagja, 1992-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja, a Budapesti Műszaki Egyetem címzetes egyetemi tanára, az MTA levelező tagja. 1970-ben állami díjat kapott.

Földes György:

Történész. Tanulmányait az ELTE Bölcsésztudományi Karán történelem-szociológia szakon végezte. 1977-89-ig a Párttörténeti Intézet tudományos munkatársa, 1989-ben az MSZMP KB, 1989-90 az MSZP országos központjának munkatársa. 1990-től a Politika Történeti Intézet munkatársa, majd az intézet igazgatója, az MSZP elnökségi tagja, a párt országos választmányának elnöke.

Gerő András:

Történész. Tanulmányait az ELTE Bölcsésztudományi Karának történelem-szociológia szakán végezte. 1977 óta az ELTE-BTK oktatója, 1985-95 között a Művelődéstörténeti Tanszék docense, ugyanitt 1995-től a Gazdaság- Társadalom és Történelemtudomány tanszékvezetője. 1990-94 között az Utrechti, Amsterdami és a Pennsylvanai Egyetem vendégprofesszora, a Közép-Európai Egyetem (CEU) tanára. A Magyar Történelemtudományi Társulat elnökségének tagja.

Gervai Pál:

Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1975-ben és az ELTE Bölcsészettudományi Karán 1979-ben filozófia szakon szerzett diplomát. 1975-89 között az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetében dolgozik, majd 1991-2000 között a BKÁÉ Társadalomelméleti Kollégiumában, illetve 2000 óta a MTA-TKI Komplex Jövőkutató Kutatócsoportban.

Göncz Árpád:

Író, műfordító, 1990-2000-ig köztársasági elnök. Tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogtudományi karán, illetve 1952-56 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem növénytermesztési karán végezte. 1939-től 46-ig az Országos Földhitel Intézetben dolgozik, 1944-ben részt vesz az antifasiszta ellenállásban. 1945-től az újjászerveződő Független Kisgazda Párt (FKGP) tagja, 1946-48 között az FKGP főtítkárának személyi titkára. Az 56-os forradalom idején az újjászerveződő Paraszt Szövetségben dolgozik. Letartóztatják 1958-ban, a Bibó-per másodrendű vádlottjaként életfogytiglani börtönre ítélik. 1963-ban amnesztiával szabadul. 1963-tól a rendszerváltásig fizikai munkás, majd szabadfoglalkozású író, műfordító. 1988-tól aktívan bekapcsolódik a politikába, a Szabad-demokraták Szövetségének alapító tagja, 1990 májustól augusztusig az Országgyűlés elnöke, majd 2000-ig köztársasági elnök.

Gyurcsány Ferenc:

Közgazdász. Tanulmányait a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen végezte. 1983-88-ig a KISZ pécsi városi bizottságának titkára, 1989-től a KISZ KB titkára. 1990-92 között a Creditum Pénzügyi Tanácsadó Kft. munkatársa, majd az Eurocorp Nemzetközi Pénzügyi Rt. igazgatója. 1992-től az Altus Befektetési Rt. vezérigazgatója.

Halmai Gábor:

Jogász. Tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán végezte. 1976-tól előbb a BKE, majd a BME jogi tanszékén alkotmányjogot tanít, egyetemi tanár. 1989-ben és 93-ban Humbolt-ösztöndíjas, 1995-ben Fulbright-ösztöndíjas. A Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének, valamint a Nyilvánosság Klubnak alapító tagja, 1990-től 97-ig az Alkotmánybíróság főtanácsadója, jelenleg a Soros Alapítvány elnöke.

Hegedűs István:

Szociológus. Tanulmányait 1977-81 között az MKKE pénzügyi szakán, 1994-95-ben a Közép-Európai Egyetem (CEU) politológiai szakán végezte, 1982-83-ban az MTA Filozófiai Intézetének, majd a Szövetkezeti Kutatóintézetnek tudományos segéd-munkatársa, az MTA Szociológiai Kutatóintézetének munkatársa. 1988-ban a Fidesz alapító tagja, 1990-94 között országgyűlési képviselő. 1993 végén kilép a Fideszből. A Magyarországi Európa Társaság elnöke.

Heller Ágnes:

Filozófus. Tanulmányait az ELTE Bölcsésztudományi Karán végezte. Lukács György tanítványa, az úgynevezett Budapesti Filozófiai Iskola egyik megalapítója. 1963-73 az MTA szociológiai kutatócsoportjának munkatársa, ahonnan a pártállami rendszerrel való szembefordulása miatt 1973-ban eltávolítják. 1977-ben külföldre távozik, Ausztráliában, majd a New Yorki Egyetemen tanít. 1995 óta az ELTE-n egyetemi tanár, 1990-től kezdve a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

Inotai András:

Közgazdász. Tanulmányait 1962-67 az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen végezte. 1967-től az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében dolgozik, jelenleg a Tudományos Intézet igazgatója. 1989-91 között a Világbank munkatársa.

Kasza László:

Újságíró. Az 1956-os forradalom után elhagyja az országot. Tanulmányait a Ludwig Maximilian Egyetemen végezte Münchenben. 1963-93-ig a Szabad Európa munkatársa, szerkesztője, 1989-93-ig igazgatóhelyettese. 1993-ban hazatért, 1994-96 között a Magyar Televízió politikai műsorainak főszerkesztője. 1996-tól szabadfoglalkozású újságíró.

Kéri László:

Politológus. Tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, illetve 1970-75 között az ELTE Bölcsészstudományi Karának filozófiai szakán végezte. 1975-84-ig az ELTE jogtudományi karán állam- és jogelméletet, valamint politológiát és szociológiát tanít. 1984-től a Társadalomtudományi Intézet ifjúság kutatócsoportjában dolgozik. 1990-től az MTA Politikatudományi Intézetének főmunkatársa.

Kis János:

Filozófus. Tanulmányait az ELTE Bölcsészstudományi Karán, filozófia szakán végezte. 1967-73-ig az MTA Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa, 1973-ban az állampárt politikájával és a marxizmus ortodox értelmezésével való szembefordulása miatt elbocsátják. Mint szabadúszó fordító dolgozik 1978-79-ben a szerveződő demokratikus ellenzék egyik létrehozója. 1981-től a Beszélő című szamizdat folyóirat szerkesztője, 1988-89-ben a New York-i Új Társadalomtudományi Főiskola vendégtanára. Az 1988 őszén megalakuló Szabad Demokraták Szövetségének első elnöke. 2002 végén, mivel számos tekintetben nem ért egyet az SZDSZ irányvonalával, kilép a pártból. A Közép-Európai Egyetem (CEU) politikatudományi tanszékén tanít.

Koncz Zsuzsa:

Énekes. Tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi karán végezte. 1963-tól az Illés zenekarral, majd a Metró együttesel indul énekes-előadóművész karrierje. 1977-ben Liszt Ferenc-díjat kap, érdemes művész.

Kopátsy Sándor:

Közgazdász. Tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetemen végezte. 1945-47-ben Baranya megyében a MADISZ dél-dunántúli főtitkára, 1949-től 51-ig az építőiparban, 1951-től 58-ig az Országos Tervhivatalban dolgozik. Az 1956-os forradalomban a Minisztériumok Forradalmi Bizottságának elnöke. 1960-63 a Beruházási Bank vezérigazgató-helyettese. A Pénzügykutató Intézet egyik alapítója, 1963-tól 1966-ig az intézet igazgatója, 1966-1982 igazgató-helyettese, majd munkatársa, 1982-ben nyugdíjba megy. 1989-90: a minisztertanács tanácsadó testületének tagja, 1990-ben a privatizációs kormánybizottság tagja, 1992-től a Magyar Külkereskedelmi Bank igazgatóságának tagja. Közgazdaságtudományok doktora.

Kőszeg Ferenc:

Közíró, újságíró. 1957-62 tanulmányait az ELTE Bölcsészstudományi Karán, latin-magyar szakon végezte. Az 1956-os forradalom után letartóztatják, 1963-75-ig a Szépirodalmi, 1975-80-ig az Európai Könyvkiadó szerkesztője. 1980-ban szerveződő magyar demokratikus ellenzékben való szerepvállalásáért munkahelyéről eltávolítják. 1981-től a Beszélő vezető munkatársa. 1980-tól vezető szerepet vállal a Szegényeket Támogató Alap (SZETA) munkájában. A Szabaddemokraták Szövetségének egyik alapító tagja, 1988-90-ig a párt ügyvivője, 1990-94 között az SZDSZ országgyűlési képviselője. Jelenleg közíró, a magyar Helsinki Bizottság elnöke.

Paul Lendvai (Lendvai Pál):

Újságíró. Tanulmányait a Budapesti Külügyi Akadémián végzi, 1948-49-ben a Szabadnép, 1949-51-ben a Magyar Távirati Iroda munkatársa. 1953-ban politikai okokból internálják, az 56-os forradalom után külföldre távozik, Bécsben él. 1960-82 között a The Financial Time tudósítója, rendszeresen dolgozik tekintélyes német, osztrák és svájci lapoknak, valamint rádióknak. 1982-87-ig az osztrák rádió és tévé kelet-, dél-kelet-európai osztályvezetője, 1987-től az Osztrák Rádió intendánsa, 1980-tól a kaliforniai egyetem vendégprofesszora, a Karl Renner-díjjal, majd a Bruno Kreisky-díjjal tüntetik ki.

Majtényi László:

Jogász. Tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi karán végezte 1970-75. 1970-80 a Mahartnál jogtanácsos, 1980-90: a Budapesti Műszaki Egyetem főállású, majd az ELTE másodállású jogi oktatója. 1990-95 között az Alkotmánybíróság főtanácsosa. 1995-től 2000-ig adatvédelmi országgyűlési biztos. Eötvös Károly Intézet vezetője.

Marno János:

Író. 1968-tól jelennek meg munkái, 1980-tól a Mozgó Világ, majd több más lap közli verseit, prózai munkáit. 1980-86 szellemi szabadfoglalkozású, 1986-89 között a Múzsák Könyvkiadó szerkesztője. 1990-ben József Attila-díjat kap. 1998-ban elnyeri a Soros Alapítvány irodalmi díját.

Méray Tibor:

Újságíró. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-latin szakán végezte 1942-46. 1946-ban a Szabadnép munkatársa, kulturális rovatvezető. 1953-54: az Írószövetség párttitkára. 1955-ben Nagy Imre melletti kiállásáért a laptól eltávolítják. A forradalom leverése után külföldre menekül. Párizsban él, ahol 1962-89 között az emigráns 56-os magyar irodalom egyik vezető egyénisége, a párizsi Irodalmi Újság szerkesztője, majd főszerkesztője, a franciaországi Emberi Jogok Magyar Ligája Nagy Imre bizottságának elnöke. 1997-től a Magyar Újságírók Országos Szövetségének örökös tagja, József Attila-díjas, Kossuth-díjas.

Nagy Boldizsár:

Nemzetközi jogász. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 1977-ben és a Bölcsészettudományi Kar filozófia szakán végzett 1987-ben. Az ELTE és a CEU oktatója. 2001-ben megkapja - megosztva - az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság budapesti képviselte által adományozott Menedék díjat. Több nemzetközi tudományos menekültügyi folyóirat szerkesztőbizottságának tagja.

Pelle Andrea:

Ügyvéd. Tanulmányait az ELTE jogtudományi karán végezte. 1988-90-ig vállalati jogi előadó, 1991 óta ügyvéd, 1998-ban az ellenzéki kerekasztal résztvevője. 1989-91-ben a Magyar Helsinki Bizottság titkára, 1990-93-ban az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetben működő Betegjogsegély Szolgálat munkatársa. 1994 óta a Társaság a Szabadságjogokért ügyvivője.

Petschnig Mária Zita:

Közgazdász. Tanulmányait (1966-70) az Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem pénzügyi szakán végezte. 1972-83-ig a Pécsi Tudományegyetem politikai gazdaságtan 1975-83-ig pénzügytan tanára. 1983 és 86 között a Magyar Nemzeti Bank munkatársa, 1988-tól a Pénzügykutató Rt. tudományos főmunkatársa. 1997-től 2000-ig az MTA közgyűlési képviselője, 1991-96-ig közgazdaságtudományi bizottság, 1991-től a pénzügytani bizottság tagja. A Magyar Közgazdasági Társaság elnökségi tagja.

Pomogáts Béla:

Irodalomtörténész. Tanulmányait az ELTE Bölcsész tudományi Karának magyar szakán végezte 1953-58. Részt vett az 1956-os forradalomban, 1959-60-ban internálják. 1961-65 tanár, 1965-től az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, 1992-től az intézet igazgató-helyettese. 1991-97-ig az MTA közgyűlési képviselője, a magyar-román történész vegyesbizottság tagja. 1993-ban Demokratikus Charta, majd az 56-os emlékbizottság szóvivője. 1995-2000: az Írószövetség elnöke. Az irodalomtudományok doktora.

Popper Péter:

Pszichológus. Tanulmányait az ELTE Bölcsész tudományi Karán végezte. 1961-63 között az ELTE jogtudományi karán a büntetőjogi tanszék aspiránsa, 1963-67 között a Semmelweis Orvostudományi Egyetem I. sz. gyermekklinikájának tudományos munkatársa. 1980-92 a SOTE orvopszichológiai oktatási csoportjának vezetője, 1984-92 között egyetemi tanár. 1992-től 94-ig az izraeli Bar-Ilan Egyetem vendégprofesszora. Jelenleg az ELTE-n, a Színház és Főművészeti Egyetemen, a rabbi-képzőben és a MÚOSZ újságíró iskoláján tanít.

Raj Tamás:

Rabbi, történész. Tanulmányait az Országos Rabbi Képző Intézetben, valamint a szegedi József Attila Tudományi Egyetem történelemtudományi szakán végezte. 1964-70 között Szegeden rabbi, 1970-ben hosszas rendőri zaklatás után felfüggesztik állásából. 1971-85 az Akadémiai Kiadó lexikon szerkesztőségének felelős szerkesztője, 1982-89: a Keleti Nyelvek Kollégiumának héber tanára, 1987-93 az Országos Rabbiképző Intézet vallásfilozófiai professzora, 1994-től a Maccabbi Kiadó igazgatója, 1991-től a Keresztény-zsidó Társaság elnökségi tagja. 1990-94 között a Szabaddemokraták Szövetségének országgyűlési képviselője.

Raskó György:

Közgazdász. Tanulmányait az Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem agrár, illetve agrármarketing szakközgazdaság szakán végzi. 1977-től 86-ig az Agrárgazdasági Kutatóintézet tudományos munkatársa, 1983-84-ben Algériában vállalatvezető, 1984-85-ben Mexikóban egy öntözési program szakértője, 1987-ben a Magyar Hitelbank üzletpolitikai osztályának vezetője. 1991-1994-ig a Földművelési Minisztériumban államtitkár. 1989-96 között a Magyar Demokrata Fórum, 1996-tól a Magyar Demokrata Néppárt tagja.

Somody Imre:

Gazdasági vezető. Tanulmányait az Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem és a Berlini Egyetem közgazdaság szakán végezte. 1981-től 88-ig a Chinoinban közgazdász. 1988-ban megalakítja a Pharmavit Rt.-t. 1998-tól egyben a Bristol-Myers Squibb Mead Johnson Nutritionals közép- és kelet-európai vezetője. 1997-ben megalapítja a Bólyai János-díjat, 1999-től az Orbán-kormány gazdasági, valamint tudománypolitikai tanácsadó testületének tagja.

Szabó Iván:

Mérnök, közgazdász. Tanulmányait az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen és a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen végezte. 1956-ban a Műszaki Egyetem forradalmi diákbizottságának és a MEFESZ vezetőségének tagja. 1959-től 1988-ig különböző építőipari és vízépítő vállalatok mérnöke, illetve főmérnöke. 1964-84 között a Jó Pásztor Katolikus Lelkésztség képviselőtestületének világi elnöke. 1988-ban az Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, 1990-96-ig az MDF országgyűlési képviselője, az MDF-ből kivált Magyar Demokrata Néppárt elnöke. 1991-93-ig az Antall-kormány ipari és kereskedelmi, 1993-94-ig pénzügyminisztere.

Székely Éva:

Olimpiai bajnok. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem gyógyszerész szakán, illetve a Testnevelési Főiskolán végezte. Az FTC, az UTE, a BVSC versenyzője, harminckétszeres bajnok, tízszeres világ-, tizenkétszeres Európa-csúcstartó, 200 méteres mellúszásban 1952-ben olimpiai bajnok, 1956-ban ezüstérmes. 1969-től mesteredző.

Tamás Pál:

Szociológus. Tanulmányait a Kijevi Műszaki Egyetemen 1967-72 végezte. 1974-89-ig az MTA Szociológiai Kutatóintézetének munkatársa, 1989-91-ig a Magyar Közvéleménykutató Intézet tudományos igazgató-helyettese, 1992-98-ig a Társadalmi Konfliktusok Kutatási Központjának igazgatója. 1998 óta az MTA Szociológiai Kutatóintézetének igazgatója. Oktató és kutatómunkát végzett a Szovjetunióban, az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában és Németországban. A Magyar Szociológiai Társaság elnöke.

Töröcsik Mari:

Színész. Tanulmányait a Színház és Művészeti Főiskolán végezte 1954-58. 1958-79-ig a Nemzeti Színház tagja. 1980-90 között a Mafilm színtársulata, 1990-93 a szolnoki Szigligeti Színház tagja, 1993-tól 96-ig a Művész, illetve a Thália Színház tagja, 1993-94-ig a Thália Színház igazgatója. Balázs Béla-díjas, Jászai Mari-díjas, érdemes művész, kiváló művész, Kossuth-díjas.

Trautmann László:

Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett 1990-ben. Kandidátusi fokozatot szerzett 1997-ben. Jelenlegi munkahelye a BKÁE Mikroökonómia Tanszék, egyetemi docens.

Várhegyi Éva:

Közgazdász. Tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte. 1975-84 között a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági főosztályán dolgozik, elnökségi tanácsadó. 1984-87 között a Pénzügykutató Intézet, majd a Pénzügykutató Rt. tudományos főmunkatársa, igazgatósági tagja. A Magyar Közgazdasági Társaság pénzügyi szakosztályának elnökségi tagja, közgazdaságtudományok kandidátusa.

Vitányi Iván:

Szociológus, esztéta. Tanulmányait az ELTE Bölcsész tudományi Karának filozófia és esztéta szakán végezte, 1944-ben mint antifasiszta ellenállót letartóztatják, a nyilasok Sopronköhidán bebörtönzik. 1949-50 között Lukács György tanítványa. 1946-49-ben a Magyar Színjátszó Egyesület, illetve a Tánc és Kórusművészeti Kollégium titkára. 1950-57-ig a Népművelési Minisztérium zenei főosztályának munkatársa, 1953-56 között a Nagy Imre reformcsoport aktív tagja, a Petőfi-kör szervezője. 1956-ban az Értelmiségi Forradalmi Bizottság tagja, ezért 1956-ban elveszti állását, fizikai munkás. Az 1960-as évektől publikál újra. 1972-80-ig a Népművelési Intézet igazgatója, 1980-86-ig a Művelődéskutató Intézet igazgatója, 1992-95-ig az MTA Szociológiai Intézetének tudományos igazgató-helyettese. 1989-ben az MSZP alapító tagja, 1990-96-ig az MSZP Országos Választmányának elnöke. 1990-től az MSZP országgyűlési képviselője.

Vizi E. Szilveszter:

Orvos. Tanulmányait a Pécsi Orvostudományi Egyetemen végezte. 1961-67-ig Budapesten, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertani Intézetének tanársegéde, adjunktusa, majd docense. 1978-81-ig egyetemi tanár, 1981-től az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetének tudományos igazgató-helyettese, majd főigazgatója. 1967-69 között ösztöndíjas Oxfordban, majd a Mainzi Egyetemen vendégkutató, illetve a New York-i Albert Einstein Orvosi Egyetemen vendégprofesszor. 1996-tól a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke, jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.